

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการศึกษาตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง
สัญญาเลขที่ RDG48N0003

ทีมวิจัย

๑. นายเกริก อัครชินเรศ	หัวหน้าโครงการวิจัย
๒. นางสาวสุพรรณษา จรรยา	ผู้ช่วยนักวิจัย
๓. ด.ต.เรวัตติ กิตติ	ทีมวิจัยท้องถิ่น
๔. นายแสงทอง ริกา	ทีมวิจัยท้องถิ่น
๕. นายยวง อุตทัย	ทีมวิจัยท้องถิ่น
๖. ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี	ที่ปรึกษาโครงการ
๗. ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์	ที่ปรึกษาโครงการ
๘. อ.อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว	ที่ปรึกษาโครงการ
๙. อ.ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว	ที่ปรึกษาโครงการ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาตัวตนความเป็นบุคลาธิษฐานและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงตามความเชื่อความศรัทธาของผู้คนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเชียงดาว จ.เชียงใหม่ และให้ชุมชนเชียงดาวเกิดความรักและภูมิใจ มีความหวงแหนท้องถิ่นของตนเอง โดยอาศัยตำนานเจ้าหลวงคำแดงเป็นสื่อ และนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจกันปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้จากเอกสารชั้นต้นคือ จากพับสาและใบลานรวมทั้งสำเนาไมโครฟิล์มของพับสาและใบลานที่มีข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของเจ้าหลวงคำแดงในตำนานความเชื่อและบทบาทสำคัญของเจ้าหลวงคำแดงในพิธีกรรมต่างๆ ในสมัยโบราณที่สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน และยังใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นรองที่เรียบเรียงจากเอกสารชั้นต้นและข้อมูลมุขปาฐะที่ปรากฏในรูปของบทความ บทวิเคราะห์, สารคดี, บันทึก ฯลฯ รวมไปถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวบุคคล การลงพื้นที่เพื่อบันทึกเหตุการณ์และหลักฐานทางวัตถุในพื้นที่ต่างๆ เช่น จ.พะเยา, จ.ลำปาง, จ.เชียงราย, จ.น่าน และอำเภอต่างๆ ใน จ.เชียงใหม่ คือ อ.เชียงดาว, อ.ฝาง, อ.พร้าว, อ.แม่แจ่ม ตลอดไปจนถึงเอกสารจากต่างประเทศ เช่น จากสิบสองปันนา รวมทั้งบทความวิเคราะห์, บันทึกส่วนบุคคลของนักวิชาการต่างชาติ ฯลฯ ข้อมูลดังกล่าวทั้งหมดนี้นำมาศึกษาเปรียบเทียบคัดกรองและวิเคราะห์ข้อมูลและนำผลการวิเคราะห์ให้ที่ปรึกษาโครงการทั้ง ๔ ท่าน ได้วิจารณ์และชี้แนะ แล้วจึงนำกลับมาเรียบเรียงเป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการศึกษาพบว่า “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” เป็นอารักษ์ใหญ่สิงสถิตอยู่ยังถ้ำเชียงดาว และคอยอ่างสูงหลวง นอกจากจะเป็นที่นับถือบูชาของคนในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียงแล้วยังดำรงอยู่ในฐานะเช่นเมืองหรือฝักรักษ์องค์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของเมืองเชียงใหม่ มีสถานภาพสูงกว่าอารักษ์มังรายปฐมกษัตริย์ผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ จนสามารถกล่าวได้ว่า “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” คือปฐมลัณนาเทวอิราช นอกจากชาวไทยวนล้านนาในแปดจังหวัดภาคเหนือแล้วยังพบว่าชาวไทลื้อในสิบสองปันนาลหลายเมือง เช่น เมือง พง เมือง อ้า เมืองหลวง และชาวไทลื้อในเมืองเลน ในประเทศเมียนมาร์ ตลอดไปจนถึงชาวไทลื้อหลายหมู่บ้านใน อ.เชียงคำ และ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา ซึ่งอพยพมาจากสิบสองปันนาต่างก็นับถือบูชาเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงเป็นอารักษ์ผีเมืององค์ใหญ่ในหมู่บ้านและเมืองของตนเช่นกัน เช่นเดียวกันกับชาวไทใหญ่ในเขต อ.เชียงดาว และ อ.เวียงแหง ตลอดไปจนถึงชาวไทใหญ่ใน อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ต่างก็นับถือเจ้าหมอกคำแดงที่คอย

หลวงเชียงดาวเหมือนกับชาวไทลื้อและไทยวนล้านนา แต่ยังไม่ปรากฏว่าชาวไทใหญ่ในประเทศเมียนมามีการนับถือเจ้าหลวงคำแดงเหมือนกับชาวไทใหญ่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย และเมื่อสำรวจข้อมูลจากตำนานประวัติศาสตร์ “ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่” ไม่พบข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ส่วนตำนานความเชื่อ ตำนานพยากรณ์ และตำนานท้องถิ่นใน อ.เชียงดาวเองก็ไม่สามารถระบุได้ชัดถึงร่องรอยตัวตนของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงที่เป็นรูปธรรม นอกจากการอ้างอิงเนื้อความในตำนานฝากไว้สถานที่ต่างๆ ด้วยคำบอกเล่าในเชิงอธิบาย ยังไม่ปรากฏหลักฐานเป็นรูปธรรม ด้านโบราณคดีเกี่ยวกับเมืองที่เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงสร้างหรือหลักฐานเกี่ยวกับผู้ที่สืบเชื้อสายจากเจ้าหลวง-สุวรรณคำแดงและบริวารอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาจากงานศึกษาของ ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ เกี่ยวกับพิธีเลี้ยงผีเมืองและอำนาจรัฐในล้านนาทำให้ทราบว่าไม่หายเมือง, เสาอินทขิลซึ่งทำหน้าที่เสาใจเมือง (ตามที่ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี ได้ถอดรหัสและตีความเอาไว้) และชนเมืองที่มีเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงเป็นเค้าว (เป็นใหญ่กว่าชนเมืองทั้งปวง) มีความสัมพันธ์เป็นชุดความคิดเดียวกันและผูกพันกับการดำรงอำนาจรัฐในล้านนา โดยเฉพาะสมัยที่พระญากาวิละยังอยู่ในช่วงฟื้นฟูปฏิสังขรณ์บ้านเมืองเชียงใหม่ที่ถูกภัยสงครามพม่าทำลายกายภาพของเมืองและโครงสร้างทางวิญญาณของเมืองจนสูญสิ้นความเป็นนครกลายเป็นซากเมืองร้างไปถึงยี่สิบปี การกลับมาบูรณปฏิสังขรณ์เมืองเชียงใหม่ของพระญากาวิละในสมัยนั้นนอกจากจะต้องซ่อมแซมกำแพง, ประตูเมือง, คูเมือง, เืองเทิน, ชุมชน, ตลาด, วัดวาอาราม และฯลฯ ยังต้องรวบรวมเอาชาติพันธุ์ต่างๆ เข้ามารวมไว้เป็นกำลังผลิต กำลังพลรบ แล้วทำหน้าที่ไพร่ไทพลเมืองให้แก่รัฐ จึงต้องสร้างศูนย์รวมจิตใจให้คนเหล่านั้นซึ่งเป็นประกอบไปด้วยชนเมือง, อารักษ์ต่างๆ, ไม่หายเมือง, อินทขิลนับรวมแล้วได้ถึง ๒๘ แห่ง ทางฝ่ายชนเมืองก็สถาปนาให้เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงซึ่งเป็นเทวดาเมืองดั้งเดิมของชาวไทลื้อที่พระญากาวิละชักชวนมาจากหัวเมืองต่างๆ ที่อำนาจรัฐของพม่าในขณะนั้นควบคุมดูแลไปไม่ถึง โดยสถาปนาให้เป็นใหญ่กว่าชนเมืองทั้งปวง แม้กระทั่งพระญามังรายปฐมกษัตริย์ผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ด้วยสาเหตุสองประการคือ ในสมัยท้าวแม่กุที่สูญเสียอำนาจการปกครองเชียงใหม่ให้กับกองทัพพม่าที่ยกมารุกรานจึงนับได้ว่าอารักษ์เมืองในขณะนั้นซึ่งมีอารักษ์มังรายเป็นเค้าว (ประธาน) ไม่มีอิทธิฤทธิ์แรงพอจะปกป้องคุ้มเมืองได้แล้วอีกประการหนึ่งเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงเป็นผีเมืองดั้งเดิมอันเป็นที่นับถือสูงสุดของชาวไทลื้อซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ที่ถูกอพยพจากถิ่นฐานเดิมในสิบสองพันนาและในพม่าตามมาตามนโยบายเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง เพื่อเป็นกำลังหลักในการฟื้นฟูบูรณะเมือง

เชียงใหม่และเป็นกำลังรบในการต่อต้านศึกพม่าที่ยังยกมารุกรานเมืองเชียงใหม่ในยุคต้นรัตนโกสินทร์ โดยที่เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงมีฐานะเป็นเหมือนเทพเจ้าจึงถูกสถาปนาให้เป็นอารักษ์เคด้า(ประธานผีเมือง)สถิตอยู่ยังดอยหลวงเชียงดาวทางทิศเหนือของเมืองเชียงใหม่ซึ่งเดิมมีอารักษ์ซ่งชะของชาวไทใหญ่สถิตอยู่แต่เดิมมา เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงจึงทำหน้าที่ดูแลปกป้องเมืองเชียงใหม่จากด้านทิศเหนือซึ่งเชื่อกันว่าเป็นทิศที่ทำวเวสสุวรรณเจ้านายแห่งผิยักร์ เยน(อมมนุษย์) ทั้งปวงสถิตอยู่พร้อมด้วยบริวาร ส่วนอารักษ์ซ่งชะก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งในบรรดาเซนเมือง ที่ร่วมทำหน้าที่ปกป้องเมืองเชียงใหม่อยู่ด้วย ปรากฏนามในคำโอกาสในพิธีเลี้ยงผีเมืองและพิธีบูชาเมืองทุกฉบับทุกสำนวน ในปัจจุบันนี้เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงก็ยังแสดงบทบาทในการปกป้องดอยหลวงเชียงดาว ดังที่ปรากฏในกรณีต่อต้านโครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๔๘

งานวิจัยแบ่งออกเป็น ๕ บท ดังนี้

บทแรกเป็นบทนำ ว่าด้วยที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ศัพท์เฉพาะในงานวิจัย

บทที่ ๒ ขอบเขตการศึกษา วิธีวิจัยเอกสาร และเอกสารประกอบการวิจัย สถานที่ดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัย ที่ปรึกษาโครงการวิจัย และแหล่งข้อมูลบุคคล

บทที่ ๓ ประมวลข้อมูล “ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” จากเอกสาร และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการลงพื้นที่ต่างๆ

บทที่ ๔ สมมุติฐานและผลการวิจัยที่ได้จากการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ “ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง”

บทที่ ๕ การนำเสนอผลการวิจัยต่อชุมชน อ.เชียงดาว บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ภาคผนวก มีข้อมูลการสัมภาษณ์ในพื้นที่ต่างๆ ,ภาพถ่ายเอกสารต้นฉบับบางชิ้น และตัวอย่างการปริวรรตเอกสารชั้นต้นที่เกี่ยวกับโครงการวิจัยนี้

คำนำ

งานวิจัยที่ถูกตั้งโจทย์วิจัยขึ้นในขณะที่มีสถานการณ์ร้อนแรงโดยมีเงื่อนไขว่า คำตอบโจทย์วิจัยไม่ควรสร้างความอ่อนแอให้กับความเชื่อมั่นและศรัทธาของชุมชน ทำให้กระบวนการวิจัยมีข้อจำกัดอย่างยิ่ง เมื่อสถานการณ์ลดอุณหภูมิลงและสิ้นสุดลงในที่สุด แต่กระบวนการวิจัยยังคงค้างคาและขยายผลการค้นหาข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามไปเรื่อยๆ เพื่อพิสูจน์สมมุติฐานให้ได้ ทำให้ภาวะสุญญากาศของกระบวนการวิจัยเพิ่มความกดดันให้กับผู้วิจัยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

จนกระทั่งเมื่อผลการวิจัยออกมาตรงข้ามกับสิ่งที่ตั้งไว้ กลับก่อเกิดพลังขององค์ความรู้ชุดใหม่ที่สร้างแรงบันดาลใจไม่รู้จบให้กับผู้ที่ยังลาดตระเวนอยู่ในพื้นที่ของล้านนาคติที่ยังไม่ถูกบุกเบิกอีกมาก ขอเพียงสลัดทิ้งกรอบคิดเก่าออกไปพรมแดนและขอบฟ้าใหม่ทางวิชาการก็จะปรากฏ งานวิจัยเรื่องการศึกษาตัวตนบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงสำเร็จลงเมื่อสามารถพิสูจน์ความไม่มีตัวตนของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง แต่กลับทำให้บทบาทและพลังของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงทรงคุณค่าขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงได้ดีเนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลต่างๆ จำนวนมาก สมควรอย่างยิ่งที่คณะวิจัยต้องกล่าวขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ ขอ
นมัสการขอบคุณ พระอธิการประเสริฐ ปวโร วัดหนองปลาหมื่น อ.พริ้ง
อ.เชียงใหม่, พระครูโชติธรรมภาณินันท์ เจ้าคณะตำบลสระ อ.เชียงม่วน อ.เชียงคำ
อ.พะเยา

ขอขอบคุณ ดร.สินธุ์ สโรบล และ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ ที่ให้โอกาสใน
การดำเนินงานวิจัยโครงการนี้

ขอขอบพระคุณ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี, ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์,
อ.อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ อ.ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว ที่ให้แนวความคิดและ
กำลังใจมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ คุณนิคม พุทธา, พ่อน้อยยวง อุดทัย, พ่อแสงทอง ธิกา,
คต.เรวัตติ กิตติวุฒิกร, น.ส.สุพรรณษา จรรยา, นายสุรพล ดวงอัมพร, อ.สุเมธ
สุกีน, น.ส.เดือนวิไล คำออน และ น.ส.สุพรรณิ แก้วทิพย์ ปราศจากท่าน
เหล่านี้งานวิจัยชิ้นนี้ไม่อาจเสร็จลุล่วงไปได้

ขอขอบพระคุณผู้เป็นแหล่งข้อมูลทุกท่านที่ทำให้ภาพของเจ้าหลวงสุวรรณ
คำแดงได้แจ่มชัดขึ้นในทัศนวิสัยของผู้วิจัย ท่านเหล่านี้ประกอบไปด้วย คุณบุญ
ทอง วงศ์เครา, คุณยายวิไล รอบคอบ, พ่อน้อยอ้าย เสาร์แก้ว, คุณโกเมนทร์
เมตตันตคุปต์, อ.อุทุมพร แสนโคตร, รศ.เรณู วิชาศิลป์, พ่อจันทร์ วงศ์ไทย,
พ่อสิงห์คำ มั่งกลาด, คุณบุญส่ง มั่งกลาด, พ่อธรรม กันทะ, อ.สุภาพ ปัญญาต่วน,
พ่อครูประพัฒน์ ไชยชนะ, ดร.รณิ เลิศเลื่อมใส, ผศ.ลมูล จันทร์หอม, อ.ชัชชนะ
ปิ่นเงิน และพ่อหนานศรีเลา เกษพรหม

ขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ภาค ที่
สนับสนุนการวิจัย ท้ายที่สุด ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ แต่มี
ส่วนในการทำงานร่วมกันเพื่อสืบทอดองค์ความรู้อันทรงคุณค่าและวัฒนธรรมอัน
ดีงามของบรรพชนล้านนาให้เป็นประโยชน์แก่แผ่นดินล้านนาสืบต่อไป

Abstract

The legend of Chao Luang Kham Daeng is well memorized by the people who live in Chiang Dao district as well as by those in Amphur Mae Chai Phayao province. Chao Luang Kham Daeng is believed to exist since 150 years ago and still resides at Doi Aug Salung. The research of “Chao Luang Kham Daeng’s identity and role” is to study about this legend which appears in the Lan-Na history and chronicle.

The study founded that “Chao Luang Kham Daeng” is the guardian spirit of the Zimme state (ancient Lan-Na) in the same way as the guardian spirit of the Tai Lue people in Xishuangbanna (Muang Luang and Muang Hum) and Muang Len near Chiang Tung province Mynmar.

In the era of king Kawila (AD 1782-1816) Chiang Mai city was reconstructed after the war against the Burmese ended. Tai Lue People has been recruited and brought from many Muangs in Chiang-Tung and Xishuangbanna into Chiang Mai. king Kawila has removed the landmark tree and the city’s pillar known as Indakhilla. In this process, Chao Luang Kham Daeng, the Tai Lue’s guardian spirit was installed by king Kawila as the guardian spirit of Chiang Mai. He was to reside at Doi Aug Saiung, Chiang Dao, which is the center point between many Muangs (Fang, Chiang Rai, Prao)

Nowadays, the legend of Chao Luang Kham Daeng is much more meaningful than being only a cultural belief. Its powerful story and gloriness is used to promote a wiser and more empathetic lifestyle that honors and celebrates nature by protecting Doi Aug Salung from the invasion of the globalization.

คำนำ

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อ

สารบัญ

บทที่ ๑ บทนำ

- ที่มาและความสำคัญของปัญหา	๑
- วัตถุประสงค์	๒
- ระยะเวลาวิจัย	๒
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย	๒
- ศัพท์เฉพาะในงานวิจัย	๓

บทที่ ๒ ขอบเขตและวิธีการศึกษา

- ขอบเขตขั้นต้นตอนและการศึกษา	๗
- วิธีวิจัยเอกสาร	๗
- เอกสารประกอบการวิจัย	๗
- คณะผู้วิจัย	๙
- ที่ปรึกษาโครงการ	๙
- สถานที่วิจัย	๙
- แหล่งข้อมูลบุคคล	๑๐

บทที่ ๓ ประมวลข้อมูล "ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง"

- เอกสารชั้นต้น	๑๒
- เอกสารชั้นสองที่นำเนื้อหาจากเอกสารชั้นต้นมาขยายความ	๒๔

และนำเสนอเผยแพร่ตามสื่อต่างๆ

- ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลและการสังเกตการณ์
จากงานพิธีกรรมในพื้นที่ต่างๆ และข้อมูลของเจ้าหลวงคำแดงในถิ่นอื่น ๕๒
- ความเห็น,บทวิเคราะห์และคำวิจารณ์ของผู้รู้ท้องถิ่น, นักวิชาการระดับประเทศ
และนักวิชาการต่างชาติ พร้อมทั้งข้อมูลจากกลุ่มวัฒนธรรมอื่น ๕๙
- เอกสารภาคทฤษฎีวิเคราะห์และทัศนวิจารณ์ของนักวิชาการด้านต่างๆ ๖๕

บทที่ ๔ บทวิเคราะห์ข้อมูล “ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง”

- การวิเคราะห์คำศัพท์นามชื่อ และนิยามสำคัญ ๖๙
- การวิเคราะห์บุคคลคือ “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” ๗๑
- การวิเคราะห์ตำนาน คือการวิเคราะห์ตำนานฉบับต่างๆ
ที่กล่าวถึงตำนานสุวรรณคำแดง” ๗๑
- การวิเคราะห์ตัวตนของเจ้าหลวงคำแดง ๗๓
- การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ต่างๆ ๗๔
- การวิเคราะห์ภาพรวมของตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงคำแดง
โดยอาศัยทัศนะและกรอบคิดทางทฤษฎีของนักวิชาการ ๗๔

บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ ๗๖

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และถอดเทปสัมภาษณ์

- นายอุ้น เสาร์แก้ว ตั้งเข้า(ผู้ประกอบการพิธีกรรม) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
- นายอ้าย เสาร์แก้ว ตั้งเข้า(ผู้ประกอบการพิธีกรรม) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
- นายสุภาพ ปัญญาต่วน ม้าขี่(ร่างทรง) ตั้งเข้า อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- นายบุญทอง วงศ์โครา ม้าขี่(ร่างทรง) อ.ฝาง จ.เชียงใหม่
- นางวิไล รอบคอบ ม้าขี่(ร่างทรง) อ.พร้าว จ.เชียงใหม่
- นายทอง นิปุณะ มัคทายก อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
- นายประทีป เจริญวงศ์ หมอสมุนไพร อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
- พระครูมนัสที่พิทักษ์ อ.แม่ใจ จ.พะเยา
- พระครูสิริมงคลธรรม อ.เชียงคำ จ.พะเยา
- นายสิงห์คำ มั่งคลาด เข้าจำ (ผู้ประกอบการพิธีกรรม) อ.เชียงคำ จ.พะเยา
- พระครูโชติธรรมภินันท์ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา
- นายธรรม กันทะ เข้าจำ (ผู้ประกอบการพิธีกรรม) อ.เชียงม่วน จ.พะเยา
- นายธานี สมพะวงศ์ อ.เทิง จ.เชียงราย
- นายจันทร์ วงศ์ไทย เข้าจำ (ผู้ประกอบการพิธีกรรม) อ.ท่าวังผา จ.น่าน
- สรุปย่องานสัมภาษณ์ “การศึกษาวัฒนธรรมกับการสร้างความรู้ในสังคมไทย”
- สรุปเวทีรายงานผลการวิจัย “โครงการศึกษาตัวตนและบทบาทเจ้าหลวงคำแดง”

งานปริวรรตเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

- พิธีบูชาและสืบชะตาเมืองฝางเชียงใหม่ ฉบับวัดม่วงชุม
- พิธีบูชาเมือง ๒๔ แห่ง
- คำโอภาสราชนาอารักษ์หลวงคำแดง ฉบับวัดศรีสองเมือง
- พัสลาลัทธิพิธีกรรม ฉบับวัดสันป่าเลียง
- ไฉนการแผ่กุศลอย่างม่วน ฉบับวัดท่าโป่ง
- คำหมอลี้อย่าเจ้าฟ้าหลวงคำแดงเมืองลงบ้านเชียงฟ้า ฉบับอักษรไทยลือสืบสองพันนา
- เรื่องย่อหลักหรือก(นิทานชาดก) “นางขัมพู” ฉบับอักษรไทยใหญ่
- ตำนานเชียงดาวฉบับวัดบุญนาคน

ภาพถ่ายเอกสารโบราณ

- ตำนานถ้ำเชียงดาว ฉบับวัดสันป่าตึง ต.สันป่ายาง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่

บทที่ ๑

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อิทธิพลของโลกาภิวัตน์และการค้าเสรีที่มุ่งสร้างการผลิตและการบริโภคอย่างเกินความจำเป็น เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของวิสาหกิจข้ามชาติที่มีอำนาจการต่อรองสูงกว่าชุมชนท้องถิ่นทั่วโลก ได้ก่อให้เกิดการทำลายธรรมชาติและ การซ้ำเติมความอ่อนล้าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวเชิงพานิชย์ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นชุมชนทั่วไปซึ่งก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาบนฐานเศรษฐกิจแบบพอเพียงและสั่งสมสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามต้องประสบกับภาวะชุมชนแตกสลายสร้างความทุกข์ยากทางด้านกายภาพ และจิตใจให้แก่สมาชิกของชุมชนอย่างยิ่งยวด

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.๒๕๔๖ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๘ ชุมชนในอำเภอเชียงดาวได้ประสบกับปัญหา การพยายามก่อให้เกิดโครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นสู่ดอยหลวงเชียงดาวเพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวโดยหน่วยงานภาครัฐ ชุมชนเชียงดาว, นักวิชาการ,องค์กรเอกชน และผู้มีจิตใจศรัทธาในทางอนุรักษ์ธรรมชาติทั่วประเทศได้ลุกขึ้นมาคัดค้านโครงการดังกล่าว โดยหยิบยกประเด็นหลากหลายมาเป็นเหตุในการคัดค้าน เช่น ผลกระทบต่อพันธุ์ไม้หายาก, พืชกึ่งอัลไพน์, สัตว์ป่าสงวน และความเสียหายต่อระบบนิเวศวิทยา ฯลฯ แต่ไม่มีประเด็นใดที่ทรงพลังพอสามารถสร้างกระแสการคัดค้านโครงการก่อสร้างกระเช้าไฟฟ้าได้เท่าประเด็นของความศักดิ์สิทธิ์ของดอยหลวงเชียงดาวและเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงอารักษ์แห่งเมืองเชียงใหม่ ทำให้หน่วยงานภาครัฐต้องหันมาทบทวนและยุติโครงการดังกล่าวที่มีผลกระทบต่อชุมชนและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของเชียงดาว

สถานการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความทรงพลังของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาความเข้มแข็งของชุมชน แต่ในขณะเดียวกันได้สร้างคำถามสำคัญขึ้นในใจของคนรุ่นใหม่ในชุมชนเชียงดาวและผู้คนทั่วไปที่ต่างได้รับการศึกษาในระบบแผนใหม่ให้มีความคิดแบบเป็นเหตุเป็นผลและสอดคล้องกับหลักการทางวิทยาศาสตร์กายภาพ เท่าที่ผ่านมาในอดีตยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์ถึง “ตัวตนและบทบาท” ของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงอย่างเป็นระบบ มีเพียงแต่การผลิตซ้ำวรรณกรรมจากข้อมูลเดิมในเอกสารโบราณ, จากคำบอกเล่า, พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ที่สืบทอดกันมา

จากคนรุ่นก่อนไปสู่รุ่นใหม่ในชุมชน อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ,อ.แม่ใจ อ.เชียงม่วน และ อ.เชียงคำ จ.พะเยา, เมื่อสถานการณ์ของสังคมเปลี่ยนไปในช่วง ๕๐ ปีที่ผ่านมา คนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาในแบบแผนใหม่มากขึ้น จึงมีคำถามเกี่ยวกับเทพนิยายเรื่องเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงขึ้นในใจคนเหล่านั้น แต่ด้วยความเป็นลัทธิอะทิสหรือผู้ยิ่งใหญ่ด้วยศรัทธาที่สังคมและครอบครัวบ่มเพาะมา จึงมีคำถามเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงโดยตรง แต่นับถือบูชาต่อไปโดยเก็บความสงสัยไว้ในใจ เพื่อเป็นการศึกษาคำตอบเกี่ยวกับตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงสำหรับเยาวชนรุ่นต่อไปของชุมชนล้านนาทั้งหมดในอนาคต จึงได้เกิดโครงการวิจัยนี้ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักสำคัญ ๒ ข้อดังต่อไปนี้

๑. เพื่อศึกษาตัวตนความเป็นบุคลาธิษฐานและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง
๒. เพื่อให้คนในท้องถิ่นเกิดความรักและหวงแหนท้องถิ่นของตนเอง โดยอาศัยตำนานเจ้าหลวงคำแดงเป็นสื่อและนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจกันปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน

ระยะเวลาวิจัย

เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๗ ถึง ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๔๘ แต่เนื่องจากผลการวิจัยที่ออกมาอาจมีผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของชุมชนในช่วงกระแสการคัดค้าน โครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าที่ดอยหลวงเชียงดาว และประกอบกับการค้นพบแหล่งข้อมูลวิจัยในพื้นที่ใหม่ เช่น อ.เชียงคำ และ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา จึงขอขยายระยะเวลาวิจัยออกไปจนถึง ๓๑ มกราคม ๒๕๔๙

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

๑. เป็นการกระตุ้นในชุมชน อ.เชียงดาว หันมาให้ความสนใจศึกษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น และพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าวให้สมสมัยเป็นที่เชื่อมั่นและภาคภูมิใจของคนรุ่นใหม่

๒. เป็นตัวอย่างของการตีต้นทางวัฒนธรรมที่ต่อต้านการรุกรานของโลกาภิวัตน์แบบทุนนิยมบริโภคนิยมตามนโยบายสินค้า 3 C ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมุ่งขาย A. Craft (ศิลปหัตถกรรม) B. Care (บริการสาธารณะสุข) และ C. Culture (วัฒนธรรมประเพณี)

๓. เป็นการนำร่องสำหรับชุมชนอื่นๆ เช่น อ.แม่ใจ อ.เชียงม่วน, อ.เชียงคำ จ.พะเยา ที่นับถือเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง เหมือนกับ อ.เชียงดาว จะได้มีการศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างชุมชนเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ และสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างชุมชน และชาติพันธุ์(ไทลื้อ, ไทยวน, ไทใหญ่)

๔. เป็นตัวอย่างนำร่องของการศึกษาระบบอารักขาเมืองล้านนาที่มีเครือข่ายสัมพันธ์เชื่อมไปถึงรัฐฐานในประเทศเมียนมาร์ และสิบสองปันนาในประเทศจีนซึ่งจัดเป็นรัฐแบบจารีตในอดีต

ศัพท์เฉพาะในงานวิจัย

เข้าจำ	ผู้ประกอบพิธีกรรมในการเซ่นผี (จ. น่านเรียกเข้าจำ)
คำโอกาส	คำกล่าวในพิธีกรรมต่างๆ เช่น คำโอกาสเวนทาน, คำโอกาสเลี้ยงเจ้าหลวงคำแดง, คำโอกาสขึ้นเรือนใหม่ ฯลฯ
ใจเมือง	ศูนย์กลาง หรือ จุดที่ถือเป็นใจกลางของเมือง
เซ่นเมือง	เทวดาประจำเมือง, สิ่งที่ยึดถือเป็นหลักของบ้านเมือง
ตั้งเข้า	อาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรมในการสังเว
ตำนาน	เรื่องแสดงถึงกิจกรรมอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง
ตำนานปฐนียสถานและปฐนียวัตถุ	ตำนานที่มุ่งอธิบายความเป็นมาและความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่และปฐนียวัตถุ เช่น พระพุทธรูปสำคัญ ฯลฯ

ตำนานเผยแพร่พระพุทธศาสนา	ตำนานที่มุ่งอธิบายรายละเอียด การประจําธาตุ, มูลเหตุของการสร้างวัดและก่อเจดีย์ ในเมืองต่างๆ ของล้านนาและสิบสองพันนา เช่น ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฯลฯ
ตำนานพยากรณ์(Myth of Forecast)	ตำนานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายเหตุการณ์ในอนาคตหรือพุทธทำนาย เช่น ตำนานพระญาณินท์ทวยโลก,ตำนานละแวก ฯลฯ
ตำนานลัทธิพิธีกรรม(Myth of Ritual)	ตำนานที่มีเนื้อหาอธิบายถึงมูลเหตุของการจัดประเพณี และประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น ตำนานทำางทั้งสี่ ,ตำนานมหาเถรฟ้าบด
ตำนานเมือง (Myth of Places)	ตำนานที่มีเนื้อหามุ่งนำเสนอประวัติของบ้านเมืองโบราณ
ตำนานวีรบุรุษ (Myth of Culture Hero)	ตำนานที่มีเนื้อหาอธิบายเรื่องราวของบุคคลที่เป็นผู้นำทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มต่างๆ โดยที่ชนแต่ละกลุ่มนั้นเชื่อว่าวีรบุรุษของกลุ่มตนมีตัวตนจริง
ม้าขี่	คนที่ขี่เข้าทรง,คนทรง,ที่นั่ง ที่ยากี่ว่า
ไม้หมายเมือง	ต้นไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ประจำเมือง
ไม้เสื่อเมือง	ต้นไม้ซึ่งเป็นที่สถิตของอารักษ์ประจำเมือง
รัฐจาริต	รูปแบบของรัฐที่ปรากฏโดยทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีอิทธิพลของระบบจักรวาลวิทยาในศาสนาท้องถิ่นดั้งเดิมผสมกับคติของศาสนาพุทธและพราหมณ์ในการจัดรูปแบบของรัฐ เช่น รัฐต่างๆ ในล้านนา และสิบสองพันนา

รัฐชาติ	รูปแบบของรัฐ และ ประเทศต่างๆ ที่ปรากฏทั่วไป ในปัจจุบัน
เสาอินทขิล	ชื่อเสาใจเมืองหรือเสาหลักเมือง ของเมืองเชียงใหม่
เสื้อเมือง	อารักษ์ที่คุ้มครองเมือง
หมอง่อน	ผู้ที่ไม่ดีท้ายทอยไก่ , หมูในพิธีสังเวย
อารักษ์(Guardian Spirit)	เทวดาผู้พิทักษ์
อินทขิล	เสาเขื่อน ธรณีประตู เสาหลักเมือง

บทที่ ๒

ขอบเขตและวิธีการศึกษา

ขอบเขตขั้นตอนและการศึกษา

๑. ศึกษาจากเอกสารขั้นต้น , เอกสารที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว
๒. ศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์บุคคล
๓. ศึกษาจากการเข้าร่วมและสังเกตการณ์พิธีกรรมในงานพิธีต่างๆ
๔. ศึกษาโดยการตั้งประเด็นอภิปรายกับนักวิชาการ,ผู้รู้ท้องถิ่นและที่ปรึกษาโครงการ
๕. การเสนอประเด็นศึกษาและข้อมูลวิเคราะห์ กับชุมชนแล้วนำมาเรียบเรียงรายงานฉบับสมบูรณ์โดยประมวลข้อมูลทั้งหมด รวมทั้งคำวิจารณ์ของที่ปรึกษาโครงการ และนำแนวคิดของนักวิชาการด้านเทพปกรณัมวิทยามาวิเคราะห์ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

วิธีวิจัยเอกสาร

๑. รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงจากแหล่งข้อมูลต่างๆ รวมทั้งเอกสารที่ใช้ประกอบในการวิเคราะห์
๒. คัดแยกประเภทของเอกสารตามลำดับชั้นความสำคัญของการใช้งาน
๓. เลือกปริวรรตเอกสารตัวเขียนที่สำคัญบางฉบับเพื่อใช้ประโยชน์ในการนำเสนอข้อมูล
๔. นำเนื้อหาเอกสารทั้งหมดมาพิจารณาร่วมกับข้อมูลสัมภาษณ์ , ข้อมูลจากการเข้าร่วมกิจกรรม และข้อมูลจากการอภิปรายกับที่ปรึกษาโครงการ
๕. เรียบเรียงเนื้อหาเป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เอกสารประกอบการวิจัย^๑

แบ่งเป็น ๑๓ ประเภทดังนี้คือ

๑. เอกสารฉบับตัวเขียน และฉบับปริวรรตที่กล่าวถึงการเผยแพร่พุทธศาสนาในล้านนา และมีเนื้อหาแสดงถึงสัมพันธภาพ กับลัทธิศาสนาดั้งเดิมของท้องถิ่นล้านนา คือ การนับถือผี (Animism) เช่น ตำนานพระเจ้าเลียบโลก, พุทธตำนาน ฯลฯ

^๑ เอกสารทุกฉบับปรากฏรายละเอียดในบรรณานุกรม

๒. เอกสารฉบับตัวเขียน และ ฉบับปริวรรตที่กล่าวถึงตำนานปรัมปรา เกี่ยวกับสถานที่ และปูชนียสถานที่มีเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงเกี่ยวข้อง เช่น ตำนานแม่ระมิงค์ ตำนานพระญาณัมม์ และตำนานอ่างสงเชียงดาว ฯลฯ

๓. เอกสารฉบับตัวเขียนและฉบับปริวรรตที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นมาของการสร้าง บ้านแปลงเมืองและความเป็นมาของบุคคลในตำนานที่เป็นมนุษย์เทพ คือเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง เอกสารเหล่านี้ได้แก่ ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม , ตำนานสุวรรณคำแดง ฯลฯ

๔. เอกสารฉบับตัวเขียนและฉบับปริวรรตที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับลัทธิ พิธีกรรมที่มีเจ้าหลวง สุวรรณคำแดงมาเกี่ยวข้องในฐานะเซ่นเมือง(อารักษ์,ผีเมือง) เช่น พิธีสืบทอดเมืองเชียงใหม่, ตำนานมหาเถรฟ้าบด,พิธีบูชาในที่ ๒๘ แห่ง ฯลฯ

๕. เอกสารตำนานประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ เช่น ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ และ ตำนาน สิบหาวงศ์

๖. เอกสารอื่นๆ ที่ใช้ร่วมตรวจสอบ เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์,ตำนานมูลศาสนา ฯลฯ

๗. เอกสารในกลุ่มวัฒนธรรมอื่นนอกประเทศไทย เช่น สิบสองปันนา ,ไทยใหญ่ ที่กล่าวถึง เจ้าหลวงคำแดง เช่น On the Dais' Traditional Irrigation system and Environment Protection in Xishuangbanna โดยเกาลีซื่อ และ ฯลฯ

๘. เอกสารที่กล่าวถึงเจ้าหลวงคำแดงในทัศนะของผู้รู้ท้องถิ่นและนักเขียนสารคดีทั่วไป เช่น “ประวัติถ้ำเชียงดาวเชียงใหม่ โดยอายนตคุปต์” “นิยายรักจากถ้ำเชียงดาว” ใน “เชียงใหม่ โดยปราโมทย์ ทัศนาศุวรรณ และ ฯลฯ

๙. บทความเกี่ยวกับการต่อต้านโครงการกระเช้าไฟฟ้าดอยหลวงเชียงดาว และเรื่องราว ของ เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

๑๐. เอกสารบันทึกและงานเขียนของนักเดินทาง นักวิชาการต่างชาติในช่วงเวลา ๑๓๐ ปี (ค.ศ.๑๘๗๕-๒๐๐๕) เกี่ยวกับดอยหลวงเชียงดาวและเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง เช่น “A Thousand Miles On Elephant In The Shan States” โดย Holts.Hallet และ ฯลฯ

๑๑. บทความและเอกสารวิชาการ ของนักวิชาการไทยที่บรรยายเกี่ยวกับตำนานเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง เช่น “พิธีไหว้ผีเมืองและอำนาจรัฐในล้านนา” โดย ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ และ ฯลฯ

๑๒. เอกสารเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงในถิ่นอื่น ในเขตล้านนา เช่น “ประวัติเจ้าพ่อหลวงคำแดง” โดยพระครูมนัสที่พิทักษ์

๑๓. เอกสารอื่นๆที่ใช้ประกอบแนวทางการวิเคราะห์และสมมติฐานเกี่ยวกับตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง เช่น The Power of The Myth โดย Joseph Campbell

คณะผู้วิจัย

๑. นายเกริก อัครชินเวศ	หัวหน้าโครงการวิจัย
๒. นางสาวสุพรรณษา จรรยา	ผู้ช่วยวิจัย
๓. ดต.เรวัติ กิตติ	ทีมวิจัยท้องถิ่น
๔. นายแสงทอง ธิกา	ทีมวิจัยท้องถิ่น
๕. นายยวง อุทัย	ทีมวิจัยท้องถิ่น

ที่ปรึกษาโครงการ

๑. ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี
๒. ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์
๓. อ.อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว
๔. อ.ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว

สถานที่วิจัย

๑. บ้านฮ่อมเขียะ ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
๒. บ้านเหล่า ต.ท่าผา อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
๓. บ้านดัมเต่า และ บ้านท่าไคร้ ต.ดัมเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย
๔. บ้านทุ่งสุม ม.๖ ต.หลวงใต้ อ.งาว จ.ลำปาง
๕. วัดหนองปลามัน ต.น้ำแพร่ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่
๖. บ้านท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

๗. วัดศรีบุญเรือง ม.๖ บ้านแพรด ต.เชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา
๘. บ้านปางสัก ม.๒ ต.แม่สูน อ.ฝาง จ.เชียงใหม่
๙. วัดโพธาราม ม.๑๑ ต.ศรีถ้อย อ.แม่ใจ จ.พะเยา
๑๐. วัดพระเจ้านั่งดิน ต.หย่วน อ.เชียงคำ จ.พะเยา
๑๑. บ้านดอนมนู และบ้านหนองบัว อ.ท่าวังผา จ.น่าน

แหล่งข้อมูลบุคคล

๑. นายอ้าย เสาร์แก้ว, นายอู่ เสาร์แก้ว ๓๓๘ ม.๖ ต.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
๒. นายธานี สมพะวงศ์ สถานีอนามัย ต.ตับเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย
๓. พระครูอุปัถฌ์บุญสาร วัดศาลาวาส ต.หางว อ.เทิง จ.เชียงราย
๔. นายบุญทอง วงศ์เครา เลขที่ ๑๕๖ ม.๒ บ้านปางสัก ต.แม่สูน อ.ฝาง จ.เชียงใหม่
๕. พระครูมนัสที่พิทักษ์ วัดโพธาราม ต.ศรีถ้อย อ.แม่ใจ จ.พะเยา
๖. นางวิไล รอบคอบ เลขที่ ๕๐ บ้านช่างคำ ม.๑ ต.เวียง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่
๗. พระอธิการประเสริฐ ปวโร วัดหนองปลาแมน ต.น้ำแพร่ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่
๘. ดร.รณี เลิศเลื่อมใส ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่
๙. นายทอง นิปุณะ บ้านเหล่า ต.ท่าผา อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
๑๐. นายประทีป เจริญวงศ์ ๓๗/๑ ม.๕ บ้านทุ่งส้ม ต.หลวงใต้ อ.งาว จ.ลำปาง
๑๑. นายสิงห์คำ มังคลาด บ้านแพรด ม.๖ ต.เชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา
๑๒. พระครูศิริมงคลธรรม วัดศรีบุญเรือง ต.เชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา
๑๓. นายธรรม กันทะ บ้านท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงคำ จ.พะเยา
๑๔. พระครูโชติธรรมภินันท์ วัดท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงคำ จ.พะเยา
๑๕. นางอุทุมพร แสนโคตร ๑๘๐ ม.๑๒ ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
๑๖. นายสุภาพ ปัญญาตวน ๑/๕ ซ.๑ ถ.ศรีภูมิ ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
๑๗. นายประพัฒน์ ชัยชนะ ๓๙/๓ ม.๗ ต.ข้าวมุง อ.สารภี จ.เชียงใหม่
๑๘. นายโกเมน เมตตันตคุปต์ ๑๐๕/๑ ม.๕ ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
๑๙. พระวิษณุฤทธิ์ อินทปัญญา วัดหม้อคำตวง ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
๒๐. พระครูอดุลสีลภิตต์ วัดธาตุคำ ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่
๒๑. พระครูสิริสุตาทิมล วัดสุพรรณรังสี อ.เมือง จ.ลำพูน
๒๒. ผศ.ลมูล จันทรหอม บ้านช่างทอง ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

๒๓. รศ.เรณู วิชาศิลป์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๔. ผศ.ดร.รัตนพร เศรษฐกุล ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยพายัพ จ.เชียงใหม่

๒๕. นายจันทร์ วงศ์ไทย ๘๘ ม.๒ บ้านดอนมูล อ.ท่าวังผา จ.น่าน

๒๖. นายรัฐกร ตานที ๘๒ หมู่ ๖ บ้านแม่ฮีด ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

บทที่ ๓

ประมวลข้อมูล “ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง”

ข้อมูลเกี่ยวกับ “ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” รวบรวมได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังนี้

๑. เอกสารชั้นต้น
 - ๑.๑ เอกสารชั้นต้นในล้านนา
 - ๑.๒ เอกสารชั้นต้นในสิบสองปันนา
 - ๑.๓ เอกสารชั้นต้นของไทยใหญ่
 - ๑.๔ เอกสารชั้นต้นของลาว
 - ๑.๕ เอกสารชั้นต้นของไทยอาหม และไทเขินเชียงตุง
๒. เอกสารชั้นสองที่นำเนื้อหาจากเอกสารชั้นต้นมาขยายความและนำออกเผยแพร่ตามสื่อต่างๆ
๓. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลและการสังเกตการณ์จากงานพิธีกรรมในพื้นที่ต่างๆ และข้อมูลของเจ้าหลวงคำแดงในถิ่นอื่น เช่น จ.พะเยา , จ.น่าน
๔. ความเห็น,บทวิเคราะห์และคำวิจารณ์ของผู้รู้ท้องถิ่น, นักวิชาการระดับประเทศ และนักวิชาการต่างชาติ พร้อมทั้งข้อมูลจากกลุ่มวัฒนธรรมอื่น เช่น ไทใต้คง,ไทเขิน,ไทลื้อ,ไทใหญ่ ฯลฯ
๕. เอกสารภาคทฤษฎีวิเคราะห์และทัศนวิจารณ์ของนักวิชาการด้านต่างๆ ที่ใช้เป็นกรอบคิดในการวิเคราะห์ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

ขอบข่ายของเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ในเอกสารแต่ละชั้นมีเนื้อความ และข้อมูลที่ได้มามีความแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับ “ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” จากเอกสารชั้นต้น

ในบรรดาเอกสารชั้นต้นที่กล่าวถึงเรื่องราวของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ถือได้ว่า “ตำนานสุวรรณคำแดง” และ “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” เป็นเอกสารหลักที่มีรายละเอียดข้อมูลมากที่สุด ตำนานทั้งสองฉบับมีเนื้อหาเดียวกันแต่เรียกชื่อต่างกัน และตำนานเชียงใหม่ปางเดิมได้ผนวกเอาตำนานพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาอารักษ์เมืองเชียงใหม่ หรือที่เรียกกันว่า “ตำนานมหาเถรฟ้าบด” เอาไว้ด้วย ข้อมูลจากตำนาน ๒ ฉบับดังกล่าวเป็นที่มาของรายละเอียดในเอกสารชั้นรองหลายชิ้นที่เผยแพร่ และเป็นโครงเรื่องหลักที่บรรดาม้าขี่และคนทรงเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงใช้เป็นข้อมูลในการบอกกล่าว ตอกย้ำความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นมาของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ตำนานทั้ง ๒ ฉบับมีทั้งรูปแบบที่ปริวรรตแล้ว และที่บันทึกอยู่ในไมโครฟิล์ม(ดูรายละเอียดในบรรณานุกรม) ส่วนเอกสารชั้นต้นฉบับอื่นๆ เช่นตำนานพระเจ้าเลียบโลกผูกที่ ๙ , ตำนานอ่าสงว เชียงดาว ,ตำนานแม่-ระมิงค์ ฯลฯ ตำนานเหล่านี้ได้กล่าวถึงสุวรรณคำแดงเพียงเล็กน้อยว่าเป็นเพียงยักษ์ที่เฝ้าถ้ำเชียงดาว และจะกลับชาติมาเป็นพระญาณมหาราชผู้รักษาวรรพสุทธศาสนาในอนาคต พร้อมกับแนะนำรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆในถ้ำเชียงดาวที่มีความเกี่ยวพันกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

๑.๑ เอกสารชั้นต้นในล้านนา

๑.๑.๑ เรื่องราวโดยย่อของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงที่ปรากฏใน “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม”^๑ และ “ตำนานสุวรรณคำแดง”^๒ มีดังนี้

“มนุษย์โลกทั้งมวลมีกลิ่นเหม็นสาบลอยขึ้นไปสรวงสวรรค์เพราะไม่ได้ถือศีล เนื่องจากยังไม่มีพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาในโลก มหากรรมผู้เกิดในเมืองฮ่อได้ปราบปรามสั่งสอนบ้านเมืองต่างๆในโลกค้ำแต่ ๘ พันเมืองยังปราบไม่ได้ สอนไม่ได้ และผู้ที่สั่งสอนประชาชนใน ๘ พันเมืองได้ คือ ราชบุตรสุวรรณคำแดง พระอินทร์จึงให้วิสุกัมมเทวบุตรแปลงเป็นกวางทองให้ปรากฏในสวนของพระญาโจรณี เพื่อหลอกล่อให้พระญาโจรณีออกคำสั่งให้สุวรรณคำแดงราชบุตรออกติดตามจับกวางทอง เจ้าสุวรรณคำแดงราชบุตรเคยมีอดีตเป็นพระยาหนู ๑ ใน ๔ ตัว มีชื่อว่าอุตุตรจุนทะ ภายหลังเกิดเป็นลูกพระยาธรรมาธิราชและตายไปได้เกิดเป็นราชบุตรสุวรรณคำแดงในที่สุด ราชบุตรสุวรรณคำแดงนำบริวาร ๓ หมื่นคน ติดตามกวางทองไปนานถึง ๓ เดือน จึงใช้เสนากลับขอกำลังเพิ่มจากพระญาโจรณีผู้เป็นราชบิดา พระญาโจรณีได้เพิ่มกำลังพลให้ถึงจำนวนเท่ากับเมลิติงาเต็ม ๓ กระบุง และเต็ม ๓ ฤกษ์ยามขนาดใหญ่เพื่อให้ติดตามกวางทองต่อไป

^๑ สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม(เชียงใหม่:สถาบันวิจัยสังคม.๒๕๔๐)หน้า ๑-๘,๔๐

^๒ สงวน โชติสุขรัตน์.ประชุมตำนานล้านนาไทย(กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์.๒๕๑๕)หน้า๑๑๗-๑๓๑

จนกระทั่งการไล่ล่ากวางทองล่งล้าเข้าเขตเชิงดอยอย่างสงระเซียงดาว เจ้าราชบุตรสุวรรณคำแดงก็ได้พบกับนางอินเหลาได้เจรจากันเป็นที่พึงพอใจซึ่งกันและกันจึงได้สมสู่อยู่กันเป็นสามีภรรยาภายในถ้ำอันเป็นที่อยู่ของนางอินเหลา กำลังพลทั้งหลายจึงต้องหยุดพักพลตามผู้เป็นเจ้าแห่งตน ณ บริเวณดังกล่าวเป็นเวลาเนิ่นนาน ไพร่พลทั้งหลายเกิดความเบื่อหน่ายจึงไปกราบทูลราชบุตรสุวรรณคำแดงกระตุ้นเตือนให้พระองค์สำนึกถึงพระราชอาชญาคำสั่งของพระญาโจรณีผู้เป็นพระราชบิดา จึงพากันออกติดตามกวางต่อไปมาถึงบริเวณเชิงดอยอุจจุปปพตาหรือดอยสุเทพจึงตั้งค่ายปางพักไพร่พล วันรุ่งขึ้นไพร่พลเสนาของเจ้าราชบุตรสุวรรณคำแดงได้ออกสำรวจไปพบชายหญิง ๓ คู่ ซึ่งนอนอยู่ในรอยเท้ากวางทอง, รอยเท้าแรด และรอยเท้าช้างรวมทั้งสิ้น ๖ คน ไพร่พลหนุ่มนั้นจึงพาชายหญิงทั้ง ๖ กลับไปด้วยระหว่าทางได้พบกับพระยาซึ่งได้สอบถามไพร่พลทั้งหลายว่า ในเมื่อไม่พบกวางทองแล้วยังพบสิ่งอื่นหรือไม่ เหล่าไพร่พลยังเล่าถึงการพบชายหญิง ๓ คู่แก่พระยาซึ่ง พระยาจึงเทศนาแก่ไพร่พลทั้งหลายว่าบุคคลทั้ง ๓ คู่เกิดและดำรงชีวิต ณ ที่นั่นเมื่อเกิดมา “กีย่อมหัวดำดิน ดินมันย่อมดำหน้า” ขอให้ไพร่พลจากเมืองโจรณียกย่องชาวพื้นเมืองเหล่านั้นให้เป็นใหญ่เถิด นอกจากนั้นพระยายังเปรียบชายหญิงผู้ที่อยู่ในรอยเท้าแรดและช้างว่าเหมือนกับเห็ดที่เกิดขึ้นกับขอนไม้ และต้นบอนที่อยู่ในห้วย ไพร่พลเสนาทั้งมวลจึงลาพระยาซึ่งกลับไปกราบทูลพระเจ้าราชบุตรสุวรรณคำแดงในเรื่องราวที่พบเห็นมา วันต่อมาเจ้าราชบุตรสุวรรณคำแดงได้ให้ไพร่พลออกตามหากวางทองอีกบริเวณริมน้ำแม่ระมิงค์ ก็ไม่พบกวางทองอีกก็ไปพบสระบัว ๗ กอ แต่ละกอมีดอกบัวบานตั้งแต่ ๑ ดอกไปจนถึง ๗ ดอก ตามลำดับ เมื่อกลับถึงปางค่ายพักจึงกราบทูลเจ้าสุวรรณคำแดงราชบุตรถึงสิ่งพบเห็นมา เจ้าราชบุตรจึงใช้ให้เสนาทั้งหลายไปถามพระยาซึ่ง พระยาซึ่งทำนายว่านั่นคือชะตาเมืองที่จะสร้างขึ้นบริเวณนี้ กล่าวคือทำนา ๑ ปีสามารถเก็บเกี่ยวข้าวพอกินได้ถึง ๗ ปี ถัดมาข้าวจึงลดจำนวนลงพอกินได้ถึง ๖ ปี และผลผลิตจะลดลงเป็นลำดับไปทุกปีจนกระทั่งปีที่ ๗ ผลผลิตข้างที่เก็บเกี่ยวได้จะไม่พอกินได้ครบปี จากนั้นจะเริ่มปลูกข้าวพอกินได้ครบปี ในปีถัดไป และเก็บเกี่ยวได้พอกิน ๒ ปีในปีถัดไปอีก จนกระทั่งถึงปีที่ปลูกข้าวได้พอกินถึง ๗ ปีอีกครั้ง เป็นวัฏจักรสลับกันไปมาดังนี้ ในที่สุดราชบุตรสุวรรณคำแดงและไพร่พลบริวารจึงตัดสินใจสร้างบ้านแปลงเมืองในสถานที่ดังกล่าวนี้และได้ตั้งชื่อเมืองว่า “ล้านนา” ตามน้ำนักเตียงนอนของเจ้าราชบุตรซึ่งได้เปลี่ยนฐานันดรเป็น “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” ในที่สุดต่อมาเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงได้สถาปนาผู้นำชาวลัวะชื่อว่ามูทกลาง ให้เป็นขุนหลวงมูทกลางปกครองเมืองล้านนาต่อไป และพระองค์ทรงรับเอานางผมเฝือและนางสาตกว้างจากเจ้าหลวงมูทกลางมาเป็นชายาเพิ่มขึ้นอีก ๒ องค์และได้มีราชโอรสและธิดากับชายาทั้งสองพระองค์ถึง ๘ คนด้วยกัน ซึ่งสืบบ้านแทนเมืองสืบต่อเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง จากนั้นนางอินเหลาอำภรรยาจึง

อาราธนาเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงกลับสู่ถ้ำเชียงดาว ณ ดอยอ่างสรงเพื่อบำเพ็ญเพียรบารมีโดยไม่ปรากฏว่าได้สวรรคตไปเมื่อใด แต่เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงได้กลับมาปรากฏพระนามอีกครั้งในฐานะมนุษยเทพเป็นอารักษ์ชนเมืองคือเทวดาผู้ปกป้องเมืองเชียงใหม่ ดังปรากฏในคำโอกาสในพิธีบูชาเทวดาอารักษ์ทั้งหลายในโอกาสต่างๆ โดยที่เจ้าหลวงคำแดงมีฐานะ “เป็นเค้าเป็นใหญ่กว่าอารักษ์ทั้งหลาย” ซึ่งมีพระญามังรายและกษัตริย์ทุกพระองค์ในราชวงศ์มังราย, กษัตริย์เชียงใหม่ในขณะที่ยังปกครองเมือง , อารักษ์สำคัญองค์อื่นๆ เช่น สรีสองเมือง, ผาบ่อง, เวียงแก่น, ชุงชนะ และพระญากาวิละ, พระญาช้างเผือกธัมมลังกา, เจ้าแสนภูคำฝั้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ในสมัยยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งหมดนี้คืออารักษ์ที่ปรากฏนามร่วมกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงใน “คำโอกาส” ฉบับดังกล่าวใน “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” และ “ตำนานมหาเถรฟ้าบด”^๓ ซึ่งมีเนื้อหาตรงกันทุกประการ

๑.๑.๒ เรื่องราวของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงปรากฏใน “ตำนานพระเจ้าเลียบโลกผูกที่ ๙”^๔ โดยย่อมีดังนี้ พระพุทธเจ้าได้เสด็จมายังล้านนาประเทศในหลายสถานที่เช่นดอยเก็ง, แม่น้ำพิง(ปิง) และได้ให้ไว้พระเกศาธาตุ เพื่อเป็นปูชนียสถานในหลายสถานที่ เช่น เมืองกุญ-เขยนคร(หริภุญชัย), เมืองเชียงใหม่, วัดสังฆาราม(เชียงใหม่), วัดบุปผาราม(วัดสวนดอก), โชติกา-ราม(วัดเจดีย์หลวง) ฯลฯ ต่อมาพระองค์ได้รำพึงถึงพระญายักษ์ใหญ่ที่อยู่ในดอยอ่างสรงที่อยู่เมืองหริภุญเขยนคร(หมายถึงเมืองเชียงใหม่-ลำพูนรวมเรียกว่ามหาภู่) พระพุทธองค์ยังเสด็จไปยังดอยอ่างสรง พระญายักษ์พบเห็นพระพุทธเจ้าจึงคิดจะจับไปเป็นอาหาร แต่พระพุทธองค์ทรงห้ามไว้และบอกกับพระญายักษ์ว่าพระองค์คือพระพุทธเจ้า พระญายักษ์จึงสะดุ้งตกใจกลัวมากจึงกราบพูลขออภัยโทษและกลับคืนสู่ถ้ำในดอยอ่างสรงและได้เล่าให้ภรรยาแห่งตนฟัง จากนั้นยักษ์ทั้งสองผัวเมียจึงหาดอกไม้ไปขอขมาลาโทษกับพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นด้วย ทิพยภูณถึงบุญบารมีแห่งพระญายักษ์ว่า ในกาลภายหน้าพระญายักษ์ตนนี้จะกลับชาติมาเกิดเป็นธัมมิกราชาในพุทธศักราชได้สามพันปีและจะได้ทำนุบำรุงพุทธศาสนาสืบไปในเขตเมืองเชียงดาวและธัมมิกราชาพระองค์นี้จะมีอายุถึง ๒๐๐ ปี และในตำนานนี้บางฉบับได้ระบุว่าดอยหลวงเชียงดาวคือบ้านแห่งเจ้าหลวงคำแดงโดยเฉพาะตำนานพระเจ้าเลียบโลกฉบับที่ปริวรรตโดย อ.สิงหนะ วรรณสัย

^๓ สงวน โชติสุขรัตน์. รวมสารนิยายไทย(กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์.๒๕๑๕)หน้า๗๘-๑๐๔

^๔ สิงหนะ วรรณสัย. พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก(เชียงใหม่:สำนักงานการพิมพ์.๒๕๑๘)หน้า

๑.๑.๓ เรื่องราวของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงที่ปรากฏในตำนานอ่างสง^๕ หรือตำนานเชียงดาว และตำนานเมืองฝาง มีเนื้อหาโดยย่อ ดังนี้คือ พระพุทธเจ้าเสด็จมายังล้านนาเพื่อให้เกสราตุไวกตามสถานที่ต่างๆ และได้พบกับพระญายักษ์ที่ดอยอ่างสงเชียงดาว เนื้อหารายละเอียดเหมือนกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก ผู้ที่ ๙ ทุกประการ แต่มีเนื้อหาบางประการเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆภายในถ้ำเชียงดาวอันเป็นที่อยู่ของเจ้าหลวงคำแดงที่ได้ถูกบรรยายไว้โดยพิสดาร ดังนี้คือ “เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วที่เมืองกุสินารายณ์ พระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ได้นำพระบรมสารีริกธาตุมาไว้ที่ดอยอ่างสงเชียงดาวโดยมีพระญาพรหมและเทวดาทั้งหลายสร้างมหาเจดีย์ทองคำสูง ๓ คาวุต เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุของอรหันต์เจ้าทั้ง ๕๐๐ ที่นิพพาน ณ ถ้ำเชียงดาว โดยมีพระญานันทราชผู้ครองเมืองเชียงดาวได้ส่งสการคือจัดการฌาปนกิจสรีรร่างกายของอรหันต์เจ้าเหล่านั้น ดอยอ่างสงจึงเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุอรหันต์เจ้าทั้ง ๕๐๐ โดยมีพระญาอินทร์ พระญาพรหม พระญานาควิรูปักข และพรหม,เทวดาทั้งหลายได้สร้างพระพุทธรูปยืนทองคำสูง ๑ คาวุต (เท่ากับหนึ่งพันวา) ไว้ในดอยอ่างสงสูงให้คนทั้งหลายได้กราบไหว้บูชา หากผู้ใดได้กราบไหว้จะมีอายุยืนยาวสำเร็จกิจการงานในถ้ำแห่งนั้นมีแม่น้ำอินทิมิต ที่ไหลออกจากพระพุทธรูปองค์นั้น ในแม่น้ำเต็มไปด้วยทรายเงิน ทรายทอง รัตนชาติทั้ง ๗ บันไดและฐานชุกชีพระพุทธรูปองค์ใหญ่สูง ๑๒ ศอก มีบันไดอยู่ ๒๐ ขั้น ประดับไปด้วยรัตนชาติทั้ง ๗ และมีพระญายักษ์เป็นผู้ใหญ่กว่ายักษ์อื่นใดในจักรวาลชื่อ “เจ้าหลวงคำแดง” มีบริวารยักษ์หมื่นตนอยู่เฝ้ารักษาดอยอ่างสง และในถ้ำเชียงดาวนั้นมีเครื่องทิพย์ของพระญาธัมมิกราชพร้อมด้วยเจดีย์ทองคำองค์หนึ่งล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว จากปากถ้ำเข้าไปภายใน ๓๐๐ วา จะมีเส้นทางแยกมากมาย หนึ่งในเส้นทางที่แยกไปนั้นจะไปพบเจ้าหลวงคำแดงรักษาศีลภาวนาอยู่ อีกเส้นทางหนึ่งนั้นนำไปสู่ต้นโพธิ์ทองคำ และอีกเส้นทางหนึ่งนั้นเล่านำไปสู่เมืองนาคที่มีพระญาวิรูปักขปกครองอยู่ อีกเส้นทางหนึ่งนำไปสู่เส้นทางของผีดิบ และผีเสื้อเขี่ยักษ์ทั้งหลาย อีกเส้นทางหนึ่งนำไปสู่องค์พระเจดีย์ทองคำ และอีกเส้นทางนั้นนำไปพระพุทธรูปทองคำองค์ใหญ่ ทุกเส้นทางนั้นปลูสดด้วยทรายเงินทรายทองทั้งสิ้น ถัดจากชุมทางแยกนั้นลึกเข้าไป ๙๐ วา จะไปพบแม่น้ำสายหนึ่งและมีหมู่บ้าน ๖ หมู่บ้าน เป็นที่อยู่ของพระญาทั้ง ๖ หมู่บ้าน มีสวนอุทยาน ถัดจากหมู่บ้านไปมีถนนทองคำ ๗ สาย เส้นทางที่ลาดลงเนินไปจะนำไปสู่สถานที่จัดวางเสื้อผ้าทิพย์อยู่ อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำและที่นั้นจะแลเห็นเรือกสวนไธนาบ้านเรือน เส้นทางหนึ่งผ่านหมู่บ้านมีความยาว ๗๐๐ วา จะไปพบหนองน้ำใหญ่กว้างยาวด้านละ ๔๐ วา ทิศเหนือของน้ำ

^๕ สุภณิดา เชื้ออินต๊ะ.ตำนานอ่างสงเชียงดาว.(เชียงใหม่:ภาควิชาภาษาไทย๒๕๔๐)หน้า๕๓-๕๗

มีโพรงกว้างโพรงหนึ่งให้บูชาด้วย อาหารคาวหวาน มะพร้าว ๑ ลูก เทียน ๔ เล่ม ดอกไม้ ๔ ดอก ตามทิศทั้ง ๔ แล้วสร้างทำเป็นเข้าโพรงสักวาหนึ่งก็จะแลเห็นเมืองนาคที่มีสมบัติทิพย์จำนวนมาก ที่นั้นมีผ้าเหลืองจีวรให้ภิกษุได้เปลี่ยนให้หนึ่งหมัดด้วย บุคคลใดไม่ว่าจะเป็นฆราวาสหรือบรรพชิต หากเข้าไปไหว้พระพุทธรูปและเจดีย์แล้วอยากเห็นถ้าวิเศษครั้งเข้าไปได้เห็นแล้วอย่ารับประทานอาหารมิเช่นนั้นจะกลับออกมาอีกไม่ได้ แต่หากว่าอดอาหารแล้วกลับออกมาจากถ้ำมาให้ถือศีลอดอีก ๗ วัน มิเช่นนั้นจะประสบผลร้าย ครั้นว่าอยากเห็นอุทยานนั้นให้เข้าไปหนึ่งวาก็ว่าจะเห็นพระพุทธรูปที่เจ้าหลวงคำแดงสร้างไว้ พร้อมด้วยรูปปั้นพระอรหันต์ทั้งหลาย เหล่าฤาษีดาบส และนักบวชทั้งหลายต่างก็มาเฝ้ารักษาพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก บุคคลใดได้ทราบเรื่องราวของตำนานอย่างสมบูรณ์และได้เคารพสักการบูชาพระพุทธรูปและพระบรมสารีริกธาตุก็จะมีผลานิสงส์มากนัก” เนื้อความทำนองนี้ยังปรากฏว่าพบในเอกสารโบราณรวมกับเรื่องต่างๆ เช่น โบราณกัณฑ์พิธีกรรมฉบับ “วัดพวงหงส์” เป็นต้น

๑.๑.๔ ในเอกสารคัมภีร์โบราณชื่อ “ตำนานแม่ระมิงค์”^๖ ฉบับวัดแม่ตั้ง ต.แม่พริก จ.ลำปาง (ไม่ปรากฏปีที่จารึก) และคัมภีร์ชื่อเดียวกันนี้ ฉบับวัดน้ำดิบ ต.แม่วะ อ.เถิน จ.ลำปาง จารึกคดลอกเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ และ ฉบับวัดแม่คือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ จารึกคดลอกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งเอกสารเหล่านี้จัดเป็นตำนานพุทธทำนายที่จารขึ้นในช่วงยุครัตนโกสินทร์ได้กล่าวไว้ถึงภัยพิบัติบางประการ เช่น ทำให้แม่น้ำปิงเหือดแห้งและยอดพระเจดีย์วัดพระธาตุดอยสุเทพและวัดเจดีย์หลวง ไซติการาม หักพังลงมา สาเหตุเนื่องจากประชาชนทั้งหลายในเชียงใหม่ไร้ศีลธรรม เทวอารักษ์และเสนเมือง เช่น “เจ้าหลวงคำแดง” ไม่พอใจจึงบันดาลให้เกิดเหตุเภทภัยต่างๆ ดังข้อความที่ปรากฏในโบราณว่า “...ตथा ในกาละนั้นเทวตณรักษาน้ำแม่ระมิงค์แลไร่นาเหมืองฝาย อารักษ์เสนบ้านเสนเมืองหมายมีเจ้าสุวรรณณะคำแดงเปนเคล้ำ คีมาเคียดหื้อคนใจบาปทั้งหลาย ล้ำแดงหื้อยอดมหาเจดียะอุจจุปปพตะสุเทพัพพะและยอดเจดียะวัดไซติการามหักพังลงมวันนั้นแล แล้วบันดาลหื้อแม่น้ำระมิงค์แลแม่น้ำน้อยทั้งหลายแห้งขอดค้เหมือนกันทุกแม่...”

๑.๑.๕ ในพับสาของวัดสันป่าเลียง ต.หนองหอย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ซึ่งสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ถ่ายไมโครฟิล์มไว้และตั้งชื่อเรื่องว่า “ประวัติศาสตร์ครองเมืองเชียงใหม่”^๗ มีการกล่าวถึงนามเจ้าหลวงคำแดงว่าเป็นอารักษ์เสนเมืองในคำโอกาสถึง

^๖ ตำนานแม่ระมิงค์(วัดแม่คือ ต.แม่คือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่)รหัสไมโครฟิล์ม ๘๓.๐๒๐.๐๑N.๐๑๔.๐๑๔

^๗ สรวิชาติ อ่องสกุล.เอกสารประวัติศาสตร์ล้านนาจากเอกสารคัมภีร์โบราณและพับหนังสือ(เชียงใหม่:สถาบันวิจัยสังคม๒๕๓๖)หน้า๒๒๕

เทวอารักษ์เมืองเชียงใหม่ ดังนี้ “สาธุ สาธุ โภณโต เทวสงฆโย ดุราเทวดาททั้งหลายมวลงหมู่ อันตั้งอยู่พายบนหมายมีพระญาอินทาทิราช เป็นเค้า พระญาพรหม และพระญายมราช ทำวจุตโลกบาลทั้ง ๔ นางธรรณีสรีศุคตอามาตย์ ครุฑ นาค ปรีไมยไธสวรทั้งมวลงและเทวดาอันรักษาในปรางคปราสาท อันอยู่รักษาในเวียงนพบุรีศรีพิงไชยเชียงใหม่ชู้ตน มีเจ้าพระญามังราย มังคราม แสนพูผาญ กือนา แสนเมืองมา พระญาแม่ในสามประญาฝั่งแกน เจ้าพระญาอดติโลกราช พระเมืองแก้วตราบเถิงราชวงศา ๑๕ ตนแล กุมภัณฑ์ทั้ง ๖ แล เทวดาอันอยู่รักษาเสาอินทขิลแลพระเจ้าตนพ่อ พระกุมพระกัน หอพับ หอหาง หอยา เทวบุตรตั้นหลวง และ เทวดาอันรักษาอาวาสในนพบุรีชู้ตนและเทวบุตรอันอยู่รักษาปตูด้านทิศตะวันออก ชื่อ สุรักขิต และเทวบุตรตั้นอยู่รักษาปตูหนใต้ตั้นชื่อไชยยะภูมิ เทวบุตรตั้นรักษาปตูด้านวันตกชื่อสุรชาโต เทวบุตรตั้นชื่อคันธรักขิตอยู่รักษาปตูด้านเหนือและอารักษ์เจ้าเซนเมืองชื่อว่า **คำแดง** ชู่ชะ ร่มขาวสรีสองเมืองอารักษ์เจ้าทั้งมวลง อันอยู่ในนพบุรีศรีพิงไชยเชียงใหม่ชู้ตนชู้พระองค์และอันอยู่รักษายังวรพุทธศาสนา ๕๐๐ พระวัสสาและปฏิภัมม์ ๘๔๐๐ ชันท์ และ....”

นอกจากนี้แล้วในเอกสารฉบับเดียวกันนี้ยังกล่าวนามของเจ้าหลวงคำแดงใน “**คำโอกาส** **ดำน้ำเสี่ยงทายเพื่อพิสูจน์ความจริง**”^๘ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างคูกรณีและตัดสินความยุติธรรมกันไม่ได้จึงต้องจัดพิธีกรรมตั้งสัตย์สาบานดำน้ำพิสูจน์ขึ้น โดยกำหนดว่าผู้ใดลอยขึ้นเหนือน้ำก่อนถือเป็นผู้แพ้ความ โดยเอ่ยอ้างนามเจ้าหลวงคำแดงและอารักษ์ชู่ชะเป็นสักขีพยาน(ดูรายละเอียดในภาคผนวก) สำหรับคำโอกาสบางตอนมีดังนี้

“โภณโต เทวสงฆโย ดุรา เจ้าทั้งหลายมวลงหมู่ อันตั้งอยู่ถ้อยพายบนและเทพยดาเจ้าทั้งหลายหมายมีพระญาอินท พระญาพรหม พระยายมราช นายหนังสือ ๓๒ ตน และทำวจุตโลกบาลทั้ง ๔ มีต้นว่าพระญาธรรณีสรี พระญาวิรุฬหะ พระญาวิรุฬปักกะ พระญาภูเวระและนางธรรณีสุเมขลา อันรักษาแม่น้ำสมุทท์เป็นประธาน เทวดาอันรักษาบ้านเมือง เหมืองฝ่าย สายสินธุ์ แม่น้ำ โกงถ้ำคูหา หินผาอารามเสี่ยงทุกที่มีรุกขเทวดา อากาสะเทวดา เทพพดาอารักษ์เจ้าเซนเมืองชู้ตนชู้พระองค์มีอารักษ์เจ้ามังรายเป็นเค้าและ **อารักษ์เจ้าคำแดง** และอารักษ์เจ้า ชู่ชะ สรี ๒ เมือง ...” (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

^๘ เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๒๘

๑.๑.๖ เอกสารพิบสาพิธีกรรมของครูบาโสภา โสภโน^๙ วัดท่าโป่ง ต.บ้านแม อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ ในบท “คำแผ่กุศล” ได้เอ่ยนามเจ้าหลวงคำแดงว่าเป็น “**ธิดาช้าวชื่อคำแดง มเหสักรักรักษ์**” และอีกแห่งหนึ่งกล่าวว่า “**อารักขจอมเจืองเจ้าธิดาช้าวคำแดง อันรักษาแขวงชุมพลโลกหล้า**” ถ้อยคำดังกล่าวเป็นการระบุว่าเจ้าหลวงคำแดงเป็นมนุษย์เทพมีฐานะเป็น “ธิดาช” คือกษัตริย์ และทำหน้าที่อารักขเมืองเชียงใหม่

๑.๑.๗ เอกสารตัวเขียนพิบสาอักษรธัมม์ล้านนา “**คำบวงสรวง เทพดาบุรพกษัตริย์ล้านนา และเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เนื่องในงานสมโภชเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี**”^{๑๐} ของ ศ.เกียรติคุณ มณี พยอมยงค์ ต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติมหาวิทยาลัยพายัพเชียงใหม่ และได้นำไปพิมพ์เป็นสุจิบัตร ในงานสมโภชเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี พ.ศ.๒๕๓๙ ใน “คำบวงสรวง” ได้กล่าวถึงเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงไว้ดังนี้

“...สุณันตุ โภณโต เทวสังฆาโย ข้าแต่เทพท้าวอันรักษาเขตด้าวณพบุรีศรีนครพิงค์ เชียงใหม่ นับเนื่องได้แต่อดีตาลำดับมาเดิมแรกเค้า นับแต่เจ้าหลวงคำแดง มีฤทธิ์แรง เป็นเค้าแห่งเจ้านาย ปู่และ ย่าและผายอำนาจ เป็นต้นสังคญาติแห่งลัวะหลวงหลาย...”

๑.๑.๘ เอกสารพิบสาพิธีกรรมของวัดศรีสองเมือง ต.ไชยสถาน อ.สารภี จ.เชียงใหม่ มีคำโอกาสอาราธนา “**อารักขเจ้าหลวงคำแดง**” โดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าต่างไปจากคำโอกาสในพิบสาพิธีกรรมฉบับอื่นๆ ที่กล่าวมา เช่น พิบสาของวัดสันป่าเลียง, พิบสาของวัดท่าโป่ง ฯลฯ (ดูรายละเอียดถ้อยคำในคำโอกาสจากภาคผนวก)

๑.๑.๙ ในเอกสารคัมภีร์โบราณชื่อ “ตำนานพื้นเมืองล้านนาเชียงใหม่” หรือ “ตำนานท้าวแม่กุ” ที่แพร่หลายทั่วไปในเขตล้านนา เช่น ฉบับวัดควรรคำม้า อ.เมือง จ.เชียงใหม่ , ฉบับวัดศรีเตี้ย อ.บ้านโฮ่ง จ.ลำพูน, ฉบับวัดหมื่นเงินกอง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ฯลฯ ในเอกสารดังกล่าวระบุว่า “**เทวดาอารักขเขนบ้านเขนเมืองหมายมีเจ้าหลวงคำแดงเป็นเค้า เถิงอักษา(เวียนมาถึง)ปาเวณีเดือน ๘ เดือน ๙ ออกมา คี(กั)ปริกัหม์นุชาแกมเลี้ยงตามอุปเทศบอกไว้แต่ภายหลังนั้นฐ(ทุก)ปี**”

^๙ พิบสาโสภาโสภโน(วัดท่าโป่ง ต.บ้านแม อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่)

^{๑๐} ทศนีย์ ศรีมงคล และคณะ.สุจิบัตรพิบวงสรวงเทพดาและบุรพกษัตริย์ล้านนา และผู้ครองนครเชียงใหม่ พิธิบายศรีทูลพระขวัญงานสมโภช เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี (เชียงใหม่:กลางเวียง๒๕๓๙)หน้า๑๕,๒๐

๑.๑.๑๐ เอกสาร “(คำ)โองการสังเวทพารักษ์เมืองเชียงราย” ประพันธ์โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ใช้อ่านในงานสมโภชอนุสรณ์สถานของจังหวัดเชียงราย ณ อนุสาวรีย์สถานระดือเมืองเชียงราย เมื่อวันที่ ๓๑ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๓๑ ข้อความบางตอนของคำโองการกล่าวว่า “ขุนหมวกขาวขอคำ แสนศักดิ์ใหญ่ นามเนตรให้ชื่อ ขุนหลวงคำแดง มหิทธิา แรงเรืองเดช สถิตนิเวศน์ถ้ำเชียงดาว”

๑.๑.๑๑ เอกสารคัมภีร์ใบลานชื่อ “ตำนานเมืองล้านช้างแตก” บันทึกโดยเทพวงส์ ภิกขุวัดหมื่นเงินกอง เมื่อวันที่ ๓ (อังคาร) เดือน ๙ เหนือ ลง ๕ คำ เวลา ๓ นาฬิกาหลังเที่ยง พ.ศ. ๒๔๖๙ ปรวายปี มีข้อความเหมือนเอกสารในข้อ ๑.๑.๙ ทุกประการ^{๑๑}

๑.๑.๑๒ เอกสารใบลานเรื่อง “คำอ้งเชิญเทวดามาเป็นสักขีเนื่องในพิธีบวงสรวง ตราหลวงหลายเงินพระนางวิสุทฐเทวีซึ่งอยู่ในความครอบครองของขนานหลวงยาวิชัย ปวนชัยชม อดีตเจ้าอาวาสวัดวิสุทธาราม ที่อยู่บ้านที่หมู่ที่ ๙ ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ อายุ ๗๐ ปี (พ.ศ.๒๕๓๓) ซึ่งนายไกรศรี นิมนานเหมินท์ ได้ปริวรรตไว้ในหนังสือ “รวมบทความล้านนาคดี สัญจร: ตามรอยโครงมั่งทวารบเชียงใหม่” จัดพิมพ์โดยชมรมล้านนาคดีเชียงใหม่ วิทยาลัยครู เชียงใหม่ สหวิทยาลัยนานาชาติ เมื่อพ.ศ.๒๕๓๓ มีข้อความบางตอนที่อ้างเอาเจ้าหลวงคำแดงเป็นสักขีในพินิจดังกล่าวนี้ “...ตั้งแต่ทำวลาเวื่องเป็นต้นและลำดับมาถึงมั่งรายที่สุดและ พระญาเจ้าคำแดง พระญาแสนหาญเพ็ก พระญาขอมือเหล็ก พระญาแสนด่านใต้ พระญาเจ้าโลกธาตุดู่งรักษาโลก และพุทธศาสนา ก็จูงมาเป็นสักขีที่ศนะศักดิ์ศรี...”

๑.๑.๑๓ ขนานศรีเลา เกษพรหม ได้เขียนบทความเรื่อง “การถือพิธีดื่มน้ำสัจจะ (น้ำสาบานหรือน้ำพิพัฒน์สัตยา) ได้ตีพิมพ์ลงในวารสารไชยนารายณ์ ฉบับเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ในบทความดังกล่าวอ้างถึงพระญาณาวโรดมพร้อมทั้งอุปราชราชวงศ์และเสนาอามาตย์ทั้งหลายได้จัดพิธีดื่มน้ำสัจจะในอุโบสถเชียงหมื่นเมื่อจุลศักราช ๑๑๓๗(พ.ศ.๒๓๕๔) และได้บันทึกเหตุการณ์พร้อมทั้งคำกล่าวโอกาสในพินิจดังกล่าวลงในพับสาของวัดสันป่าเลียง ต.หนองหอย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ บางตอนของคำโอกาสนั้นมีความว่า “... อารักษ์เจ้าเซนเมืองคือว่า คำแดง ชิงชะร่มขาว...” และในบทความเดียวกันยังกล่าวถึงพิธีจุดเทียนกล่าวสวดตัวแข่งและแข่งคู่กรณีที่เป็นความกันและตกลงกันไม่ได้ โดยอ้างถึงถ้อยคำในพินิจดังกล่าวที่ปรากฏในใบลานของชาวลัวะ บ้าน

^{๑๑} สมหมาย เปรมจิตต์(ปริวรรต).“ตำนานเชียงใหมภาคปริวรรต” ลำดับที่ ๑๐ (เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มข.

แปะ อ.จอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อความคล้ายกับเอกสารในข้อ ๑.๑.๑๒ เกือบทุกประการ เว้นแต่ข้อความตอนท้ายกล่าวถึงเทพยดาทั้งหลายที่มาเป็นสักขีแก่คู่ความแทนที่จะเป็นสักขีในพิธีบวงสรวงหลาเงินตามเอกสารข้อ ๑.๑.๑๒

๑.๒ เอกสารขึ้นต้นในสิบสองปันนา

๑.๒.๑ เรื่องราวของ “เจ้าคำแดง” ที่ปรากฏในพัชรว่านนิทาน “ข้า ๔ แสนหมอนม้า”^{๑๒} ของชาวไทลื้อในสิบสองปันนามีเนื้อหาดังนี้ “วงศ์ไทลื้อ เริ่มจากกษัตริย์มาจากดินแดนล้านช้างชื่อสุวรรณณะบัวรม ซึ่งมีโอรส ๒ องค์ องค์พี่ชื่อเจ้ากองไทเป็นคนใจดี จึงอภิเษกองค์น้องชื่อเจ้าสุนันทคำเสาองค์น้องเป็นกษัตริย์แทนบิดาใน จ.ศ.๑๓๒ (พ.ศ.๑๓๑๓) อยู่ปกครองเมืองอารวิเมื่อชนมายุได้ ๘๖ พรรษาก็สิ้นพระชนม์ ใน จ.ศ.๑๘๑ (พ.ศ. ๑๓๖๒) เจ้าสามลอโอรสองค์ได้เสวยราชสมบัติแทนพระบิดาเพราะเจ้าสุนันทคำเสาชอบทางค้าขายมากกว่าครองเมือง ต่อมานางเทวีห่อและนางเทวีม่าน พระโอรสพระธิดาทั้ง ๒ ฝ่ายวิวาทกัน กษัตริย์ตัดสินพระทัยลดยแพเทวีห่อและโอรสธิดา ต่อมาโอรสของเทวีห่อได้ตั้งเมืองใหม่ชื่อว่า “คลองเชียงแหว” ต่อมาพระโอรสได้นางสุวรรณรังสี ธิดาของนายแคว้นชื่อหมื่นคำรองเป็นเทวีและได้สร้างเมืองเชียงแข็งขึ้น พระโอรสมีโอรสน้อย ๓ องค์ และธิดา ๓ องค์ โอรสองค์โตชื่อ **เจ้าคำแดง** โอรสองค์รองชื่อสุนันทคำเสา ต่อมา **เจ้าคำแดง** หรือ เจ้าไชยทัต โอรสเมืองเชียงแข็งได้อภิเษกกับนางปัปภาวดีธิดาเจ้าเมืองหริภุญไชยนครน้อย เมืองแลม”

๑.๒.๒ ในเอกสาร “เชื้อเครือเจ้าแสนหวี สิบสองปันนา”ได้ปรากฏชื่อบุคคลนามว่า “**พันนาคำแดงเมืองแซ่**” เป็นลูกแสนลอบเป็นพี่น้องกับนางเทวีเมืองนูน และเป็นผู้ยกทัพรบกับท้าวเยีหัวคองเมืองเชียงรุ่งใน จ.ศ.๘๓๔ (พ.ศ.๒๐๑๙) และยังมีบุคคลหนึ่งนามว่า **พญาคำแดง** เป็นค้ำคนศึก(แม่ทัพ)อยู่ในบ้านพูลาเป็นผู้นำทัพเข้ารบโจนเงินฮ่อที่โคมตีบ้านพูลาใน จ.ศ. ๑๒๗๒ (พ.ศ. ๒๔๕๓) พันนาคำแดงเมืองแซ่ผู้นี้ไม่ใช่เจ้าหลวงคำแดง^{๑๓}

๑.๒.๓ เรื่องราวของพระญายักษ์ดอยอ่างสรวงเชียงดาวซึ่งมีนัยยะประหวัดถึงเจ้าหลวงคำแดง พร้อมด้วยพุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลกฉบับสิบสองปันนา^{๑๔} ที่ปริวรรตจากต้นฉบับ

^{๑๒} ลมูล จันทรหอม(ปริวรรต).พัชรว่านนิทาน ข้า ๔ แสนหมอนม้า(เชียงใหม่:สถาบันราชภัฏเชียงใหม่๒๕๔๗)หน้า๙๔-๙๕

^{๑๓} เรณู วิชาศิลป์(ปริวรรต)เชื้อเครือเจ้าแสนหวี สิบสองปันนา(กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์.๒๕๔๔)หน้า๑๔๒-๑๔๕

^{๑๔} หุติงหยู.พระเจ้าเลียบโลกฉบับไทลื้อ(ภาษาจีน).(ยูนนาน:Chieess Buddhist Association .๒๐๐๓) หน้า๖๖๑

คัมภีร์โบราณและจัดพิมพ์โดย Chinese Buddhist Association มีเนื้อความเหมือนกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนาผูกที่ ๙ ทุกประการ

๑.๒.๔ เรื่องราวเกี่ยวกับ “เจ้าฟ้าหลวงคำแดง” ในฐานะเทวดาวัดเชียงฟ้าเมืองหลวงในสิบสองปันนาที่ปรากฏในพับสาชื่อ “พับหนังสือพื้นเมืองหลวง”^{๑๕} ระบุว่าเขียนในปีกาบสัน (วอก จศก) สักราชได้ ๑๒๔๖ ตัว (พ.ศ.๒๔๒๗) เดือน ๖ (ลื่อ) ออกค่า ๑ (ขึ้น ๑ ค่ำ) ซึ่ง คูมิโกะ คาโต้ และอิสรา ญาณตาลได้ถ่ายภาพพับสาฉบับนี้ในระบบดิจิทัลไว้ในเอกสารได้ระบุว่า “อัน ๑ บ้านเชียง(ฟ้า)เป็นคน(ของ)เทวดาคำแดงทั้งบ้าน เข้า(ข้าว)มีเท่าใดได้ทาน(มอบ)ให้การเมือง(ฝ่ายการปกครอง)กิ่ง ๑ ในปีออกขึ้นเสเข้าสิบไกลไร(อดอยากทำนาไม่ได้ผล)คือออกกิ่งแล(ไม่ต้องเสียส่วยข้าว)” และอีกตอนหนึ่งของเอกสารฉบับเดียวกันนี้ระบุถึงเรื่องพิธีกรรมเลี้ยงเจ้าฟ้าหลวงคำแดงว่า “เลี้ยงนี้เชียงฟ้าแลด้วยควายดำห้าปัดเขาเพียงหู ๒ (ตัว) นี้ (มอบแก่) เจ้าฟ้าใหญ่คำแดง ตัวนี้กับเจ้าฟ้าหลวงแล” นอกจากนี้ยังปรากฏคำโอกาสเจ้าหลวงคำแดงในเอกสารฉบับเดียวกันดังนี้ “คำห้ายเทพพดา ราชธนาพระญาคำแดง พระญามน(มุน) ที่เชียงกุ่มเชียงว่างมาร่วมาเฮย...”

๑.๒.๕ ในงานวิจัยชื่อ “On The Dais’ Traditional Irrigation System and Environmental Protection in Xishuangbanna”^{๑๖} โดยเกาหลี่ชื่อ นักวิชาการชาวจีนในภาคผนวกของเอกสารดังกล่าวมี คำหมอลี้ยงเจ้าฟ้าหลวงคำแดงเมืองหลวงบ้านเชียงฟ้า เขียนด้วยอักษรไทลื้อเก่าโดยอ้ายแสงน้อยเมืองหลวง กล่าวถึง “เจ้าฟ้าหลวงคำแดง” และเทวดาเมืองอื่นๆ พร้อมด้วยรายละเอียด เครื่องพิธีกรรมต่างๆ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

๑.๒.๖ เอกสาร “นิทานไทลื้อในมณฑลยูนนาน”^{๑๗} เขียนวินเปียน, เจิงเผิง เขียน สุชาติ ภูมิบริรักษ์ แปล มีนิทานเรื่อง “กวางทองคำ” มีโครงเรื่องเหมือนกับ “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” ตอนต้นที่กล่าวถึงการตามล่ากวางทองคำไปจนพบหญิงงามริมทะเลสาบใหญ่ และผืนดินอันอุดมสมบูรณ์ นายพรานผู้ตามล่ากวางทองคำจึงลงหลักปักฐานสร้างบ้านแปลงเมืองในบริเวณนี้เพียงแต่ตัวบุคคลหลักในนิทานไทลื้อเรื่องนี้คือพระญา อาลาโว วีรกษัตริย์ของชาวไทลื้อในสิบสองปันนาไม่ใช่เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงเหมือนกับใน “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม

^{๑๕} พับหนังสือพื้นเมืองหลวง(บ้านเชียงฟ้า เมืองหลวง)อักษรไทลื้อ

^{๑๖} เกาหลี่ชื่อ. การศึกษาระบบชลประทานและการรักษาระบบนิเวศดั้งเดิมของคนไทยสิบสองปันนา (คุณหมิง:ชนชาติยูนนาน, ๑๙๙๙) หน้า ๖๐๓-๖๐๔

^{๑๗} สุชาติ ภูมิบริรักษ์. นิทานไทลื้อในมณฑลยูนนาน (กรุงเทพฯ. คีตบุ๊คส์. ๒๕๓๕) หน้า ๕๖

๑.๓ เอกสารพื้นต้นของไทยใหญ่

๑.๓.๑ เอกสารชื่อ “ประวัติศาสตร์ไทยใหญ่ พื้นที่ตอนกลาง”^{๑๘} เขียนโดยเจ้า ย่นฟ้าแสนหวี เขียน นันทสิงห์เรียบเรียง สมปอง ไตตุมแก้ว และฉัตรทิพย์ นาถสุภา แปล ไม่มีเรื่องราวของเรื่องราวของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง แต่มีเรื่องราวของ “เจ้าขุนคำแดง” ผู้ครองเมือง หมู่ปางแสนหวีในปี ค.ศ. ๑๗๑๔-๑๗๒๓ (พ.ศ. ๒๒๕๗-๒๒๖๕) และต่อมาใน ค.ศ. ๑๗๕๓ (พ.ศ. ๒๒๙๖) โจรจีนฮ่อปล้นสะดมเมืองเวียงซาก เจ้าหลวงคำเฮืองฟ้า ได้มอบหมายให้ “ขุนคำแดง” เป็นแม่ทัพไปรบโจรจีนฮ่อที่บ่อปางจี

๑.๓.๒ เอกสารชื่อ “พงศาวดารเมืองไท เครือเมืองกูเมือง”^{๑๙} เจ้าพญาธรรมแต่ เป็นผู้แต่ง ดร.สมพงษ์ วิทย์ศักดิ์พันธ์ แปล ได้กล่าวถึงบุคคลชื่อ “คำแดงเสือโก่ง” เป็นน้องชายของตอจิ้นผู้ครองเมืองวัน และเป็นไต้ศึกให้กับกองกำลังของเสือเหียนฟ้าเข้าโจมตีเมืองวันในปีกลัน ค.ศ. ๑๕๒๖ (พ.ศ. ๒๐๖๙) ซึ่ง “คำแดงเสือโก่ง” ไม่ใช่บุคคลเดียวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

๑.๓.๓ เอกสารพิบสาตัวอักษรลิกไท (อักษรไทใหญ่) เรื่อง “คำไหว้ผีเจ้าเมืองผีเจ้าบ้าน”^{๒๐} ของบ้านใหม่หมอกจ๋าม ต.ท่าตอน อ.แม่สาย จ.เชียงใหม่ มีเนื้อความที่กล่าวถึงเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ดอยหลวงเชียงดาว หรือที่รู้จักกันในหมู่นักไทใหญ่ “เจ้าหมอกคำแดง” หรือ “เจ้าหน่อคำเชียงดาว” โดยกล่าวไว้ดังนี้ “สาสนาพระпенเจ้าเรากได้มา ๒๕๒๔ ปี เมืองก็ได้ ๑๓๔๖ ปี และถึงมาเดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ มีวันนี้ เราทั้งเจ้าทั้งข้า บ้านใหม่หมอกจ๋าม พอกำนันแสงเป็นคำเป็นเหง้าร่วมกับเถ้าบ้านเถ้านา ทั้งหนุ่มเล็กหนุ่มใหญ่ชายหญิงทั้งหมดทั้งเสี้ยง ได้พร้อมเพนน้ำนึ่งใจ เหลี้ยว (เดียว) กันเสี้ยแล พาเอาเข้าตอกหลอก (ดอ) ไม่ลำเทียน ทั้งเข้า น้ำโอซาอาหารทั้ง ส้ม ขมหวาน ผีต ผีเอน ทั้งหมดเอามาหาเสี้ยแล เอามาเข้าสู่เชิง ตามที่เจ้าเราทั้งหลายอันเป็นเจ้าเมืองเจ้าบ้านใหม่เวียงหมอกเปายาเดียนี่ เราข้าทั้งหมดพร้อมกันมาขอเชิญเจ้าเมืองเจ้าบ้านเพนเจ้าแรก ปฐมเจ้ามหาตริฐฐะ เจ้ามหาวิรูปักษะ เจ้ามหาวิรูปหะ เจ้ามหาภูวะระ เจ้าใจชาวเวียงตั้ง เจ้าหน่อแสงเมือง เจ้าช้างเผือกงาขาว เจ้าช้างเผือกงาดำ เจ้าหน่อเนื้อคำแดง รวมเขาเจ้าเมืองเจ้าบ้านเวียงหมอกจ๋าม เจ้าเวียงหมอกเปา เจ้าเฝ้าใจบ้านผีดี ผีเลิศ ผีเฝ้าธาตุม่วยต่อ ผีเฝ้าดง

^{๑๘} สมปอง ไตตุมแก้วและคณะ (แปล).ประวัติศาสตร์ไทยใหญ่พื้นที่ตอนกลาง.(เชียงใหม่:ซิลเวอร์เวิร์ดบุค ๒๕๔๔)หน้า ๘๕

^{๑๙} เรณู วิชาศิลปะ(ปริวรรต).เชื้อเครือเจ้าแสนหวีสิบสองพันนา(กรุงเทพ:โอเอส ๒๕๔๔)หน้า ๘

^{๒๐} ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ.ไท(เชียงใหม่:มิ่งเมือง๒๕๔๑)หน้า๕๖๓

หน่อต่อเถื่อนฟ้าหิมพานต์ ผีเฝ้าน้ำสมุทรธารา คงคา ยมนา ผีเฝ้าสาสนา ผีเฝ้าหีดปิฎกะ รัชมัง
พระเปนเจ้าร่วมเขา รุกขเทวลา(เทวดา) อากาสเทวลา แม่ธรณีผิภูเขา เจ้าเฝ้าน้ำที่กิน เค้าเฝ้าดิน
ที่อยู่ยามเดี๋ยวนี้ เราเราเจ้าข้าทั้งหมด ขอเชิญเจ้าทุกตนทุกองค์ทุกฝ่ายมาเสียด่วนบัดนี้ อย่าไปมีที่
ขัดข้องน้อ สาธุ สาธุ สาธุ ...”

๑.๓.๔ ในเอกสารตัวไทใหญ่(ลิกห์ว็อก) เรื่อง “นางซัมพู”^{๒๑} ตีพิมพ์ในประเทศ
เมียนมาร์ไม่ระบุสถานที่พิมพ์ และปีที่พิมพ์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับยักษ์ที่ถ้ำเชียงดาวแต่ไม่ได้ระบุว่า
ยักษ์ตนนั้นคือเจ้าหลวงคำแดง(ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

๑.๔ เอกสารต้นต้นของลาว

๑.๔.๔ ในเอกสารชื่อ “พงศาวดารลาว”^{๒๒} และ “ประวัติศาสตร์ลาว”^{๒๓} ซึ่งเรียบ
เรียงเป็นภาษาลาวและตีพิมพ์ด้วยอักษรลาวปัจจุบัน โดยมหาสิลา วีรวงศ์ แปลโดยสมหมาย เปรม
จิตต์ ทั้งสองเรื่องมีเนื้อความกล่าวถึงพระญาล้านคำแดงผู้ครองอาณาจักรล้านช้างอยู่ถึง ๑๑ ปี คือ
ค.ศ. ๑๔๑๗-๑๔๒๘ (พ.ศ. ๑๙๖๐-๑๙๗๑ หรือ จ.ศ. ๗๗๘-๗๘๙) พระญาล้านคำแดงนี้ไม่ใช่ “เจ้า
หลวงสุวรรณคำแดง” แต่เป็นราชโอรสของพระญาแสนไทไตรภูวนาถ กับนางน้อยนงเฮี้ยวมหาเทวี
ซึ่งพระญาแสนไทไตรภูวนาถเป็นกษัตริย์ผู้ครองล้านช้างต่อจากเจ้าฟ้าจ๋มและขุนลอผู้เป็นปฐม
กษัตริย์ของอาณาจักรล้านช้าง

แต่มีข้อที่น่าสังเกตใน “พงศาวดารลาว” และ “ประวัติศาสตร์ลาว” ในสมัย
อาณาจักรลาวหนองแสหรือน่านเจ้าซึ่งตั้งอยู่ในมณฑลยูนนานของประเทศจีน อาณาจักรลาวน่าน
เจ้ามีกษัตริย์ชื่อขุนบุรม หรือ ขุนบรมราชาธิราชปกครองอยู่โดยขึ้นส่วยราชย์ ในเมืองหนองแส เมื่อ
ปี พ.ศ. ๑๒๗๒ (ค.ศ. ๗๒๙) และขุนบุรมมีราชโอรสองค์ที่ ๓ ชื่อท้าวจุลจก ต่อมาได้ปกครองเมืองแกว
(เวียตนาม) หรือเมืองจุลนี(พ้องกันกับเมืองโจรณีของพระญาโจรณีใน “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม”)
ส่วนโอรสองค์ที่ ๔ ของขุนบุรมชื่อท้าวคำผิงได้ไปปกครองเมืองโยนกหรือล้านนา

๑.๕ เอกสารต้นต้นของไทยอาหม และไทเขินเชียงตุง

^{๒๑} ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง.นางซมพู.ไม่ปรากฏสถานที่และปีที่พิมพ์

^{๒๒} มหาสิลา วีรวงศ์.พงศาวดารลาว(เชียงใหม่:ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.๒๕๓๒)หน้า๑๗,๑๘

^{๒๓} สมหมาย เปรมจิตต์และคณะ.ประวัติศาสตร์ลาว.(เชียงใหม่:สถาบันวิจัยสังคม๒๕๓๕)หน้า๑๕,๒๒,๔๐,๔๗

๑.๕.๑ ในเอกสารพงศาวดารไทอาหมหรือ “อาหมบุราณจี” กล่าวถึงบุคคลผู้หนึ่ง ชื่อ “เจ้าฟ้าดอกคำแดง” เป็นซุ้กับเมียของเจ้าปามิงปง ต่อมานางผู้นั้นจึงให้กำเนิดเจ้าหลวงเสือ ขวัญฟ้าผู้ครองเมืองเม้าหลวง ในปี กัตเร้า พ.ศ.๑๗๙๒ “เจ้าฟ้าดอกคำแดง” ผู้นี้ไม่ใช่เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงแต่เป็นบุคคลจริงในประวัติศาสตร์ของไทอาหม

๑.๕.๒ เอกสาร “ตำนานเมืองเชียงตุง”^{๒๔} ของชาวไทจีน ปิรวรรตโดยทวิ สว่างปัญญากร ได้กล่าวถึงพระญามังรายซึ่งเป็นลูกของทวดตองมาเกิดต่อมาเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นได้ออกไปล่าสัตว์ พระญาอินทได้แปลงเป็นกวางทองมาล่อให้พระญามังรายไล่ติดตามไปจนถึงหนองตุง ร่องรอยของกวางทองจึงหายไปบริเวณนั้น ต่อมาภายหลังพระญามังรายจึงสร้างเมืองเชียงตุงขึ้นบริเวณหนองตุงเพื่อประดิษฐานพระพุทธศาสนา โครงเรื่องของตำนานเมืองเชียงตุงนี้เหมือนกับที่เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงติดตามกวางทองมาถึงดอยเชียงดาวและดอยสุเทพ และได้สร้างเมืองล้านนาขึ้นตามที่กล่าวไว้ในตำนานเชียงใหม่ปางเดิม

๒.เอกสารชั้นสองที่นำเนื้อหาจากเอกสารชั้นต้นมาเรียบเรียงขยายความและนำออกเผยแพร่ตามสื่อต่างๆ

๒.๑ เอกสารชั้นสองฯ ช่วงห้าสิบปีแรก (พ.ศ.๒๔๙๕-๒๕๔๕)

๒.๑.๑ ในบรรดาข้อเขียนทั้งหลายเกี่ยวกับ “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” และตำนานเกี่ยวกับถ้ำเชียงดาวที่อาศัยข้อมูลจากคัมภีร์ใบลานและข้อมูลมุขปาฐะมาเรียบเรียงเป็นภาษาไทยมาตรฐานออกเผยแพร่นั้นต้องนับว่าหนังสือ “ประวัติถ้ำเชียงดาว” ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๕ เรียบเรียงโดย “อารยันตคุปต์” (นามปากกาของนายอารยันต์ เมตตันตคุปต์) เป็นเอกสารชิ้นแรกในภาคภาษาไทยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและแพร่หลายที่สุดต่อสาธารณะชน โดยที่อารยันตคุปต์เป็นนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงระดับหนึ่งในยุคประภอบนั้น แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า “อารยันตคุปต์” ไม่ใช่ชาวอำเภอเชียงดาวแต่มีพื้นเพจากกาญจนบุรี(สัมภาษณ์นายโกเมน เมตตันตคุปต์ บุตรชายของ “อารยันตคุปต์” เมื่อ ๑๕ เมษายน ๒๕๔๘) ในหนังสือประวัติถ้ำเชียงดาว นอกจากบรรยายถึงสถานที่ต่างๆในถ้ำเชียงดาวตามเนื้อหาที่ปรากฏในตำนานอ่างสลุงเชียงดาวนั้นยังระบุว่า “เจ้าหลวงคำแดง”^{๒๕} คือเทวยักษ์มีบริวารหนึ่งหมื่นตนได้รับปกาติจากพระอิศวรให้

^{๒๔} ทวิ สว่างปัญญากร.ตำนานเมืองเชียงตุง.(เชียงใหม่:มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๒๗)หน้า๓๓-๔๕

^{๒๕} อารยันตคุปต์.ประวัติถ้ำเชียงดาว.(เชียงใหม่:คณะจัดงานถ้ำเชียงดาว,๒๔๙๕)หน้า๒-๑๒

มาเฝ้ารักษาของวิเศษทั้ง ๗ ของพระเจ้าทรงธรรมหรือธรรมิกราชผู้จะมาปราบอธรรมและ
คอมมิวนิสต์ในช่วงถึงพุทธกาล(พ.ศ. ๒๕๐๐) ของวิเศษทั้ง ๗ ประกอบด้วย ๑. พระพุทธรูปทองคำ
๒. พระเจดีย์ทองคำ ๓. ต้นโพธิ์วิเศษ ๔. ช้างวิเศษ ๕. ดาบวิเศษ ๖. ผ้าทิพย์ ๗. อาหารทิพย์
นอกจากนั้นยังระบุว่านามเดิมของเจ้าหลวงคำแดงคือสุวรรณคำแดง ซึ่งได้เฝ้ารักษาของวิเศษทั้ง
๗ มาเป็นเวลารวม ๖๐๐ ปีแล้ว จะมีกำหนดหมดเวลาในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ นอกจากนี้ยังได้ระบุถึง
บุคคลต่างๆที่มีคุณูปการในการสร้างวัดและถาวรวัตถุที่ถ้ำเชียงดาวตามระดับเวลากาลสมัยต่างๆ
เช่น พระญาณภิบาล(อินต๊ะชัย)พ.ศ.๒๔๓๐ , ฤาษีอัครธรรมาโศภิตใน พ.ศ. ๒๔๕๖ ,ครูบาศรีวิชัย
ใน พ.ศ.๒๔๗๗ และนายพวงสุข สัมคคี นายอำเภอเชียงดาวใน พ.ศ.๒๔๙๑

๒.๑.๒ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๗ นางสาวอำพัน ไชยวรศิลป์ นักประพันธ์ชาว
เชียงใหม่ผู้มีชื่อเสียงในสมัยนั้นได้นำมาปากกา “อสิธรา” เรียบเรียงเรื่อง “เจ้าหลวงคำแดงตาม
กวาง” ในหนังสือ “นิทานล้านนาไทย” โดยนำเนื้อหากจาก “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” หรือ “ตำนาน
สุวรรณคำแดง” มาเรียบเรียง

๒.๑.๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ และ พ.ศ. ๒๕๑๒ นายสงวน โชติสุขรัตน์ นักเขียน
สารคดีและนักปริวรรตตำนานล้านนาคนสำคัญของเชียงใหม่ได้ตีพิมพ์หนังสือ “ประเพณีไทย
ภาคเหนือ”^{๒๖} ในบทที่ว่าด้วย “การเข้าอินทิล” ได้ระบุว่า ฝับ้าน ฝัเมืองเชียงใหม่ “อาฮัก(อารักษ์)
เจ้าหลวงคำเขียว เจ้าหลวงคำแดง” และในบทที่ว่าด้วย “ฝัอารักษ์และฝัเจ้านาย”^{๒๗} ได้เน้นย้ำว่า
“เจ้าหลวงคำแดง” ถือกันว่าเป็นอารักษ์หลวงมีอิทธิพลมากเป็นที่นับถือของบรรดาเจ้าผู้ครองนคร
เชียงใหม่เชื่อกันว่า “เจ้าหลวงคำแดง” จะยิงอะม็อกคือปืนใหญ่ เสียงดังก้องที่ม่อนอะม็อกดอย
หลวงเชียงดาวเพื่อเป็นการเตือนชาวบ้านชาวเมืองให้รู้เหตุการณ์ใหญ่ร้ายแรงแก่บ้านเมือง แต่เดิม
มาจะมีการเข้าทรงเจ้าหลวงคำแดงในเทศกาลสงกรานต์ที่แจ่งศรีภูมิ และในงานเข้าอินทิลจะมี
การเข้าทรงเจ้าหลวงคำแดงด้วยเช่นกัน ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ยังได้ระบุว่า “พระญาคำแดง”
หรือ “เจ้าหลวงคำแดง” เป็นโอรสของพระญำเมืองผู้ครองเมืองพะเยาใน จ.ศ. ๖๘๐ (๑๘๓๙)
ปรากฏพระนามในตำนานเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑ หน้า ๓๕
นอกจากระบุว่าเจ้าหลวงคำแดงยกทัพไปรบชนะจีนฮ่อระหว่างทางกลับเมืองพะเยาจึงพบกับ
กวางทองจึงได้ติดตามไปจนถึงดอยหลวงเชียงดาวเหมือนกับในตำนานเชียงใหม่ปางเดิมทุก

^{๒๖} สงวน โชติสุขรัตน์.ประเพณีไทยภาคเหนือ(กรุงเทพ:โอเดียนสโตร์.๒๕๒๗)หน้า ๒๕-๓๓

^{๒๗} สงวน โชติสุขรัตน์.ประเพณีไทยภาคเหนือ(กรุงเทพ:โอเดียนสโตร์.๒๕๒๗)หน้า ๙๑-๙๔

ประการจนกระทั่งได้สถาปนาเมืองชื่อว่า “ล้านนา” ขึ้นมา แต่มีรายละเอียดเรื่องราวบางประการที่ขยายต่อเติมเป็นการอ้างอิงสถานที่ เช่น การติดตามกวางทองไปจนถึง “ดอยเพียงดาว” ซึ่งต่อมาเรียกว่า “ดอยเชียงดาว” พงษ์ภู้า ณ ตำแหน่งที่กวางทองหายไปเรียกว่า “ทุ่งผวน” บริเวณที่ไพร่พลของเจ้าหลวงคำแดงพบกวางทองเรียกว่า “บ้านแม่ทะลาย” เป็นคำที่ไพร่พลตะโกนบอกกันว่า “ทะลาย” คือ “เนื้อทราย” ในภาษาล้านนา, กวางทองได้ลอกคราบกวางออกเป็นนางอินเหลา จึงเรียกสถานที่นั้นว่า “บ้านสบคราบ” คือพบคราบกวางทอง, ลำห้วยที่นางอินเหลาหมอบซุ่มให้พันสายตาไพร่พลเจ้าหลวงคำแดง เรียกว่า “ห้วยแม่แมบ” ,สถานที่เจ้าหลวงคำแดงตะโกนบอกไพร่พลไม่ให้จับนางอินเหลาว่า “อย่าจับนะ” เรียกว่า “บ้านแม่แนะ” ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้นายสงวน โชติสุขรัตน์ น่าจะได้ข้อมูลจากการประกวดการแต่งตำนานสถานที่ใน อ.เชียงดาว ซึ่งจัดประกวดขึ้นโดย อ.เชียงดาวในสมัยที่ นายพวงสุข สามัคคี เป็นนายอำเภอเชียงดาว(สัมภาษณ์นายรัฐกร ตานที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๘)

๒.๑.๔ นายสงวน โชติสุขรัตน์ ได้ปริวรรต “ตำนานสุวรรณคำแดง หรือ ตำนานอินทขีล”^{๒๘} จากคัมภีร์ใบลานของวัดเจติยหลวง มีเนื้อหาตรงกันกับ “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” ตอนต้นทุกประการ โดยตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๕ ในหนังสือ “ประชุมตำนานลานนาไทย”

๒.๑.๕ นายสงวน โชติสุขรัตน์ ได้ปริวรรต “ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่,มหาเถรฟ้าบด”^{๒๙} จากพิบสาอักษรธรรมล้านนาของท้าวพินิจสุชาการ ซึ่งมีเนื้อหาตรงกันกับ “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” ภาคหลัง โดยตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๑๕๑๕ ในหนังสือ “รวมสารนิยายไทย”

๒.๑.๖ ใน พ.ศ.๒๕๑๕ “เล็ก นะเชียงดาว” ได้เรียบเรียงหนังสือชื่อ “ตำนานหรือประวัติฉบับเดิมถ้ำหลวงเชียงดาว”^{๓๐} ออกมาเผยแพร่สู่สาธารณะโดยใช้ข้อมูลจากหนังสือ “ประวัติถ้ำเชียงดาว” ของ อารยันตคุปต์ เป็นหลัก และประกอบไปด้วยข้อมูลของ “สงวน โชติสุขรัตน์” ในหนังสือ “ประเพณีไทยภาคเหนือ” ในตำนานฉบับที่เรียบเรียงใหม่นี้ เล็ก นะเชียงดาว ได้ให้ข้อมูลใหม่ว่า นางอินเหลามีชื่อว่า “จอมเทวี” สถิตอยู่ที่ “ดอยนาง” เพื่อจะให้มนัษประหวัดถึงบ้าน “ดงเทวี” ใน อ.เชียงดาว รายละเอียดของเนื้อหาเพิ่มเติมจากตำนานถ้ำเชียงดาวฉบับอื่นๆ ที่ตีพิมพ์มาก่อนหน้านี้คือ “ประวัติคนที่หายไปถ้ำ”

^{๒๘} สงวน โชติสุขรัตน์.ประชุมตำนานลานนาไทย(กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์.๒๕๓๕)หน้า๑๑๗-๑๖๐

^{๒๙} สงวน โชติสุขรัตน์.รวมสารนิยายไทย(กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์๒๕๑๕)หน้า ๗๙-๙๓

^{๓๐} เล็ก นะเชียงดาว.ตำนานหรือประวัติฉบับเดิมของถ้ำเชียงดาว(ไม่ปรากฏสถานที่และปีที่พิมพ์)หน้า๔๔-๕๗

๒.๑.๗ ใน พ.ศ.๒๕๑๗ ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ นักเขียนสารคดีท่องเที่ยวมีผลงานปรากฏเป็นประจำในนิตยสาร อสท. ในยุคนั้น ได้เรียบเรียงหนังสือชื่อ “เชียงใหม่” ในบทที่ ๑๐ ของหนังสือเล่มดังกล่าวมีชื่อว่า “นิยายรักจากถ้ำเชียงดาว”^{๓๑} มีเนื้อหาไม่ต่างจากข้อมูลของ “อารยันตคุปต์” และ สงวน โชติสุขรัตน์

๒.๑.๘ ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๙ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดพิมพ์ “ตำนานเชียงใหม่ภาคปริวรรต ฉบับที่ ๑๐”^{๓๒} ต้นฉบับเป็นของวัดห่มเงินทอง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ จารเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๙ ปริวรรตโดย สมหมาย เปรมจิตต์, ปวงคำ ด้อยเขียว ข้อความตอนหนึ่งในตำนานกล่าวว่า “... เชนบ้าน เชนเมืองหมายมี **เจ้าหลวงคำแดง** เปนเค้ล้า เกิงอักขา เดือน ๘ เดือน ๙ ออกมาคัปริกัมมปุชาแกมเลี้ยงตามอุปเทศบอกไว้แต่ภายหลังชู้ปีหันแล”

๒.๑.๙ ใน พ.ศ. ๒๕๒๒ สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ตีพิมพ์ “ตำนานนิทานปถมเหตุการณ์ตั้งเมืองเชียงใหม่”^{๓๓} เรียบเรียงโดย นายหนานปวงคำ ด้อยเขียว ซึ่งได้ใช้ต้นฉบับในการเรียบเรียงของครูบาทหลวงมารวิชัย แห่งวัดศรีมงคล เชียงดอยสุเทพได้จารึกไว้เมื่อ จ.ศ.๑๒๓๐ (พ.ศ.๒๔๑๑) เนื้อหาของตำนานฉบับนี้เหมือนกับ “ตำนานสุวรรณคำแดง” ที่ สงวน โชติสุขรัตน์ ปริวรรตทุกประการเพียงแต่ได้จัดแบ่งหัวข้อและเนื้อหาให้อ่านง่ายกว่าเดิม

๒.๑.๑๐ ในเดือนมีนาคม ๒๕๔๗ หน่วยงานวิจัยคัมภีร์โบราณในภาคเหนือ โครงการร่วมระหว่างพิพิธภัณฑสถานชาติพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ ไอชาก้าและ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดพิมพ์ “ตำนานพื้นเมืองล้านนาเชียงใหม่”^{๓๔} ฉบับวัดศรีเตี้ย อ.บ้านโฮ้ง จ.ลำพูน ปริวรรตโดยสมหมาย เปรมจิตต์ ข้อความในหน้าโบราณที่ ๔ บรรทัดที่ ๕ ระบุว่า “... เทวดาอารักษ์เชนบ้านเชนเมืองหมายมี **เจ้าหลวงคำแดง** เปนเค้ล้าเกิงอักขาปาเวณี เดือน ๘ เดือน ๙ ออกมาคัปริกัมม ปุชาแกมเลี้ยงตามอุปเทศบอกไว้แต่ภายหลังชู้ปี”

^{๓๑} ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ. เชียงใหม่ (กรุงเทพฯ: สุนทรกิจ ๒๕๑๗) หน้า ๑๓๗-๑๖๖

^{๓๒} สมหมาย เปรมจิตต์. และ ปวงคำ ด้อยเขียว (ปริวรรต). ตำนานเชียงใหม่ ภาคปริวรรต ลำดับที่ ๑๐ (เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มช.) หน้า ๓

^{๓๓} ปวงคำ ด้อยเขียว. ตำนานปถมเหตุการณ์ตั้งเมืองเชียงใหม่ (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม ๒๕๔๐) หน้า ๑-๒๕

^{๓๔} สมหมาย เปรมจิตต์. (ปริวรรต). ตำนานเชียงใหม่ ภาคปริวรรต ลำดับที่ ๑๐ (เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มช.) หน้า ๖

๒.๑.๑๑ ใน พ.ศ.๒๕๒๗ ได้มีการตีพิมพ์งานวิจัยออกเผยแพร่เป็นหนังสือ โดย อ.ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ ในชื่อเรื่องว่า “ผีเจ้านาย”^{๓๕} ในหนังสือเล่มดังกล่าวได้หยิบยกและอ้างอิงข้อมูลของ “เจ้าหลวงคำแดง” จากหนังสือ “ประเพณีไทยภาคเหนือ” ของสงวน โชติสุขรัตน์ มาทั้งหมด นอกจากนี้ยังได้นำเสนอแผนผังโครงสร้างตำแหน่งหน้าที่ของผีเมืองและผีเจ้านายต่างๆ ที่ระบุความสัมพันธ์ของ “เจ้าหลวงคำแดง” กับอินทขิล^{๓๖} และนำเสนอตารางการแสดงการแบ่งเขตการปกครองของผีเมืองที่ระบุว่า เขตปกครองของเจ้าหลวงคำแดงคือ เชียงใหม่-ลำพูน และมีสถานที่ประชุมผี คือถ้ำเชียงดาว ดอยอ่างสลุ^{๓๗} มีเพียงแต่เท่านั้นยังมีข้อมูลสัมภาษณ์ของร่างทรงและลูกศิษย์ของ “เจ้าขอมือเหล็ก”^{๓๘} ที่ขยายความว่าเจ้าฟ้าสะท้านเป็นน้องชายของเจ้าหลวงคำแดงได้ผิวดาชาญาเจ้าหลวงคำแดงจึงอาสาไปรบศึกพม่าและไทยใหญ่ เพื่อไถ่โทษ จึงถูกจับเป็นเชลยสวมข้อมือเหล็กผูกติดกับโซ่จนตายจึงกลายมาเป็น “เจ้าขอมือเหล็ก”

๒.๑.๑๒ ใน พ.ศ.๒๕๓๕ “ส้มป่อย” ได้เรียบเรียง “นิทานพื้นบ้าน” เรื่อง “ตำนานสุวรรณคำแดงกับถ้ำเชียงดาว”^{๓๙} ตีพิมพ์ในนิตยสารราย ๓ เดือน ชื่อ “ปันนา” มีเนื้อหาเหมือนกับที่ปรากฏในหนังสือ “ประเพณีไทยภาคเหนือ” ของสงวน โชติสุขรัตน์ ทุกประการ

๒.๑.๑๓ เจริญ ตันมหาพราน ได้เรียบเรียงบทความเรื่อง “ผีหลวงอารักษ์แห่งแคว้นลานนาไทย”^{๔๐} และ เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” ตีพิมพ์ในหนังสือชื่อ “สารคดีว่าด้วยเหตุและผล: กบฏผีกะ” พิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๗ ซึ่งเนื้อหาที่นำเสนอได้นำข้อมูลของ “อารยันตคุปต์”, “เล็กนະเชียงดาว” และ “สงวน โชติสุขรัตน์” มาประกอบการเรียบเรียงขึ้นใหม่

๒.๑.๑๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ลูกศิษย์ของ “อารยันตคุปต์” ชื่อนายแสงทอง วิกา ใช้นามปากกาว่า “สุเมธี วิกา” ได้เรียบเรียงและตีพิมพ์หนังสือชื่อ “ประวัติตำนานการค้นพบถ้ำ

^{๓๕} ฉลาดชาย รมิตานนท์.ผีเจ้านาย(กรุงเทพฯ:ออปเชต๒๕๒๗)หน้า๓๕-๓๘,๗๔

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๑

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๘๐

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๖-๔๗

^{๓๙} ส้มป่อย.นิทานพื้นบ้านตำนานสุวรรณคำแดงกับถ้ำเชียงดาว(ปันนา ฉบับที่ ๕ พ.ค.-ก.ค.๒๕๓๕)หน้า๕๓-๕๔

^{๔๐} เจริญ ตันมหาพราน.กบฏผีกะ(กรุงเทพฯ:มณฑลการพิมพ์๒๕๓๗)หน้า๒๐-๔๐

หลวงเชียงดาว”^{๔๑} กล่าวถึงความเป็นมาโดยสมบูรณ์ของประวัติถ้าเชียงดาวโดยสำนักค้นคว้าหาสิ่ง
ควรรู้มาสู่สังคม หนังสือเล่มนี้ได้อาศัยข้อมูลของ “อารยันตคุปต์” เป็นหลักในการเรียบเรียงและ
นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง”

๒.๑.๑๕ พ.ศ.๒๕๔๕ ห้าสิบปีหลังจาก “ประวัติถ้าเชียงดาว” ของอารยันตคุปต์
ตีพิมพ์ครั้งแรก ผจวงวาท กมลเสรีรัตน์ และคณะได้เรียบเรียงเรื่อง “ถ้าเชียงดาวจังหวัด
เชียงใหม่”^{๔๒} ตีพิมพ์ในหนังสือ “นิทานพื้นบ้านภาคเหนือ” ซึ่งกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับ “เจ้า
หลวงคำแดง” มีเนื้อหาไม่แตกต่างกับข้อมูลของ “เล็ก นະเชียงดาว” และ “สงวน โชติสุขรัตน์

๒.๑.๑๖ มาลา คำจันทร์ (นามปากกาของ เจริญ มาลาโรจน์) ได้ปริวรรต
“ตำนานพระแม่กุ” (ตอนที่ ๑) ฉบับวัดปางล้าน ต.ดงคำ อ.ลี้ จ.ลำพูน และ ฉบับวัดควรม้า ต.
ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ตีพิมพ์ในนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ ฉบับที่ ๕๑๘ ปีที่ ๑๐ ประจำวันที่ ๖-
๑๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕ มีเนื้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า “... เทพดาอันรักษา เมือง อารักษ์เขนบ้าน
เขนเมืองมีเจ้าหลวงคำแดงเป็นเค้า ถึงอักขะเดือน ๘ เดือน ๙ ก็พลีกรรมบูชาเกมเลี้ยง ตาม
อุปเทศบอกไว้แต่ภายหลังนั้นทุกปีหั้นแล”

๒.๒ เรื่องราวของ “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” ที่ตีพิมพ์ในช่วงสถานการณ์ “คัดค้าน
โครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาว(มีนาคม ๒๕๔๖-มีนาคม ๒๕๔๘)”

สถานการณ์การคัดค้านโครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาวได้เริ่มขึ้นเมื่อมี
สื่อมวลชนบางแขนง เช่น นิตยสารพลเมืองเหนือได้เปิดประเด็นข่าวนี้ขึ้น ในนิตยสารพลเมืองเหนือ
ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๗๘ ประจำวันที่ ๕-๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ในรายงานข่าวกล่าวว่าจุดกำเนิดของ
โครงการนี้เริ่มขึ้นในวงสนทนาในบ้านพักกรีนวัลเลย์ ของนายกรัฐมนตรี ในวันที่ ๒๔ มีนาคม
๒๕๔๖ เป็นเหตุให้กลุ่มองค์กรนอกภาครัฐ(NGO) นำโดยมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าภาคเหนือ เริ่มการ
ต่อต้านโดยให้เหตุผลถึง ๑๐ ประการ เหตุผลดังกล่าวเป็นเหตุผลทางด้านนิเวศวิทยา และ การ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นส่วนใหญ่ มีเพียงประเด็นที่ ๘ ประเด็นเดียวที่กล่าวถึงผลกระทบทางจารีต
วัฒนธรรม โดยอ้างถึงวัดถ้าปากเปียง และถ้าผาปล่องของหลวงปู่สิม พุทธาจาโร ในห้วงเวลา

^{๔๑} สุเมธี ธิกา.ประวัติตำนานการค้นพบถ้าหลวงเชียงดาว(เชียงใหม่:สำนักค้นคว้าหาสิ่งควรรู้มาสู่สังคม๒๕๔๐)หน้า๕-๕๑

^{๔๒} ผจวงวาท กมลเสรีรัตน์และคณะ นิทานพื้นบ้านภาคเหนือ.(กรุงเทพฯ:สุวีริยาสาส์น๒๕๔๕)หน้า๘-๑๓

ดังกล่าวยังไม่มีกรหิบบยกประเด็นเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงขึ้นมาเป็นประเด็นในการต่อต้านโครงการกระเช้าไฟฟ้าแต่อย่างใด

ต่อมาเมื่อสถานการณ์ต่อต้านโครงการกระเช้าไฟฟ้าฯ ทวีความเข้มข้นตามลำดับ จึงเกิดการหิบบยกเอาเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงขึ้นเป็นประเด็นหลักในการต่อต้านมีภาคีส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการในสถาบันของรัฐ, นักปราชญ์และผู้รู้ในท้องถิ่น, กลุ่มเยาวชน, นักเขียน, นักหนังสือพิมพ์ ได้ผลิตงานเขียนเผยแพร่ในสื่อท้องถิ่นและส่วนกลางเกี่ยวกับ “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” ในมุมมองและมิติต่างๆ ขึ้นมาเป็นจำนวนมากในช่วงระยะเวลา ๒ ปี ของสถานการณ์ดังกล่าว (มีนาคม ๒๕๔๖-มีนาคม ๒๕๔๘) ดังลำดับดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ “เสื่อเดินฟ้า” (นามปากกาของไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว นักวิชาการด้านล้านนาคดีประจำสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ได้เสนอ “ตำนานสุวรรณคำแดง” ในคอลัมน์ “รอยจรัล” ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๙๔ ปีที่ ๒ ประจำวันที่ ๒๕-๓๑ สิงหาคม ๒๕๔๖ โฉนดนำเอเนื้อหาตอนต้นของ “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” มาเล่าซ้ำโดยเรียบเรียงขึ้นใหม่และนำเสนอโดยไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ใดๆ

๒.๒.๒ “ภูเขียงดาว” (นามปากกาขององอาจ เดชา) ได้เขียนบทล่านำกลอนเปล่าชื่อว่า “โคกเคี้ยวคอยหลวงเขียงดาว” ในคอลัมน์ “เสียงเพรียกจากภูเขา” ลงในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๑๗ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๙-๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๗ โดยอ้างนาม “เจ้าหลวงคำแดงผู้ศักดิ์สิทธิ์บนคอยหลวงเขียงดาว” ให้เป็นผู้ตอบคำถามของผู้เขียนล่านำที่ทวงถามวิหิหุดยังความคิดที่หาผลประโยชน์บนคอยหลวงเขียงดาวที่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติอันสวยงาม

๒.๒.๓ ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร(นามปากกาของไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว) และประสงค์ แสงงาม ได้เขียนบทความ “เดือนดับที่คอยหลวงเขียงดาว” ตอนที่ชื่อว่า “กระเช้าไฟฟ้าที่คอยหลวงเขียงดาว ?” ลงในหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับที่ ๔๑ ปีที่ ๕๐ ประจำวันที่ ๕-๑๑ มีนาคม ๒๕๔๗ โดยมีเนื้อหาตอนหนึ่งได้นำ “ตำนานสุวรรณคำแดง” สงวน โชติสุขรัตน์ ปิวิรรต และเรียบเรียงไว้ในหนังสือ “ประชุมตำนานลานนาไทย” มาเล่าซ้ำเป็นการทบทวนต่อสาธารณะชนอีกครั้งหนึ่ง โดยมีเจตนาเพื่อนำเรื่องดังกล่าวไปคัดค้านการสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นคอยหลวงเขียงดาว

๒.๒.๔ ธิตินัดดา จินาจันทร์ และ วราภา เลหาพิญแสง ได้นำเรื่องราวของเจ้าหลวงคำแดง ตามข้อมูลของสงวน โชติสุขรัตน์ในหนังสือ “ประเพณีไทยภาคเหนือ” โดยนำเสนอในหนังสือชื่อ “นิทานประจำถิ่นล้านนา เล่ม ๑” เป็นงานวิจัยของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อมีนาคม ๒๕๔๗ เนื้อหาเรื่องราวของเจ้าหลวงคำแดงในงานวิจัยดังกล่าวจัดอยู่ในหัวข้อเรื่อง “นิทานประจำถิ่นที่เกี่ยวกับบุคคล” และ “การลั่นอะม็อก” ของเจ้าหลวงคำแดงจัดอยู่ในหัวข้อเรื่อง “นิทานประจำถิ่นที่มีเนื้อหาเบ็ดเตล็ด” นอกจากนี้ผู้วิจัยทั้งสองยังจัดว่า “เจ้าหลวงคำแดง” เป็นนิทานประจำถิ่นที่อยู่ในหัวข้อ “ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ “ผีบรรพบุรุษ” อีกด้วย

๒.๒.๕ “เสือเดินฟ้า” ได้นำเสนอเรื่อง “เจ้าหลวงคำแดง” ติดต่อกัน ๕ ตอน ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๑๙ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์-มีนาคม ๒๕๔๗ โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงจากเอกสารหลายฉบับมาผสมผสาน และเรียบเรียงขึ้นใหม่เพื่อนำเสนอในรูปแบบบทความต่อเนื่องที่มีการวิจารณ์ด้วยความคิดเห็นของผู้เรียบเรียง เพื่อนำเสนอข้อมูลจากเอกสารฉบับต่างๆ ให้เป็นเนื้อหาเดียวกันและตีความข้อมูลเหล่านั้นให้ผูกโยงกับชาวลัวะที่เป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมในบริเวณเชิงดอยสุเทพกับชุมชนโบราณในบริเวณดังกล่าว, เอกสารฉบับต่างๆที่ “เสือเดินฟ้า” ใช้เรียบเรียงบทความนี้ ได้แก่ “ตำนานสุวรรณคำแดง”, “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก”, “ตำนานอ่างสงรงเชียงดาว ฉบับวัดสันป่าข่อย”, “ประวัติถ้ำเชียงดาวโดยอารยันตคุปต์”

๒.๒.๖ นิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๒๒ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๑๕-๒๑ มีนาคม ๒๕๔๗ ได้นำบทความเรื่อง “คนไทยในชีวิตเปลี่ยนเกิดวิกฤตคุณภาพชีวิต”ในคอลัมน์ “หน้าต่างล้านนา” บทความดังกล่าวโดยกองบรรณาธิการการได้สัมภาษณ์บุคคลใน จ.เชียงใหม่ ตามหัวข้อดังกล่าวความเห็นจากการสัมภาษณ์ “มาลา คำจันทร์” นักเขียนรางวัลซีไรต์ประจำปี ๒๕๓๔ ระบุว่า “การสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาว คนที่จะสร้างคิดถึงแต่ประโยชน์ที่ตัวเองจะได้รับเท่านั้น หากเป็นคนโบราณเขาจะคิดว่าเป็นการข้ามหัว เจ้าหลวงคำแดงซึ่งอยู่ที่ดอยหลวง”

๒.๒.๗ ไพฑูรย์ พรหมวิจิตรได้เผยแพร่บทความ “เดือนดับที่ดอยเชียงดาว” ตอนที่ชื่อว่า “เทวดาอารักษ์ล้านนา” ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับที่ ๔๓ ปีที่ ๕๐ ประจำวันที่ ๑๙-๒๕ มีนาคม ๒๕๔๗ บทความดังกล่าวได้ระบุว่าตำนานเจ้าหลวงคำแดงเป็นเทพปรกณัมในยุคโบราณกว่าพันปีและได้นำเสนอ “เจ้าหลวงคำแดง” ในฐานะอารักษ์ที่เป็นใหญ่กว่าอารักษ์ทั้งมวลในนครเชียงใหม่ตามเนื้อหาใน “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” และอีกบทบาทของเจ้าหลวงคำแดง

ที่ถูกอ้างพระนามเป็นสักขีพยานในพิธีดำเนินพิธีสู่ขวัญความจริงตามเนื้อหาในเอกสารประวัติศาสตร์
ครองเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดสันป่าเลียง

๒.๒.๘ “ภู เชียงดาว” นำเสนอบทความเรื่อง “รวมกันปกป้องคุ้มครอง ดอยหลวง
เชียงดาว (ตอนที่ ๕)” ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๒๓ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๒๒-๒๔ มีนาคม
๒๕๔๗ ในบทความชิ้นนี้ได้นำเสนอความเชื่อของคนในท้องถิ่นบริเวณบ้านห้วยเป้าดอยหลวงเชียง
ดาวว่า การสร้างกระเช้าไฟฟ้าเป็นการลบหลู่เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงและสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนดอยหลวง
เชียงดาวแม้กระทั่งการพยายามย้ายหอเจ้าหลวงคำแดงในอดีต ยังทำให้เกิดอาเพศลมฝนรุนแรง
จึงต้องมีการขอขมาบอกกล่าวว่าจะไม่ย้ายหอ ภาวะลมฝนรุนแรงจึงหยุดลง เป็นที่น่าสังเกตว่า “ภู
เชียงดาว” เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดทันสมัยทางการเมืองมิใช่ “สัทธาธิกะ” คือผู้ยิ่งใหญ่ศรัทธา
แบบชาวบ้านทั่วไปแต่อย่างใด

๒.๒.๘ ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร เขียนบทความต่อเนื่องเรื่อง “เดือนดับที่ดอยเชียง
ดาว” ตอนที่ชื่อว่า “เชียงดาวเมืองลูกหลวง” ตีพิมพ์ในหนังสือสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับที่ ๔๔
ปีที่ ๕๐ ประจำวันที่ ๒๒ มีนาคม - ๑ เมษายน ๒๕๔๗ เนื้อหาในบทความอ้างถึงเมืองเชียงดาวใน
ฐานะที่ประทับของชายาพระญาไชยสงคราม เจ้าอุปราชของพระญามังรายและโยงไปถึง “เจ้า
หลวงคำแดง” ตามข้อมูลที่ปรากฏใน “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” และ
ประวัติถ้ำเชียงดาว โดยอารยันตคุปต์”

๒.๒.๙ ในช่วงวันที่ ๑๐-๑๑ เมษายน ๒๕๔๗ สภาวัฒนธรรม อำเภอเชียงดาวได้
จัดให้มี “พิธีบวงสรวงไหว้สาอารักษ์เจ้าหลวงคำแดง” ณ บริเวณหน้าถ้ำหลวงเชียงดาว ในการนี้
ทางสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงดาวได้จัดทำเอกสาร “เบิกฟ้าเชียงดาว”^{๔๓} เพื่อแจกจ่ายในงานพิธี
ดังกล่าว เนื้อหาในเอกสารดังกล่าวเขียนโดย ด.ต.เรวัติ กิตติ กรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียง
ดาว มีเนื้อหาบางตอนระบุว่าเจ้าหลวงคำแดงเป็นเจ้าพ่อที่มีความศักดิ์สิทธิ์มากเป็นที่เคารพนับถือ
ของคนทั่วภาคเหนือ นอกจากนี้ยังบรรยายถึงความเป็นมาของประวัติเจ้าหลวงคำแดงโดยอ้างอิง
ข้อมูลจาก “เล็ก นะเชียงดาว”

๒.๒.๑๐ ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร นำเสนอบทความต่อเนื่องเรื่อง “เดือนดับที่ดอย
เชียงดาว” ตอนที่ชื่อว่า “ถ้ำเชียงดาวและของวิเศษ” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

^{๔๓} เรวัติ กิตติ. เบิกฟ้าเชียงดาว(เชียงใหม่:สภาวัฒนธรรมเชียงดาว๒๕๔๗)หน้า๖,๔๘-๕๐

ฉบับที่ ๔๕ ปีที่ ๕๐ ประจำวันที่ ๒-๘ เมษายน ๒๕๔๗ โดยนำเสนอเนื้อหาตำนานอ่างสงวนฉบับวัดสันป่าข่อย จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ ที่ปริวรรตจากอักษรธรรมล้านนา

๒.๒.๑๑ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว ได้นำเสนอบทความเรื่อง “ดอยหลวงเชียงดาว” เป็นบทความประกอบการบรรยายในสัมมนาวิชาการเรื่อง การจัดการฐานข้อมูลดอยหลวงเชียงดาว เพื่อสนับสนุนแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว. สำนักงานภาค) ณ โรงแรมธารินทร์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๗ บทความนี้ได้อ้างอิงรายงานการเดินทางของชาวตะวันตก ๓ คนในศตวรรษที่แล้วที่ได้เดินทางเข้ามาในล้านนา คือ

๑. Holt's Hallet ในเอกสารชื่อ A Thousand Miles an Elephant in the Shan States

๒. Jamaes Mc carthy ในเอกสารชื่อ Survey and Exploring in Siam

๓. Daniel McGilvary ในเอกสารชื่อ A Half Century among the than and Laos an Autobiography

โดยทั้ง ๓ คนได้ระบุถึงดอยเชียงดาวว่าเป็นดอยศักดิ์สิทธิ์ของชาวล้านนาในสมัยนั้น และ Hallett ได้บันทึกอย่างละเอียดพอสมควรว่าดอยเชียงดาวคือประตูที่เปิดไปสู่เมืองทเวาเป็นที่ประทับของเจ้าหลวงคำแดง ผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ ชาวเมืองจะเซ่นไหว้ผีเมืองปีละครั้งด้วยควายและหมู นอกจากนี้ยังระบุว่าเจ้าหลวงคำแดงจะกลับชาติมาเกิดเป็นพระญาณมณีใน พ.ศ. ๕๐๐๐ Mebiluory มาถึงดอยเชียงดาวใน พ.ศ. ๒๔๑๐ ได้ระบุว่าถ้าเชียงดาวเป็นถ้ำของผีลวะไม่มีใครกล้าลบหลู่และ McCartly ได้บันทึกว่าดอยเชียงดาวสูง ๗,๑๖๐ ฟุต และมีระบบชลประทาน นอกจากนี้ อรุณรัตน์ ยังได้นำเสนอข้อมูลของ “เจ้าหลวงคำแดง” ที่มีที่มาจากเอกสารตำนาน ๓ ฉบับคือ “ตำนานสุวรรณคำแดง หรือ ตำนานเจ้าอินทขิล” ปริวรรตโดย สงวน โชติสุขรัตน์, “ตำนานพื้นเมืองล้านนาเชียงใหม่” ปริวรรตโดยสมหมาย เปรมจิตต์ และ ตำนานถ้ำเชียงดาว ฉบับวัดอภัย อ.เมือง จ.น่าน ปริวรรตโดยผู้เขียนบทความเอง

๒.๒.๑๒ ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร นำเสนอบทความต่อเนื่องเรื่อง “เดียนดับที่ดอยเชียงดาว” ตอนที่ชื่อว่า “สร้างกระเช้าไฟฟ้าทำไม?” ตีพิมพ์ในหนังสือสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับที่ ๔๖ ปีที่ ๕๐ ประจำวันที่ ๙-๑๕ เมษายน ๒๕๔๗ ในบทความกล่าวถึง “ตำนานอ่างสงวน” ฉบับวัดสันป่าข่อย และ ฉบับวัดแสนฝาง ที่ระบุว่าดอยอ่างสงวนเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุของพระอรหันต์ ๕๐๐ พระองค์ และยังได้วิเคราะห์ตำนานต่างๆ เกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดง เช่น ตำนานพระเจ้าเลียบโลก, ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม และตำนานสุวรรณคำแดงโดยให้น้ำหนักกับ

อิทธิพลของตำนานพระเจ้าเลียบโลกต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชนชาวล้านนาที่ทำให้ “ภายหลังที่ลัทธิบูชาสิ่งศักดิ์และการนับถือผีเสื่อมลง ด้วยเหตุนี้จึงมีเรื่องแปลกแต่ประการใดที่เจ้าหลวงคำแดงผู้เป็นวีรบุรุษในอดีตกาลก่อนโพ้น จะกลับกลายเป็นเทวรักษ์หรือหัวหน้าผียักษ์ซึ่งสถิตอยู่ถ้ำเชียงดาวแห่งนี้”

๒.๒.๑๓ ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร นำเสนอบทความต่อเนื่องเรื่อง “เดือนดับที่ดอยเชียงดาว” ในตอนที่ชื่อว่า “สัมพันธภาพของลัวะกับไทย” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับที่ ๔๙ ปีที่ ๕๐ ประจำวันที่ ๓๐ เมษายน-๖ พฤษภาคม ๒๕๔๗ เนื้อหาบทความนี้ นำเสนอการตีความบุคคลต่างๆ ในตำนานสุวรรณคำแดง และตำนานเชียงใหม่ปางเดิม มุ่งเน้นมเหสีทั้ง ๓ ของ เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงเป็นการเฉพาะ โดยตั้งประเด็นถามว่านางอินเหลามีเชื้อสายใด ลัวะ หรือ ไทย เหตุใดจึงอาศัยอยู่บริเวณถ้ำเชียงดาวและให้ข้อสังเกตถึงการผสมผสานความเชื่อระหว่างพุทธกับผีโดยยกตัวอย่างรูปธรรมของการประจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ที่ดอยหลวงเชียงดาวลงท้ายด้วยความคิดเห็นว่า กระแสไฟฟ้าคือความไม่สอดคล้องระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับของใหม่ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

๒.๒.๑๔ ประสงค์ แสงเมือง ผู้นำกลุ่มเยาวชนรักษาล้านนาซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนที่มีบทบาททางวัฒนธรรม ใน อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ได้เขียนบทความเรื่อง “ขี้ด กระเช้าไฟฟ้า ดอยหลวงเชียงดาว” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๒๔ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๓-๙ พฤษภาคม ๒๕๔๗ บทความดังกล่าวอ้างอิงถึง “เจ้าหลวงคำแดงเป็นเทพเจ้าองค์สำคัญของล้านนาถือว่าเป็นใหญ่กว่าผีทั้งหมดในบรรดาผีอารักษ์ที่คอยปกป้องรักษาเมืองเชียงใหม่และล้านนา” ตามที่ปรากฏในตำนานอ่างสงเชียงดาว, ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม นอกจากนี้ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกยังระบุว่าดอยสง หรือ ดอยอ่างสลุง เคยเป็นที่สงน้ำของพระพุทธเจ้าในอดีตถือเป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์สำหรับชาวล้านนา จึงไม่ควรสร้างกระเช้าไฟฟ้าเพราะจะทำให้ “ตกขี้ด” หรือเกิด “อุบาทว์” ขึ้น โดยที่การสร้างกระเช้าไฟฟ้าที่ทำให้ “ตกขี้ด” ในข้อที่ว่าด้วย “รานพนม” หรือมล้างดอย ในบทความเดียวกันนี้ได้อ้างถึงพระนามมังรายที่สร้างเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. ๑๘๓๙ ก็ยังต้องบูชาสักการะเจ้าหลวงคำแดง ซึ่งข้อมูลนี้คลาดเคลื่อนจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้ในรูปของตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เพราะไม่มีหลักฐานระบุชัดเจนถึงคำกล่าวอ้างตามบทความนี้

๒.๒.๑๕ กองบรรณาธิการนิตยสารพลเมืองเหนือได้รายงานข่าว “สกุ๊ปพิเศษ” เรื่อง “ล่าซื้อผีด่านซ้ายนด่ ขี้ด! ข้ามหัวเจ้าหลวง” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๒๔ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๓-๙ พฤษภาคม ๒๕๔๗ มีเนื้อหากล่าวถึง เจ้าทรงต่างๆ ในอำเภอเชียงดาวได้

รวมตัวกันคัดค้านโครงการก่อสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาวในงานพิธีบวงสรวงถวายพระภูมาภัย ๓ อนุสาวรีย์สามกษัตริย์ ในวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๔๙ โดยมีตัวอย่างรายชื่อของบรรดาเจ้าทรงและความเห็นต่างๆ ดังนี้

- เจ้าพ่ออินท์ บ้านห้วยดง : ไม่เห็นด้วยกับโครงการดังกล่าวเพราะกลัวบ้านเมืองเดือดร้อน
- เจ้าพ่อบ้านดงฤาษี : ไม่ควรสร้างกระเช้าไฟฟ้าเพราะเป็นการลบหลู่เจ้าหลวงคำแดง
- พ่อเจ้าหลวงแม่แจ่ม : ไม่ควรสร้างเพราะขัดบ้านขัดเมือง
- เจ้าดวงทิพย์เชียงแสนหลวง : ไม่ควรสร้างกระเช้าไฟฟ้า

๒.๒.๑๖ “เสื่อเดินฟ้า” ได้นำเสนอบทความชื่อ “ตบถนุญ พระญาณมิกกราช” ในคอลัมน์ “รอยจรัส” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๒๘ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๓-๙ พฤษภาคม ๒๕๔๗ เนื้อหาในบทความได้นำเสนอเรื่องย่อของ “ตำนานธรรมมิกกราช” ๓ ฉบับ คือ ฉบับวัดพวกแต่ม, ฉบับวัดดอกเอื้อง, ฉบับวัดกู่คำ, “ตำนานพระญาณธรรม” ฉบับวัดกู่คำ และ “ตำนานธรรมมิกกราช ห่อเมืองว่อง” ฉบับวัดแสนฝาง ตำนานทั้ง ๕ ฉบับแม้ว่าจะมีรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้างแต่โครงเรื่องส่วนใหญ่เหมือนกัน โดยกล่าวถึงผู้มีบุญที่จะกลับมาเกิดเป็น “พระญาณธรรมมิกกราช” ในเมืองเชียงใหม่ในอนาคต มีตำนานอยู่ ๒ ฉบับคือ “ตำนานธรรมมิกกราชเมืองว่อง” และ “ตำนานพระญาณธรรม” ระบุชัดเจนว่าพระญาณธรรมมิกกราชผู้นั้นคือเจ้าหลวงคำแดง ความสอดคล้องนี้เป็นสิ่งที่ผู้เขียนระบุไว้ว่าเป็นการผสมผสานระหว่าง “พุทธ” กับ “ผี” และตำนานทั้ง ๕ ฉบับยังเป็นตำนานจากวัดที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งสิ้น และยังมีเนื้อหาสอดคล้องกับ “ตำนานถ้ำเชียงดาว” ฉบับวัดพวกแต่ม, ฉบับวัดกู่คำ และ ฉบับวัดดอกเอื้องอีกด้วย

๒.๒.๑๗ ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร นำเสนอบทความต่อเนื่องเรื่อง “เดือนดับที่ดอยหลวงเชียงดาว” ถ้ำเชียงดาวกับไทยใหญ่” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับที่ ๕๐ ปีที่ ๕๐ ประจำวันที่ ๗-๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ในบทความกล่าวถึงบทบาทของชาวไทยใหญ่ที่มีต่อถ้ำเชียงดาวโดยเฉพาะฤๅษีอู่นะที่มาสสร้างถาวรวัตถุจำนวนมากไว้ที่ถ้ำเชียงดาว พ.ศ. ๒๔๕๖ และบทความนี้ยังกล่าวถึงนิยายชาดกของชาวไทยใหญ่ที่นางชมพูนี้อีกด้วยกับชาดกล้านนาเรื่อง แสงเมืองหลวงถ้ำ โดยที่ชาดกเรื่องนางชมพูนี้อ้างอิงสถานที่คือถ้ำเชียงดาวที่มียักษ์และอารักษ์เฝ้ารักษา ในที่นี้ผู้เขียนบทความนี้ตีความว่าหมายถึง เจ้าหลวงคำแดงนั่นเอง และผู้เขียนบทความได้ตั้งคำถามเอาไว้ว่า “ณ วันนี้ ยามที่ชาวการสร้างกระเช้าลอยฟ้ากำลังแผ่รื้อถอนวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดงยังสถิตอยู่ที่ถ้ำเชียงดาวโดยปกติสุขดังเดิมหรือไม่?”

๒.๒.๑๘ “ภู เชียงดาว” นำเสนอบทความต่อเนื่องเรื่อง “เสียงเพรียกจากภูเขาสวรรค์” ในหัวข้อเรื่อง “ร่วมกันปกป้องคุ้มครองดอยหลวงเชียงดาว (ตอนที่ ๑๐)” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๒๙ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๓-๙ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ในบทความได้อ้างถึงคำสัมภาษณ์ของนายประสงค์ แสงงาม ผู้นำเยาวชนกลุ่มรักษาล้านนาซึ่งได้กล่าวถึง “เจ้าหลวงคำแดง” ไว้ดังนี้คือ “... คนเชียงดาวคนเฒ่าคนแก่ เวลาเมื่อไรเกิดขึ้นในชุมชน มักจะเข้าไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าหลวงคำแดง ตอนนั้นยังมีร่างทรงอยู่ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย หรือเวลามีลมพายุ ฟ้าร้อง พวกเราจะยกมือไหว้ ขอให้เจ้าหลวงคำแดงให้ลมพายุพัดไปที่อื่น ไม่ให้เข้ามาทำลายหรือสร้างความเดือดร้อนในหมู่บ้านของตนเอง เมื่อคนในท้องถิ่นจะเดินทางไปไหนหรือต้องว่ากล่าวศาลคดีความต่างๆ ก็มักจะบนบานบอกกล่าวให้ช่วยเหลือมีการเจรจาให้ลุล่วง...” และ “.... คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังตั้งแต่เล็กว่าดอยหลวงเชียงดาว ไม่ใช่สถานที่ท่องเที่ยวแต่เป็นส่วนหนึ่งของเจ้าหลวงคำแดง เป็นสวนดอกไม้ของเจ้าหลวงคำแดง มีดอกไม้ที่ไม่สามารถพบเห็นที่ไหนอีกแล้ว

๒.๒.๑๙ ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร นำเสนอบทความต่อเนื่องเรื่อง “เดือนดับที่ดอยหลวงเชียงดาว” ในตอนที่ชื่อว่า “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับที่ ๕๑ ปีที่ ๕๐ ประจำวันที่ ๑๔-๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗ บทความนี้กล่าวถึง “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” หรือ “พุทธตำนาน” ซึ่งมีฉบับสำนวนล้านนาหลายฉบับด้วยเช่นกัน ฉบับวัดภูค่า, ฉบับวัดเวียง, ฉบับวัดสันป่าเลียง, ฉบับวัดเชียงบัน, ฉบับวัดสันป่าข่อย, ฉบับวัดเมืองดัง ฯลฯ นอกจากนี้แล้วยังมีสำนวนอีสาน, ลาว, ไทเขิน และไทลื้อสิบสองพันนา ข้อที่น่าสังเกตคือเนื้อหาในตำนาน ผู้ที่ ๑ ระบุว่าหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ประทับรอยพุทธบาทที่พระบาทผาสะแกง(อยู่ในอำเภอฝาง จ.เชียงใหม่) แล้วได้เสด็จมาทางอากาศผ่านดอยหลวงเชียงดาวได้ทรงมีพุทธทำนายว่าสถานที่นี้จะเกิดมี “อารามของพระญาคำแดง” และในตำนานฯ ผู้ที่ ๙ พระพุทธองค์ได้ทรงเทศนาโปรดยักษ์ราชที่ดอยอ่างสลองเชียงดาว ทรงทำนายว่าต่อไปยักษ์จะเกิดมาเป็นพระญาณมิกราช และฟื้นฟูศาสนาให้รุ่งเรืองในเชียงดาว นอกจากนี้ผู้เขียนบทความนี้ได้สรุปในตอนท้ายบทความว่า “โดยเฉพาะในผู้ที่ ๙ ซึ่งกล่าวถึงการเสด็จมาเชียงใหม่ของพระพุทธองค์นั้น เป็นที่มาของตำนานดอยอ่างสลองเชียงดาว เพราะในเวลาต่อมาก็ได้มีการดึงเอาเนื้อความในผู้ที่ ๙ มาเขียนใหม่ และบางสำนวนก็ได้เพิ่มตำนานถ้าเชียงดาวไว้ในตอนท้ายเพื่อแสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่แห่งนี้นั่นเอง”

๒.๒.๒๐ “เสือเดินฟ้า” ได้นำเสนอบทความต่อเนื่องเรื่อง “รอยจรัล” ในตอนที่ชื่อว่า “พุทธตำนาน ตอนที่ ๑” , “พุทธตำนาน ตอนที่ ๒” และ “ความเป็นมาของพุทธตำนาน” ตีพิมพ์ใน

นิตยสารพลเมืองเหนือ ๓ ฉบับติดต่อกันคือ ฉบับที่ ๑๒๙, ๑๓๐ และ ๑๓๑ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๑๐-๓๐ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ตามลำดับ เนื้อหาในบทความกล่าวถึง เนื้อเรื่องย่อของตำนานพระเจ้าเลียบโลกทั้ง ๑๑ ผูก โดยเก็บรายละเอียดเฉพาะใจความสำคัญมาเล่าซ้ำ เกี่ยวกับเส้นทางเสด็จและพุทธทำนายของพระพุทธองค์ในล้านนา ความตอนหนึ่งอ้างถึงคัมภีร์พุทธตำนานผูกที่ ๙ ของวัดเชียงมั่น ซึ่งมีเนื้อหาบางส่วนว่าด้วยดอยอ่างสรง หรือดอยเชียงดาวดังนี้ คือพระพุทธองค์จำพรรษา ณ ป่าเซตวันอาราม หลังจากออกพรรษาแล้วในกาลนั้นทรงมีพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ทรงเล็งเห็นพระญาณกษัตริย์ใหญ่ตนหนึ่งซึ่งอยู่ในดอยอ่างสรง อันมีในเมืองหริภุญชัยนครคือเชียงใหม่ พระพุทธองค์ทรงเสด็จมายังดอยอ่างสรงที่นั่น ครั้นพระญาณกษัตริย์มาพบพระพุทธเจ้าก็จะจับกินเป็นอาหารพระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกยักษ์ว่าพระพุทธองค์ คือสัพพัญญู พระญาณกษัตริย์บังเกิดความกลัวจึงกลับไปเล่าให้นางยักษ์ชื่อนี้ ผู้เป็นภรรยาฟังยังถ้าที่อาศัย ทั้งสองจึงพากันเอาเข้าตอกดอกไม้มาขอขมาพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงมีพระพุทธทำนายว่าในปีที่พระพุทธศาสนาเย็นนานได้สามพันปีพระญาณกษัตริย์จะกลับมาเกิดเป็นพระญาณัมมิกราชในเมืองเชียงดาวได้เสวยสมบัติทิพย์มีอายุยืน ๒๐๐ ปี และเป็นผู้ฟื้นฟู ๔ พระศาสนาโดยที่พระญาณกษัตริย์จะกลับมาเกิดเป็นพระญาณัมมิกราชในปีกัฏฐะ วันอาทิตย์ เดือน ๗ (เหนือ) เพ็ง (เพ็ญ) และที่มาของตำนานพระเจ้าเลียบโลกนี้มีความเป็นมาคือว่า พระมหาเถรชื่อพระมหาโพธิสมภารเป็นบุตรชาวบ้านช่างเรืออยู่ใกล้วัดดอยเก็งทราบข่าวมาว่าพระมหาธัมมโรชาวหงสาวดี ได้คัดลอกตำนานพระเจ้าเลียบโลกมาจากลังกาที่วัด บัดนี้ (จ.ศ.๘๘๕ ปีเก่าเม็ด ตรงกับ พ.ศ.๒๐๖๖ เดือน ๗ แรม ๑๕ ค่ำ วันเสาร์วันไทรวายยี่) มาจารึกแสวงบุญอยู่ที่เชียงใหม่ พระมหาโพธิสมภารจึงไปขอคัดลอกคัมภีร์ดังกล่าวจากพระมหาธัมมโร ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาได้มีการคัดลอกคัมภีร์สืบๆมา จนถึงฉบับวัดเชียงมั่น จารในปี จ.ศ.๑๑๙๖ ปีมะเมีย พ.ศ.๒๓๗๗ เดือน ๑๒ แรม ๙ ค่ำ

๒.๒.๒๑ กองบรรณาธิการนิตยสารพลเมืองเหนือได้รายงานข่าว “NGO ให้อำนาจเจ้าหลวงคำแดงวิงวอนปกป้องดอยหลวงเชียงดาว” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๓๑ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๒๔-๓๐ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ตามรายงานข่าวกล่าวว่าเครือข่ายองค์กรพันธมิตรปกป้องคุ้มครองดอยหลวงเชียงดาวร่วมกันจัดงานให้อำนาจเจ้าหลวงคำแดงและสืบชะตาเมืองเชียงดาวในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ณ ศาลเจ้าหลวงคำแดง แก่งปันเต้า ต.แม่นะ อ.เชียงดาว และจัดเวทีช่วงประพญา(ผญา) ในหัวข้อเรื่อง “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงดาวและตำนานเจ้าหลวงคำแดง” ในวันเดียวกันนี้ ณ สำนักงานโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนมีวิทยากรดังนี้คือ อ.ฉลาดชาย รมิตานนท์, ดต.เรวัติ กิตติ, อ.อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, อ.มาลา คำจันทร์ และ อ.ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร ในงานเดียวกันนี้ยังจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหัวข้อเรื่อง “การใช้

ประโยชน์จากองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงดาวและตำนานเจ้าหลวงคำแดง” มี
รายนามวิทยากรดังต่อไปนี้ คือ รศ.ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง,อ.ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ,อ.อรรถจักร
สัตยานุรักษ์ และนายพรหมา เก่งกล้า

๒.๒.๒๒ “เสือเดินฟ้า”นำเสนอบทความต่อเนื่องชื่อ “รอยจรัล” ในหัวข้อเรื่อง
“ตำนานแม่ระมิงค์” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๓๗ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๕-๑๑
กรกฎาคม ๒๕๔๗ บทความกล่าวถึงตำนานประเพณีพุทธทำนายชื่อ “ตำนานแม่ระมิงค์” ฉบับวัด
แม่ตั่ง ต.แม่พริก อ.แม่พริก จ.ลำปาง ซึ่งมีเนื้อหาทับซ้อนตำนานพระเจ้าเลียบโลกผูกที่ ๙
โดยเฉพาะตอนที่พระพุทธองค์เสด็จไปโปรดมหายักษ์ที่ดอยอ่างสุงเชียงดาวและทรงทำนายต่อไป
ว่ามหายักษ์จะไปเกิดเป็นพระญาณมิกกราชในเมืองโยนกหรือภูษัยคือเชียงใหม่และมีพุทธทำนาย
อีกว่าในพุทธศาสนาจะเข้าไปสืบทอดพระศาสนาจะเสื่อมทรามผู้คนไร้ศีลธรรมในกาลนั้นทำให้
เทวดาอารักษ์มีบ้าน ผีเมืองไม่พอใจ เช่น เจ้าหลวงคำแดงเป็นต้น จึงบันดาลให้ยอดเจดีย์หลวง
และยอดเจดีย์สุเทพพังลง และทำให้แม่น้ำต่างๆ แห้งขอด

๒.๒.๒๓ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว ได้ปริวรรต “ตำนานถ้ำเชียงดาว” ฉบับวัดอภัย อ.
เวียงสา จ.น่าน ตีพิมพ์ในวารสารราชบัณฑิตสภาปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๗
ในตำนานถ้ำเชียงดาวฉบับนี้มีเนื้อหาเหมือนกับ “ตำนานอ่างสงขเชียงดาว” ที่มีผู้ปริวรรตมาก่อนนี้
ทุกประการ และในบทความดังกล่าว อ.อรุณรัตน์ วิเชียรเขียวได้เขียน “ความน่า” เป็นบทความ
วิชาการที่ให้รายละเอียดของสภาพภูมิศาสตร์ถ้ำเชียงดาว,บันทึกการเดินทางของชาวตะวันตกเมื่อ
ร้อยปีก่อนที่บรรยายถึงเมืองเชียงดาวในเวลานั้น,ความเกี่ยวพันของ “ตำนานถ้ำเชียงดาว” ฉบับนี้
กับเอกสารตำนาน ฯลฯ

๒.๒.๒๓ “เสือเดินฟ้า” นำเสนอบทความต่อเนื่องชื่อ “รอยจรัล” ในตอนที่ชื่อว่า
“คำทำนายสมัยราชวงศ์กาวิละ” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๓๘ ปีที่ ๓ ประจำวันที่
๑๒-๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๗ เนื้อหาในบทความได้หยิบยก “ตำนานแม่ระมิงค์” ๓ ฉบับคือวัดแม่ตั่ง
อ.แม่พริก จ.ลำปาง ,ฉบับวัดแม่คือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ และฉบับวัดน้ำดิบ ต.แม่ระ อ.เถิน จ.
ลำปาง มาพิจารณาเนื้อหาเปรียบเทียบกันและพบว่ามีความละเอียดสอดคล้องกัน แตกต่างกันเพียง
เล็กน้อย จัดได้ว่าเป็นตำนานประเพณีพุทธทำนายในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพิจารณาจาก
เนื้อหาในตำนานที่กล่าวถึง การตั้งถิ่นฐานของชาวยองในลำพูน และกล่าวถึงครูบาศรีวิชัย ต้นบุญ
แห่งล้านนาไทย ผู้เขียนบทความได้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้ว่า “แต่สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งก็คือผู้แต่ง

(ตำนานแม่ระมิงค์)ยังคงให้ความสำคัญกับถ้ำเชียงดาวและดอยอ่างสุลงรวมทั้ง เจ้าหลวงคำแดง ที่เป็นเทวดาอารักษ์มาตั้งแต่อดีตราบจนกระทั่งปัจจุบัน”

๒.๒.๒๔ บารเมศ วรรณสัย” นำเสนอบทความต่อเนื่องชื่อ “เล่าเรื่องเมืองหละปูน” ในตอนที่ชื่อว่า “ความรักของ...เจ้าหลวงคำแดง” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๔๔ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๒๓-๒๙ สิงหาคม ๒๕๔๗ บทความนี้เป็นการรายงานข่าวว่าจะมีการแสดงละครกลางแจ้งเรื่อง “ความรักของเจ้าหลวงคำแดง” โดยชมรมละอ่อนคนเมืองที่ “หอศิลป์สลาเลาเลื่อง” จ.ลำพูน ในวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๔๗ จากนั้นจึงกล่าวโยงไปถึงข้อเขียนของ ไพฑูรย์พรหมวิจิตร ในคอลัมน์ “รอยจรัล” ที่ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือมีเรื่องราวเกี่ยวกับดอยหลวงเชียงดาวอันเป็นที่อยู่ของเจ้าหลวงคำแดง คำฝอยอารักษ์เมืองล้านนาเชียงใหม่ ที่มีโครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าดำเนินการอยู่ จากนั้นผู้เขียนบทความได้นำเรื่องย่อของตำนานสุวรรณคำแดงซึ่งสงวน โชติสุขรัตน์ รวบรวมไว้ในหนังสือประชุมตำนานลานนาไทยมาเรียบเรียงนำเสนอในบทความนี้ด้วยเพื่อเป็นการเชื่อมโยงกับรายงานการจัดแสดงละครกลางแจ้งเรื่อง “ความรักของ...เจ้าหลวงคำแดง” ดังกล่าว

๒.๒.๒๕ “เสียดินฟ้า” ได้นำเสนอบทความต่อเนื่องเรื่อง “รอยจรัล” ในตอนที่ชื่อว่า “เสาหลักเมืองเชียงใหม่ของลัวะ” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๔๕ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๓๐ สิงหาคม-๕ กันยายน ๒๕๔๗ ในบทความนี้ผู้เขียนบทความได้นำเอาการสร้างเมืองของพระญามังรายที่ปรากฏใน “ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ผูกต้น” ซึ่งจัดเป็นเอกสารตำนานประวัติศาสตร์ มาผสมผสานกับเรื่องฤๅษีแนะนำให้พระญามังรายสร้างเสาหลักเมืองแบบลัวะที่พระอินทร์ประทานมาให้เนื้อหาตอนนี้นำมาปรากฏใน “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” ซึ่งจัดเป็นเอกสารตำนานความเชื่อ ทำให้บทความนี้มีข้อมูลที่เป็นเนื้อหาประวัติศาสตร์กับตำนานความเชื่อดังตัวอย่างข้อความดังต่อไปนี้ “เมื่อ(พระญามังราย) สร้างเวียงเสร็จแล้วจึงมีการเลี้ยงผีลัวะผีดอยเป็นเวลา ๗ วัน ๗ คืน” และ “เมื่อฝังเสาหลักเมืองเสร็จแล้วจึงมีผู้บูชาเสาอินทขิล ๗ วัน ๗ คืน เพื่อให้เกิดเป็นสิริมงคลและปกกันไม่ให้ข้าศึกมารบกวน” ด้วยมติดังกล่าวทำให้ผู้เขียนบทความตั้งข้อสันนิษฐานว่า “ในทำนองเดียวกันหากจะย้อนกลับไปประมาณหนึ่งพันปี หรือมากกว่านั้น ตำนานเจ้าหลวงคำแดง ผู้เป็นปฐมกษัตริย์แห่งเวียงล้านนาซึ่งมีไพร่ฟ้าประชาชนส่วนหนึ่งเป็น “คนที่เกิดในรอยเท้าสัตว์” คือชาวพื้นเมืองดั้งเดิมนั้น ก็จะเป็นกลุ่มชนชาติลัวะก็เป็นได้” นอกจากนี้ผู้เขียนบทความยังเน้นถึงความผสมผสานกันระหว่างการนับถือ “พุทธกับผี” ไว้ในตอนท้ายบทความดังกล่าวนี้คือ “การนับถือพุทธบวกกับผีของชาวยวน โดยเฉพาะที่เชียงใหม่ปรากฏให้เห็นอย่าง

ชัดเจนในพิธีสืบชะตาเมือง ซึ่งมีทั้งพระสวมนนต์เทศนาคัมภีร์ไบบลานที่แจ่งหัวลิน แจ่งกู่เรือ และแจ่งกะด้าในขณะที่แจ่งศรีภูมินั้นมีพิธีพืชนผีเมือง ดังนั้นพุทธกับผี พระญามังรายกับลัวะและเจ้าหลวงคำแดงกับดอยเชียงดาวจึงมีความเป็นมาที่ไม่อาจมองข้ามได้เลย”

๒.๒.๒๖ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว ได้นำเสนอบทความเรื่อง “แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเมืองเชียงใหม่” ซึ่งเป็นเอกสารประกอบการบรรยายผลงานวิชาการสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน วันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๓๙ ณ ห้องประชุม ๑ ราชบัณฑิตยสถานในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ บทความนี้ได้กล่าวถึงแนวความคิดการสร้างเมืองเชียงใหม่ในหลายประเด็น เช่น สถาปัตยกรรมศาสตร์ และผังเมือง, แหล่งธรรมชาติ, และระบบน้ำเพื่อการเกษตร, การตั้งบ้านเรือน, ทักษะเมืองเชียงใหม่, ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเมืองและชะตาเมือง ในส่วนที่เกี่ยวกับแม่น้ำปิง, ดอยหลวงเชียงดาวและเจ้าหลวงคำแดง ในบทความนี้ได้กล่าวเอาไว้ว่า “นิทานพื้นบ้านและตำนานดอยหลวงเชียงดาวกล่าวว่า ดอยลูกนี้เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณเจ้าหลวงคำแดงและพระวิญญาณของกษัตริย์เชียงใหม่ ราชวงศ์มังรายทุกพระองค์ ตั้งแต่พระญามังรายเป็นต้นมาแม่น้ำปิงมีต้นน้ำจากดอยหลวงเชียงดาวซึ่งเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ เช่นนี้จึงกล่าวได้ว่าแม่น้ำปิงเป็นขั้วมงคลประการหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วแม่น้ำปิงเป็นแม่น้ำที่ชาวเชียงใหม่ใช้เพื่อเกษตรกรรมเป็นหลัก”

๒.๒.๒๗ ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว นำเสนอบทความต่อเนื่องเรื่อง “รอยจรัล” ในหัวข้อชื่อว่า “ถ้าเชียงดาวในสมัยพม่าปกครอง ตอนที่ ๑-๓” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๔๖-๑๔๗ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๖-๒๖ กันยายน ๒๕๔๗ บทความนี้นำเสนอเรื่องราวของอาณาจักรล้านนาในสมัยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ในช่วงเวลา ๒๑๖ ปี (พ.ศ. ๒๑๐๑-๒๓๑๗) เป็นหลัก ในตอนต้นของบทความได้กล่าวถึงระฆังทองเหลืองโบราณที่พบในถ้าเชียงดาวมีจารึกอักษรธรรมล้านนาซึ่งอ่านโดยผู้เขียนบทความนี้ระบุว่าระฆังใบนี้สร้างเมื่อปี จ.ศ. ๙๗๖ ตรงกับ พ.ศ. ๒๑๕๗ ซึ่งอยู่ในช่วงสมัยที่พระเจ้าไชย หรือ สะโดกะยอ และพระศรีสองเมืองกษัตริย์เชียงใหม่เชื้อสายพม่าปกครองอยู่ ผู้เขียนบทความจึงตั้งข้อสังเกตตามความเชื่อของตนว่า “จากจารึกของใบระฆังเป็นสิ่งที่ยืนยันว่าเมื่อประมาณ ๔๐๐ กว่าปีที่แล้ว ถ้าเชียงดาวแห่งนี้ได้รับการค้นพบและเป็นสถานที่ชาวพุทธ มาไหว้สาสดวงวิญญาณ ของเจ้าหลวงคำแดงรวมทั้งสักการะพระบรมสารีริกธาตุและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในถ้าแห่งนี้”

๒.๒.๒๘ นิภาพร ทับทูน นำเสนอบทความเรื่อง “พลังไร้รูป ความเชื่อคนเชิงดอย” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ประจำวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๔๗ บทความนี้นำเสนอ

เนื้อหาเกี่ยวกับดอยหลวงเชียงดาวและเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงโดยใช้ข้อมูลจากคำให้สัมภาษณ์ของคนที่ท้องถิ่นในอำเภอเชียงดาว และนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ เช่น นายปรีชา จักขุ ประธานสมาคมหมู่บ้านต้าเชียงดาว ,ด.ต.เรวัตร กิตติวุฒิกกร กรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงดาว,อ.ฉลาดชาย รมิตานนท์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,บางตอนของบทความมีดังนี้ “...ชาวบ้านลำนารู้อักดอยหลวงเชียงดาวในแง่ที่เป็นขุนเขาแห่งความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สถิตของเจ้าหลวงคำแดง เป็นอยู่ชั่วอู่ที่น่าที่สำคัญและเป็นทางเชื่อมต่อของสวรรค์กับโลกสีน้ำเงิน...” อีกข้อที่สำคัญคือการให้ความรู้เรื่องการวางตัวให้เหมาะสมกับสถานที่ ที่ชาวบ้านทุกคนเชื่อว่าดอยหลวงเชียงดาวมีเจ้าหลวงคำแดงผู้ศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่ หากใครกระทำการลบหลู่หรือล่วงละเมิดต่อเจ้าหลวงคำแดงอาจเกิดอันตรายถึงชีวิตได้ ก่อนขึ้นดอยลูกหาบจะทำการขอสุมา(ขอภัยโทษ) ต่อเจ้าหลวงคำแดง บางคนก็มาทำพิธีที่ศาลหน้าถ้ำขอให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ บางคนก็ได้ต่อนไหนก็ขอสุมา..” , “... สำหรับเรื่องราวของเจ้าหลวงคำแดงเป็นตำนานอมตะที่เล่าขานร่วมกันมากับดอยหลวงเชียงดาว ว่ากันว่าเจ้าหลวงคำแดงเป็นเจ้าแห่งผีทั้งหลาย เป็นประธานใหญ่กว่าผีเมืองเชียงใหม่ทั้งหมด และต้าเชียงดาวก็เป็นเมืองเทวาของเจ้าหลวงคำแดง เชื่อกันว่าทุกวันพระผีในเมืองเชียงใหม่จะไปเฝ้าเจ้าหลวงคำแดงที่ดอยหลวงเชียงดาวเพื่อแสดงความเคารพ พิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหลวงคำแดงและวิถีชุมชนได้แก่ งานไหว้สาอารักษ์เจ้าหลวงคำแดงและพิธีสืบชะตาเมืองเชียงดาว “เรวัตร กิตติวุฒิกกร” ชาวบ้านเชียงดอยที่เติบโตมาพร้อมกับป่าเชียงดาว และเป็นผู้นำทางพิธีกรรมแล้วว่า งานไหว้สาและพิธีสืบชะตาเมืองเชียงดาวนี้เป็นประเพณีปฏิบัติที่ชาวบ้านยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นงานที่ทำเพื่อแสดงความเคารพต่อเจ้าหลวงคำแดงและอารักษ์อื่นๆ นอกจากนี้ยังประกอบพิธีเมื่อบ้านเมืองกำลังเกิดเหตุการณ์ไม่สงบด้วยซึ่งจะทำไปพร้อมๆ กับพิธีสืบชะตาเมืองเชียงใหม่.... พิธีนี้จะกระทำในช่วงเดือน ๙ เหนือ ของทุกปี ก็อาจจะตรงกับเดือนพฤษภาคม หรือมิถุนายนของสากล จริงๆ แล้วงานนี้จะกระทำตอนที่มีการเรื่องเดือดร้อนเกิดขึ้นในชุมชนเป็นต้นว่า ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล หรือเหตุการณ์ผิดปกติอื่นๆ ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีนอกจากจะเป็นคนในพื้นที่ก็ยังมีคนจากในเมือง คนจากจังหวัดใกล้เคียงที่เคารพนับถือเจ้าหลวงคำแดงมาร่วมในงานด้วย สำหรับพิธีตอนเช้าจะมีการทำบุญแกมไหว้สา (สักการบูชา)และถวายเครื่องบวงสรวง ซึ่งจะต้องมีหัวหมู เป็ดไก่ ผลไม้อาหารตามแต่จะนำมาแล้วก็สืบชะตาให้เสร็จก่อนเพลผู้นำทางพิธีกรรมกล่าว หลายคนอาจจะมองว่าความเชื่อเรื่องผีสงและพลังศรัทธาของชุมชน นอกจากจะทำไปตามประเพณีที่สืบทอดกันมาแล้วยังมีนัยยะอื่นแอบแฝงอยู่ด้วย หรือไม่หากคิดให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ในปัจจุบันและความเป็นอยู่ของชุมชนเกี่ยวข้องกับสิ่งๆที่เรารู้ตัวตน เรื่องนี้ ฉลาดชาย รมิตานนท์ อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้ความเห็นสั้นๆ ว่า ฝักรักษ์ทั้งหลายเป็นกติกาที่ใช้ควบคุมสังคมเป็น การจัดการภายในชุมชนที่มีความเชื่อร่วมกัน อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจะถูกกดทับด้วย อำนาจเงินและถ้าอำนาจเงินกดได้สำเร็จสังคมจะยุบ”

๒.๒.๒๙ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว นำเสนอบทความเรื่อง “เมืองโบราณบริเวณเชิง ดอยสุเทพ” เป็นเอกสารประกอบการสัมมนาเสนอผลงานประจำปี โครงการวิจัยเขตเศรษฐกิจ วัฒนธรรมภาคเหนือตอนบน ทุนเมธีวิจัยอาวุโส สกว. และทุนสนับสนุนจากฝ่ายชุมชนและสังคม สกว. วันที่ ๒๙ กันยายน – ๑ ตุลาคม ๒๕๔๗ ณ โรงแรมอิมพีเรียลเชียงใหม่รีสอร์ท จ.เชียงใหม่ บทความนี้นำเสนอข้อมูลของ “เมืองในตำนาน” และชุมชนหรือ “เมืองโบราณ” ที่ตั้งอยู่บริเวณเชิง ดอยสุเทพ เช่น เวียงนพบุรี, เวียงสวนดอกไม้ และเวียงเจ็ดลิน โดยระบุตามตำนานสุวรรณคำแดง” เหล่านี้คือชุมชนชาวลัวะ หรือเวียงที่ชาวลัวะเป็นผู้สร้างในบทความนี้บรรยายถึงเวียงสวนดอกไม้หรือ เวียงสวนดอกไม้เอาไว้ว่า “ตำนานสุวรรณคำแดงเล่าว่า เมื่อลัวะสร้างเวียงนพบุรีแล้ว จำนวน พลเมืองลัวะเพิ่มขึ้นเมืองนพบุรีคับคั่งไม่พออยู่อาศัย ลัวะจึงสร้างเมืองเชียงใหม่อีกเมืองหนึ่งชื่อ ว่าเวียงสวนดอกไม้ ดังความว่า “เมื่อพายุถุน เขาทั้งหลายก็มาแถมบ่พออยู่ ก็พากันสร้างเวียงใหม่ แถมลูกหนึ่งชื่อว่าเวียงสวนดอกไม้ สร้างแล้วแบ่งกันมาอยู่ ลัวะทั้งหลายก็อยู่ดีมีสุขกันนักแล” ผู้เขียน บทความยังแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า “เวียงสวนดอกไม้คงจะร้างไปพร้อมกับเวียงนพบุรีและเวียง เจ็ดลินเพราะลัวะอพยพขึ้นไปอยู่บนเชิงเขา” สำหรับเวียงเจ็ดลินบทความนี้ได้ให้ข้อมูลตาม “ตำนานสุวรรณคำแดง” ดังนี้คือ “ตำนานเล่าว่าเดิมก่อนที่ลัวะจะสร้างเวียงเจ็ดลินลัวะสร้างเมือง แห่งหนึ่งชื่อว่านารัฐ ต่อมาฝนตกเวียงนารัฐลุ่มจมน้ำชาวลัวะจึงไปขอฤๅษีให้คำแนะนำที่สร้างเวียง แห่งใหม่ ฤๅษีชี้ให้สร้างที่ดอยเจ็ดลินเมื่อสร้างเสร็จเรียกว่า “เชษฐบุรี” ความในตำนานสุวรรณคำ แดงเขียนว่าที่นั่นพระฤๅษีตนมีเมตตามหากรุณา ก็ลงมาแล้วก็ชี้ที่เวียงเจ็ดลินนั่นหื้อเขาทั้งหลาย แล เมื่อนั้นเป็นแพะ(ป่า) อยู่กลางแห่งค้เป็นดงอยู่ เขาก็ชวนกันแผ้วแผ้วก็ชวนกันแปลงเวียงอยู่ที่นั่น ที่จิมข้างทิศตะวันออกตีนดอยอุสุบรรพตหันก็มีแล เจ้าฤๅษีใส่ชื่อว่าเมืองเชษฐบุรี...ผี(ข้าศึก)ก็มา คุมแวดเวียงวังไวยังเวียงเชษฐบุรีคือว่าเวียงเจ็ดลินนั้นได้ ๓ ปี คนทั้งหลายก็อยากน้ำกลั่นเข้า(ข้าว) มากนักเวียงก็ลวดแตก” ข้อมูลที่นำเสนอในบทความนี้สะท้อนว่าผู้เขียนบทความได้ให้ความสำคัญ และความน่าเชื่อถือในข้อมูลจาก “ตำนานสุวรรณคำแดง” อย่างยิ่ง

๒.๒.๓๐ ด.ต.เรวัติ กิติ(กิตติคุณ) กรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงดาวได้ นำเสนอบทความชื่อ “ล้านนาเทวราช ตอนที่ ๑-๓” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๔๗-๑๔๘ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๑๓ กันยายน-๓ ตุลาคม ๒๕๔๗ บทความนี้เป็นการเสนอความ

คิดเห็นเชิงวิพากษ์ต่อคำอธิบายของ ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว ในงานสัมมนาเรื่อง “การศึกษา วัฒนธรรมกับการสร้างความรู้ในสังคมไทย” จัดขึ้นเนื่องในวาระอายุครบรอบ ๖๐ ปี ของ ชีเกฮารุ ทานาเบ่ ณ ห้องประชุมศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ดูรายละเอียด ในภาคผนวก) ในงานสัมมนาดังกล่าว ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว ได้อธิบายว่ามั่นใจว่าโดยทั่วไปจะนับ ถือว่าเจ้าหลวงคำแดงเป็นอารักษ์ใหญ่แห่งอาณาจักรล้านนา แต่คนนอกพื้นที่ไกลๆ เช่น จังหวัด ลำปาง อาจจะไม่เห็นด้วย ซึ่งในข้อนี้ ด.ต.เรวัตติ กิติ(กิตติวุฒิกกร) ได้เสนอความเห็นว่าร่องรอยของการบูชาอารักษ์เจ้าหลวงคำแดงมีมาแต่ในครั้งนางจามเทวีโดยระบุว่าตำนานจามเทวีกล่าวถึงการที่พระนางจามเทวีไปบูชาอารักษ์ ณ ดอยหลวงเชียงดาวตามคำแนะนำของพระฤาษี และในยุคของขุนเจือง ยามเมื่อขุนเจืองใกล้จะสิ้นพระชนม์ นางอมราเทวีได้ไปบูชาอารักษ์ใหญ่คือเจ้าหลวง คำแดงเพื่อให้คุ้มครองขุนเจือง นอกจากนี้ในพิธีกรรมสืบชะตาเมืองเชียงใหม่ก็ได้ละเลยการบูชา เจ้าหลวงคำแดง ดังรายละเอียดที่ปรากฏในพิพิธกรรมสืบชะตาเมืองเชียงใหม่ก็มีได้ละเลยการบูชา ตั้งตระกูล(ดูรายละเอียดในภาคผนวก) นอกจากนี้ เรวัตติ กิติ(กิตติวุฒิกกร) และเกริก อัครชิโนเรศ ยังเปรียบ “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” เป็นประหนึ่ง “ล้านนาเทวาริราช” อีกด้วย และให้ความเห็น สรุปท้ายบทความว่า ล้านนาเทวาริราชในปัจจุบันกำลังมีบทบาทในการคัดค้านโครงการกระเช้า ไฟฟ้าดอยหลวงเชียงดาว

๒.๒.๓๑ “ภู เชียงดาว” นำเสนอบทความต่อเนื่องเรื่อง “เสียงเพรียกจาก ภูเขา” ในตอนที่ชื่อว่า “เมื่อรัฐจะสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาว ตอนที่ ๑” ตีพิมพ์ใน นิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๕๑ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๑๑-๑๗ ตุลาคม ๒๕๔๗ บทความนี้แสดง ความคิดเห็นต่อต้านกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาวในตอนหนึ่งของบทความได้นำความคิดเห็นของชาวบ้านพื้นที่มาถ่ายทอดต่อสาธารณะชนดังนี้คือ “...ที่สำคัญ...นี่คือดอยศักดิ์สิทธิ์ของ ชาวล้านนาที่ได้รับความเคารพสักการะมายาวนานกว่า ๗๐๐ ปี นับว่าเป็นมูลค่าที่ประเมิน มิได้!!...” และ “ระวังเตอะ...มันจะซิด ไฟด่าก้าเล่า บ้านเมืองจะเกิดอาเพศร้าย ถ้าหากมีการสร้าง กระเช้าลอยข้ามหัวข้ามเกล้าพระสงฆ์องค์เจ้า และลบหลู่คู่มือนเจ้าหลวงคำแดง”

๒.๒.๓๒ กองบรรณาธิการนิตยสารพลเมืองเหนือได้นำเสนอรายงาน “สถานการณ์- ล้านนา” ในหัวข้อ “กระเช้าไฟฟ้า...การปิดตาชาวบ้านด้วยภาพของนายกฯ คนเหนือ” ตีพิมพ์ใน นิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๕๑ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๑๑-๑๗ ตุลาคม ๒๕๔๗ ตอนหนึ่งใน รายงานกล่าวว่า “วงเสวนา พลเมืองเหนือ” ได้รับรู้แง่มุมความเชื่อและพิธีกรรมที่ชาวบ้านดอยหลวง เชียงดาวนับถืออันเสื่อมทรุดไปตามเวลา **เจ้าหลวงคำแดง** จะมีจริงหรือไม่ก็นั้นไม่สำคัญ แต่สิ่งที่

ชาวบ้านนับถือฉันนั้น สามารถอนุรักษ์ผืนป่าดอยหลวงเชียงดาวมาหลายชั่วอายุคน แต่เมื่อมีการสร้างกระเช้าขึ้นดอยหลวงยิ่งจะเป็นการเร่งให้ความเชื่อเหล่านี้เสื่อมทรุดเร็วยิ่งขึ้น ลุงดาบเรวัติ กิตติ(กิตติวุฒิก) ผู้นำทางพิธีกรรมในพื้นที่ดอยหลวงเชียงดาวกล่าวว่า ดอยหลวงเชียงดาวนั้นไม่เคยสร้างปัญหา แต่เป็นคนสร้างและชักนำปัญหาให้กับดอยหลวงเชียงดาว ในสมัยก่อนนั้นไม่เคยมีคนที่ขึ้นดอยหลวงเชียงดาว แม้แต่คนในพื้นที่ เพราะความกลัวเกรงตามความเชื่อที่สืบทอดนั้น คือ ความเชื่อเรื่องเจ้าหลวงคำแดงซึ่งเป็นผีที่ชาวล้านน่านับถือสิงสถิตอยู่ที่ดอยหลวงเชียงดาว”

๒.๒.๓๓ รศ.สมโชติ อ๋องสกุล นำเสนอบทความเรื่อง”เชียงดาว:ชุมชนในตำนานก่อนเมืองเชียงใหม่”ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๑๕๒ ปีที่ ๓ ประจำวันที่ ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๔๗ บทความนี้นำเสนอข้อมูล”เชียงดาว”ในหลายมิติเช่น ดอยหลวงเชียงดาว:ข้อมูลทางภูมิศาสตร์,ร่องรอยเมืองโบราณในเขตเชียงดาว,ในหัวข้อ”เชียงดาวในตำนาน”ผู้เขียนบทความได้หยิบยกข้อมูลจาก”ตำนานสุวรรณคำแดง”มานำเสนอ ส่วนในหัวข้อ”ข้อสนเทศที่ได้จากตำนาน”ผู้เขียนบทความจัดให้ตำนานสุวรรณคำแดงเป็นตำนาน”พื้นเมือง”คือมีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อถือได้ตั้งข้อความต่อไปนี้”แม้ตำนานสุวรรณคำแดงจะถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นภายหลัง แต่ก็มีคุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นอันมาก ตำนานดังกล่าวนับเป็นตำนานฝ่ายเมืองหรือภาษาล้านนาเรียกว่า ”พื้นเมือง” ซึ่งเป็นคนละกลุ่มกับตำนานฝ่ายวัด เพราะตำนานฝ่ายเมืองเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติบ้านเมือง การตั้งชุมชนเมือง ประวัติวีรบุรุษ ในท้องถิ่นโดยไม่มีภาคประวัติพุทธศาสนานำเรื่องเหมือนตำนานฝ่ายวัด”และบทความนี้ยังได้ระบุต่อไปว่า”จากเค้าเรื่องในตำนานนี้เห็นได้ชัดว่าเมืองเชียงดาวมีมาก่อนล้านนาหรือเมืองเชียงใหม่และมีมาก่อนเวียงเจ็ดลินในระบบความเชื่อก็คือว่าเจ้าสุวรรณคำแดงเป็นอาร์กของเมืองเชียงใหม่นั้นในการทำบุญสืบชะตาเมืองเชียงใหม่แต่เดิมนั้นต้องมีการบูชาอารักษ์ที่ดอยหลวงอำเภอเชียงดาวด้วยโดยมอบหมายให้ขุนนางตำแหน่งแสนนทขึ้นไปเป็นหัวหน้าการบูชา นับเป็นสถานที่สำคัญเพียงแห่งเดียวที่อยู่นอกเขตเมืองเชียงใหม่” จุดเด่นอีกประการหนึ่งของบทความนี้คือระบุเค้าโครงเรื่อง”ตำนานสุวรรณคำแดง”คล้ายคลึงกับในนิทานไทลื้อเรื่อง”กวางทองคำ”ความเห็นนี้ตรงกับข้อสังเกตของ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี(สัมภาษณ์เมื่อ ๖ พฤษภาคม ๒๕๔๗)ข้อความดังนี้”อย่างไรก็ตามเค้าโครงเรื่องทำนองนี้มีปรากฏในนิทานไทลื้อด้วยในเรื่องกวางทองคำกล่าวถึงพญาอาลาโวตามล่ากวางทองคำผ่านภูเขา๙,๙๙๙ ลูก แม่น้ำ๙,๙๙๙ สายจึงเห็นกวางทองคำกระโดดลงทะเลทองที่มีดอกบัวประหลาดมี ๑,๐๐๐ กลีบ อาลาโวรู้สึกชอบทำเลที่ตั้งจึงสร้างบ้านเรือนริมสระบัวแห่งนั้น(ดูเขียนวินเปียนและเจิงเฟิง กวางทองคำในนิทานไทลื้อในมณฑลยูนนานแปลโดย สุชาติ ภูมิบริรักษ์ กรุงเทพฯ:ดีดีบุคส์ ๒๕๓๕ หน้า ๖-๘)

๒.๒.๓๔ วันชัย ปัญญาโน(นามปากกา ของปณรต บัวคลี –นักหนังสือพิมพ์ ประจำหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ”)ได้นำเสนอบทความเรื่อง”๙ มหัศจรรย์แห่งดอยเชียงดาว”ตีพิมพ์ในหนังสือ”ดอยหลวง ม้าเทวดา เอื้องศรีเชียงดาว และ...กระเช้าไฟฟ้า”^{๔๔} จัดพิมพ์โดยโครงการลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนฯพิมพ์เมื่อ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ผู้เขียนบทความนี้ได้ระบุถึงมหัศจรรย์ที่ ๘ และ ๙ของดอยหลวงเชียงดาวดังนี้ “๘ เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ดอยเชียงดาวมีความสำคัญทางจิตวิญญาณต่อชาวล้านนาทั้งหมด ความเชื่อพื้นฐานของชาวล้านนาคือการนับถืออารักษ์หรือผีซึ่งเป็นคติที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติและเป็นหนึ่งในกลไกของระบบสังคมล้านนามาตั้งแต่มยุคโบราณ คนล้านนาเชื่อว่าดอยเชียงดาวเป็นที่สถิตของเจ้าหลวงคำแดงซึ่งเป็นอารักษ์หรือผีที่ใหญ่ที่สุดกว่าผีตนใด การทำพิธีกรรมใดๆ ในเขตล้านนา ๘ จังหวัด จะมีการเอ่ยนามเจ้าหลวงคำแดงเป็นปฐม คติที่ถือดอยหลวงเชียงดาวเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทำให้เกิดการรักษาพื้นที่ป่าเขาและธรรมชาติในเขตดอยหลวงเชียงดาวเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน เพราะมีความเชื่อว่าจะไม่ควรไปลบหลู่หรือรบกวนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๙ ดอยศักดิ์สิทธิ์แห่งล้านนา ความนับถือว่าดอยเชียงดาวเป็นดอยศักดิ์สิทธิ์ของคนในพื้นที่อำเภอเชียงดาวเอง ไปจนถึงคนล้านนาทั่วไปผูกอยู่กับฐานคติความเชื่อเดิมคือเรื่องผี หรือ อารักษ์ และพระพุทธศาสนา มีตำนานอย่างน้อย ๕ ตำนานที่กล่าวถึง ความศักดิ์สิทธิ์ของดอยแห่งนี้ เช่น ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ผูกที่ ๙ ซึ่งต่อมามีคัมภีร์เป็นสำนวนใหม่เฉพาะช่วง เช่น ตำนานอ่างสรง(อ่างสลุ) ตำนานเจ้าหลวงคำแดง,ตำนานพระบาทรอยถ้ำ,และตำนานเพียงดาว เป็นต้น ประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุดอยสุเทพนั้น จะต้องนำน้ำจากดอยเชียงดาวถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อประกอบพิธีดังกล่าวด้วย”

๒.๒.๓๕ บทความเรื่อง “ประวัติศาสตร์ ตำนาน ความเชื่อท้องถิ่นเชียงดาว” ^{๔๕}ตีพิมพ์ในหนังสือ ดอยหลวงเชียงดาว เบญจวรรณ วงศ์คำ เป็นบรรณาธิการตีพิมพ์เมื่อพฤศจิกายน ๒๕๔๗ โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค ในบทความดังกล่าวนำข้อมูลจากตำนานเจ้าหลวงคำแดงและตำนานถ้ำเชียงดาวมาเรียบเรียงใหม่และนำเสนอ มีรายละเอียดขยายความเกินไปกว่าตำนานดังกล่าว หลายประการเช่น “... ทุกวันพระผีทุกผีในเมืองเชียงใหม่ จะต้องไปร่วมเฝ้าและประชุมที่ดอยหลวงเชียงดาวซึ่งในถ้ำเชียงดาวจะมีห้องโถงขนาดใหญ่ เชื่อว่าเป็นห้องประชุมในวันนั้นผีจะไม่ทาลอกหลอนชาวบ้าน...” และ “ผีเมืองที่

^{๔๔} ปณรต .ดอยหลวง ม้าเทวดา เอื้องศรีเชียงดาว และ กระเช้าไฟฟ้า (.เชียงใหม่,จุฬพร.๒๕๔๗)

^{๔๕} เบญจวรรณ วงศ์คำ.ดอยหลวงเชียงดาว(เชียงใหม่.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,๒๕๔๗)

ดอยหลวงเชียงดาวได้เก็บข้าวจากชาวนาทุกคนที่วางไว้เช่นไร้เจ้าแม่โพสพและเป็นค่าน้ำหวนา ซึ่งจะนำข้าวไปวางไว้ที่หวนาก่อนที่ชาวบ้านจะนำข้าวมาใส่ในยุ้งฉาง ข้าวเหล่านี้ผีดอยจะนำมากิน แล้วจะเหลือเพียงเปลือกหรือแกลบไว้ซึ่งจะเก็บเปลือกข้าวหรือแกลบไว้ในถ้ำแห่งหนึ่งทางทิศใต้ไม่ไกลจากดอยหลวงเชียงดาวชื่อว่าถ้ำแกลบ”(ข้อมูลตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของนายประพัฒน์ ไชยชนะ หมอทำขวัญ และ พิทธาจารย์ที่กล่าวว่า ชาวนาสมัยก่อนเมื่อพบว่าข้าวที่ตนกองไว้ก่อนจะนำขึ้นหลอง ยุ้งข้าว หายไป ก็จะพูดกันว่า เจ้าหลวงคำแดงได้มานำข้าวส่วนของท่านไปแล้ว) อีกข้อมูลหนึ่งที่บทความนี้ได้นำเสนอคือ “ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าจะมีเสียงดังสะเทือนจากดอยหลวงเชียงดาว ปรากฏเป็นลูกไฟ ขนาดลูกมะพร้าวสว่างจ้าพุ่งหายไปดอยนาง ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งมีความเชื่อว่า เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงลั่นอะม็อกไปเยี่ยมเจ้าแม่อินเหลาที่ดอยนาง” บทความนี้ยังได้นำเสนอข้อมูล “ตำนานแสนหลวง” ซึ่งมีเค้าโครงเรื่องคล้ายกับ “ตำนานสุวรรณคำแดง” ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ “พระเจ้าแสนหลวงเป็นกษัตริย์แห่งเชียงใหม่พระองค์หนึ่ง ครั้นนั้นได้ออกไปล่าสัตว์ทางทิศเหนือของเมืองเชียงใหม่ ขณะที่ล่าสัตว์อยู่นั้นได้พบกวางตัวหนึ่งงดงามมากมีลำตัวสีทอง พระองค์จึงสั่งให้ทหารล้อมจับและประกาศออกไปว่าถ้ากวางทองนี้หลุดออกไปทางทิศใดก็จะประหารชีวิตคนนั้น แต่จะเป็นเหตุบังเอิญหรือไม่ก็สุดจะทราบได้เพราะกวางทองตัวนั้นหลุดออกทางพระองค์ ทำให้พระเจ้าแสนหลวงอายุต่อทหาร พระองค์จึงได้ติดตามกวางทองตัวนั้นไป กวางทองตัวนั้นได้วิ่งหนีพระเจ้าแสนหลวงเข้าไปในถ้ำเชียงดาว พระองค์ก็ติดตามไปและก็ยังไม้กลับออกมา แต่ชาวบ้านที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ยังมีความเชื่อว่า พระเจ้าแสนหลวงกับกวางยังไม่ตายและยังวิ่งไล่ตามกันอยู่และก็จะวิ่งออกมาทางปากถ้ำอบหลวงหรือถ้ำขึ้นนก ซึ่งเป็นถ้ำแห่งหนึ่งทางทิศตะวันออกของอำเภอสันกำแพง” บทความนี้ยังให้ความสำคัญกับข้อมูลของตำนานสุวรรณคำแดงอย่างยิ่ง เนื่องจากตำนานดังกล่าวถึงเจ้าหลวงคำแดงเป็นอารักษ์เค้าแห่งล้านนาจึงเป็น “เจ้าหลวงปฐมกษัตริย์ล้านนา” ด้วยความตอนหนึ่งในบทความกล่าวว่า “ชาวเมืองเชียงใหม่ยังเชื่อว่าผีเมืองทั้งหมดจะปกปักรักษาบ้านเมืองเชียงใหม่ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อมีการเซ่นไหว้ผีเมืองเชียงใหม่ทุกปี ผู้ทำพิธีจะกล่าวคำอัญเชิญเจ้าหลวงคำแดง ซึ่งเป็นหัวหน้าผีและผีเมืององค์อื่นๆ อีกหลายองค์นอกจากนี้ประเพณีไหว้ผีครูช่างขอเมืองลำปาง ในพิธีคนทรงหรือหรือผู้ทำพิธีจะกล่าวนามเจ้าหลวงคำแดงด้วย สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องเจ้าหลวงคำแดงที่กระจายออกไปถึงต่างเมือง ในลักษณะพิธีกรรมและการคัดลอกตำนานดอยหลวงเชียงดาวเนื่องจากสมัยที่เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของการศึกษาของพระสงฆ์และศูนย์กลางอำนาจของล้านนา ผีเมืองเชียงใหม่จึงยิ่งใหญ่ไปด้วย” บทความนี้สรุปด้วยการกล่าวถึง “ความสำคัญของพิธีสืบชะตาเมือง” และ “พิธีสืบชะตาเมืองเชียงดาว... ไหว้สาอารักษ์เจ้าหลวงคำแดง” ที่มีการกระทำ

พิธีในเดือน ๙ เหนือของทุกปี ซึ่งตรงกับเดือนเมษายน-มิถุนายน ตามกาลเวลา หรือเมื่อบ้านเมืองเกิดอาเพศภัยร้ายแรงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าแม้ปัจจุบันจะไร้ซึ่งอาณาจักรล้านนาแล้วแต่ชาวเหนือก็ไม่ได้ทิ้งจารีตเดิมของตนไม่ว่าบ้านเมืองจะพัฒนาไปเพียงใดก็ตาม

๒.๒.๓๖ ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร นำเสนอบทความเรื่อง “เจ้าหลวงคำแดง” ตีพิมพ์ในหนังสือ “เดือนเต็มดวงที่ดอยหลวงเชียงดาว”^{๔๖} พิมพ์เมื่อตุลาคม ๒๕๔๗ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์พิงคะนที เชียงใหม่ บทความนี้นำเสนอข้อมูลของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงจาก “ตำนานสุวรรณคำแดง” โดยแทรกความคิดเห็นของผู้เขียนบทความลงไปได้ว่า “หลังจากเชียงใหม่ได้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๓๙ อันเป็นการเริ่มต้นประวัติศาสตร์หน้าแรกของราชวงศ์มังราย บทบาทเจ้าหลวงคำแดงในยุคโบราณเมื่อราวหนึ่งพันปีจึงกลายเป็นเรื่องเล่าที่เป็นเทพปกรณัมไปโดยปริยาย กระนั้นก็ตามตำนานในยุคต่อมาก็ได้ยกย่องให้เจ้าชายสุวรรณคำแดง ผู้พบรักกับนางอินเหลาที่ถ้ำเชียงดาวเป็นหัวหน้าฝักรักษ์หรือพระเสื้อเมืองของล้านนาโดยมีดวงวิญญาณสิงสถิตอยู่ ณ ดอยเชียงดาวดังตำนานเชียงใหม่ปางเดิมบันทึกว่าในพิธีสืบชะตาเมืองเชียงใหม่ นั้น มีพิธีบูชาเทวดาอารักษ์ โดยต้องเซ่นสรวงพระอินทร์ ทำวจุโลกบาล แม่ธรณี ฤๅษี เส้าอินทขิล กุมภภัณฑ์ ช้างเผือก ราชสีห์ และช้าง ๘ ตัวที่เจดีย์หลวงซึ่งในบรรดาฝักรักษ์คือ ฝักรักษ์บ้าน ฝักรักษ์เมืองนั้น มีเจ้าหลวงคำแดงเป็นหัวหน้า

๒.๒.๓๗ มาลา คำจันทร์ ได้เขียนคำนำหนังสือ “เดือนเต็มดวงที่ดอยหลวงเชียงดาว” พิมพ์เมื่อตุลาคม ๒๕๓๗ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์พิงคะนที เชียงใหม่ คำนำหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความสำคัญของเจ้าหลวงคำแดงและดอยหลวงเชียงดาวไว้ดังนี้ “...ตำนานสุวรรณคำแดงกล่าวถึงเจ้าหลวงคำแดงตามกวางทองมาถึงละแวกกระวางแขวงแห่งนี้ แล้วลวดเลยลับหายไปไนถ้ำเชียงดาว คิดในแง่รูปธรรมอาจเห็นเพียงมาถนะหนุ่มหนึ่งหายไปไนถ้ำอันสลบซับซ้อน แต่คิดในแง่สัญลักษณ์อาจตีความได้ว่าเจ้าชายหนุ่มแห่งเมืองใจริ้นผู้นั้นสละอัตตา ปลดเปลื้องเครื่องเครารุ่งรังจำพวกเครื่องทองของทิพย์ทั้งหลาย อันเป็นตัวแทนของนาครธรรมแล้วละลายอัตตาตัวตนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับดอยหลวงเชียงดาว ตำนานเจ้าหลวงคำแดงสำนวนชาวบ้านต่างไปจากสำนวนหลวงเล็กน้อย สำนวนหลวงว่าเจ้าหลวงคำแดงได้กับนางอินเหลาไนถ้ำเชียงดาว อยู่มาไม่นานก็เบื่อสภาพป่าดงดิบดำ ก็เลยอำลาละทิ้งนางอินทร์เหลาไว้ในถ้ำ แล้วล่องลงมาจนแถวตีนดอยอ้อยช้าง หรือดอยอุจจุปปพตา หรือ ดอยสุเทพ แล้วมาได้ลูกสาวละสองคนคือนางผมเผือกกับนาง

^{๔๖} ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร, เดือนเต็มดวงที่ดอยหลวงเชียงดาว, (เชียงใหม่: นพบุรี, ๒๕๔๗)

สดกว้างเป็นเมฆ แล้วเลยเริ่มก่อเค้าแห่งมูลเมืองเชียงใหม่ ตำนานเจ้าหลวงคำแดงฉบับชาวบ้านเล่าไปอีกแบบว่า เจ้าหลวงคำแดงเข้าถ้ำดอยหลวง แล้วไม่ยอมออกมาอีกเลยกระทั่งวันนีกลายเป็นผีเค้าหรือผีใหญ่ที่สุดในสกุลผีเจ้านายมาจนถึงทุกวันนี้”

๒.๒.๓๘ ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร นำเสนอบทความเรื่อง “เดือนเต็มดวงที่ดอยหลวงเชียงดาว” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับที่ ๒๔-๒๕ ปีที่ ๕๑ ประจำวันที่ ๕-๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ บทความนี้เป็นการแนะนำหนังสือเรื่อง “เดือนเต็มดวงที่ดอยหลวงเชียงดาว” และได้นำเสนอข้อมูล “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” จาก “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” พร้อมทั้งกล่าวถึงอิทธิพลของ “พุทธตำนาน” และ “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” ที่มีต่อความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของดอยหลวงเชียงดาว ที่เชื่อกันว่าดอยหลวงเชียงดาวแห่งนี้ เป็นที่ประจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และดวงวิญญาณของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงสิงสถิตย์อยู่ในสถานที่นี้ ผู้เขียนบทความนี้ได้สรุปเอาไว้ว่า “ด้วยเหตุผลดังกล่าวภายใต้จินตภาพเหนือจริงที่ซ้อนทับกันอยู่นี้ ผู้ใดที่ดีที่กระทำการใดๆ อันเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นทั้งที่รู้หรือไม่รู้ ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ คือสิ่งที่ทุกคนควรตระหนักเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งหายนะของทรัพยากรธรรมชาติและผืนป่า...”

๒.๓ เอกสารชั้นสองเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงที่ตีพิมพ์เผยแพร่ภายหลังสถานการณ์การต่อต้านกระแสไฟฟ้าดอยหลวงเชียงดาว (มีนาคม ๒๕๔๘-กรกฎาคม ๒๕๕๑)

เป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงห้าสิบปีแรกนับตั้งแต่การตีพิมพ์ “ประวัติถ้ำเชียงดาว” ของ อารยันตคุปต์ (พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๕๔๕) มีการตีพิมพ์บทความ, สารคดี และข้อเขียนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ออกมาเพียง ๑๖ ชิ้น แต่ในช่วงสถานการณ์ต่อต้านการสร้างกระแสไฟฟ้าที่ดอยหลวงเชียงดาว (มีนาคม ๒๕๔๖-มีนาคม ๒๕๔๘) มีข้อเขียน, บทความ, บทวิเคราะห์ ของ นักวิชาการ, นักหนังสือพิมพ์, นักคิดนักเขียน, นักวัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ ออกมาตีพิมพ์เผยแพร่ถึง ๓๘ ชิ้น ในเวลาเพียง ๒ ปีเศษ ภายหลังจากนั้นในช่วงสองปีห้าเดือนเดือนมีบทความและข้อเขียนเพียง ๑๑ ชิ้น ที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงออกสู่สาธารณะชนซึ่งมีดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ “คำพร หิรัญจันทร์”(นามปากกาของเจริญ มาลาโรจน์) ได้นำเสนอบทความเรื่อง “ถ้ำเชียงดาว” ในคอลัมน์ “แพงมาศ-แพงเมือง” ตีพิมพ์ในนิตยสารขวัญเรือน ฉบับที่ ๘๒๗ ประจำวันที่ ๑-๑๔ พฤษภาคม ๒๕๔๙ บทความนี้ได้ปริวรรตบางส่วนของ “ตำนานถ้ำเชียงดาว” มานำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับรายละเอียดภายในถ้ำเชียงดาวตามตำนานกล่าวไว้

๒.๓.๒ “คำพร หิรัญจันทร์” ได้นำเสนอบทความเรื่อง “เจ้าหลวงคำแดง” ในคอลัมน์ “แพงมาศ แพงเมือง” ตีพิมพ์ในนิตยสารขวัญเรือน ฉบับที่ ๘๒๘ ประจำวันที่ ๑๕-๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๙ บทความนี้นำเสนอข้อมูลของ “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” ที่มีเนื้อหาไม่ต่างไปจากข้อมูลของ “สงวน โชติสุขรัตน์” ในหนังสือ “ประเพณีไทยภาคเหนือ” และข้อมูลจาก “ตำนานอ่างสงวนเชียงดาว” ทศนะที่น่าสนใจของผู้เขียนบทความนี้คือ “เรื่องเล่าเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงมีหลายสำนวน บ้างก็ว่าท่านเป็นเจ้าชายหนุ่มจากแว่นแคว้นดอยภูเกายาวหรือเมืองพะเยาติดตามกวางทองแล้วหลงเข้าถ้ำเชียงดาวไม่กลับออกมาอีกเลย สำนวนนี้น่าจะเกิดจากความสับสนของคนแต่ง อาจไปจำเอาเจ้าคำแดงที่เป็นบุตรหลานของพญาจำเมืองมาปนกับเจ้าหลวงคำแดง เจ้าคำแดงแห่งเมืองพะเยามีชีวิตอยู่ เมื่อปี พ.ศ.๑๘๐๐ กว่าๆ แต่เจ้าหลวงคำแดงย้อนยุคไปอีกไกลแสนไกลอย่างน้อยๆ คงห้าร้อยปีก่อนเจ้าคำแดงแห่งเมืองพะเยาจะเกิด” และอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า “เจ้าหลวงคำแดงจะมีตัวตนจริงๆ หรือไม่ ไม่สำคัญนัก ปวศการจะพิสูจน์ความสำคัญของเจ้าหลวงคำแดงไม่ได้อยู่ที่ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ แต่อยู่ที่พลังของท่านมากกว่า อยู่ที่จิตใจ ไม่ใช่สมอง”

๒.๓.๓ “สิริมงคล จันทรขาว” นำเสนอบทความเรื่อง “ทำผิด..” ทักษา” ความ “ซัด” จิ้งบั้งเกิด” ตีพิมพ์ในนิตยสารพลเมืองเหนือ ฉบับที่ ๒๔๘ ปีที่ ๕ ประจำวันที่ ๑๘-๒๔ กันยายน ๒๕๔๙ บทความนี้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับนิเวศวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ กล่าวคือความสัมพันธ์ของระบบศึกษากับสถานที่ สำคัญในเมืองเชียงใหม่ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของระบบศึกษากับสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่และคติการสร้างเมืองของพญามังราย ตอนหนึ่งของบทความได้กล่าวถึง เวียงสวนดอกและเวียงเจ็ดลินไว้ดังนี้ คือ “...ด้านการปกครองยังไม่ได้มีเฉพาะอำนาจของกษัตริย์ หากแต่ยังมีอำนาจจากสิ่งเหนือธรรมชาติที่เป็นสัญลักษณ์ของการควบคุมปกป้องบ้าน ป้อมเมือง และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจกล่าวคือ ทิศเหนือมีเจ้าหลวงคำแดง เจ้าแห่งเทวารักษ์อยู่ที่ดอยอ่างสลดดอยหลวงเชียงดาว(ที่มีการพยายามสร้างกระเช้าไฟฟ้า) ดอยสุเทพมีสุทเวภาซี เทวารักษ์ ปู่และคุณดอยลูกเหนือ(ดอยสุเทพ) ย่าและคุณดอยใต้(ดอยคำ) ฝ่ายพญาคำมีพ่อพญาคำดูแล เป็นต้น”

๒.๓.๔ นิคม พรหมเทพย์ ได้เขียนบทความเรื่อง “ฝันว่าเจ้าเสือเมืองล้างเมือง” ลงในวารสารวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-กันยายน) ๒๕๔๘ ในบทความนี้ได้กล่าวถึงเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในเมืองเชียงใหม่ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๔ และวันจันทร์ ที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๘ ว่าเป็นเพราะ “...เจ้าหลวงคำแดงและบริวารจึงช่วยกันบันดาลให้เหล่า

บรรดาเมฆฝนหล่นเป็นสายน้ำแม่ปิงไหลเข้าล้างบ้านเมืองเชียงใหม่... ทั้งนี้เพื่อตักเตือนผู้คนให้ทำความสะอาดบ้านเมือง ...ช่วยกันรักษาบ้านเมืองให้ปลอดภัยจากกระแสวัฒนธรรมต่างถิ่นต่างประเทศที่กำลังถั่งโถมทำลายวัฒนธรรมพื้นบ้าน ..." ในบทความดังกล่าวยังได้เน้นย้ำว่า "ผีเจ้าหลวงคำแดงของเมืองเชียงใหม่...เป็นสื่อเมืองที่มีคุณธรรมปกป้องรักษาเมืองเชียงใหม่มาช้านาน ตั้งแต่เมื่อแรกตั้งให้ชาวเมืองอยู่เย็นเป็นสุข"

๒.๓.๕ รังสรรค์ จันดี๊ะ ได้เขียนบทความเรื่อง "ไค้บ้าน ไค้ผี สื่อบ้าน สื่อเมือง: ระบบครอบครัวและการจัดองค์กรชุมชนในเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมภาคเหนือตอนบน" ตีพิมพ์ในนิตยสารเมืองโบราณ ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๓๓ มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๐ บทความดังกล่าวได้นำเสนอข้อมูลเรื่องเจ้าหลวงคำแดงว่าเป็นการผลิตซ้ำประวัติศาสตร์ท้องถิ่น" และเป็น "ระบบอัตลักษณ์ของชุมชนเชียงดาว" โดยข้อมูลดังกล่าวนำมาจากหลายแหล่งข้อมูล เช่นจากตำนานฉบับเอกสารโบราณ, ข้อมูลจากคำบอกเล่ารวมทั้งประเด็นมุมมองจากนักวิชาการ เช่น ดร.ฉลาดชาย รมิตานนท์ ในทัศนะของผู้เขียนบทความเห็นว่า "...เจ้าหลวงคำแดงเปรียบเหมือนอำนาจท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเพื่อปกป้องรักษาและต่อสู้กับอำนาจส่วนอื่น..." และ "...โดยถือเป็นการต่อสู้ทางความเชื่อและจิตวิญญาณ..." จึงถือว่า "...ความเชื่อเรื่องเจ้าหลวงคำแดงประการหนึ่งที่พึงตระหนักคือ ความเชื่อนี้เป็นความจริงทางสังคมและความจริงทางวัฒนธรรม แต่อาจไม่ใช่ความจริงทางวิทยาศาสตร์ก็ได้..." และ "...ดังนั้นเมื่อเรื่องดังกล่าวเป็นความจริงแล้วชุมชนก็สามารถแปลงให้เป็นไปในรูปความรู้และใช้ความรู้เป็นอำนาจในการต่อสู้ต่อไปได้..." นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลว่า "...งานในวันที่ ๑๖ เมษายน เป็นงานดำหัวเจ้าหลวงคำแดงประจำปีต้องทำเป็นประจำทุกปี..."

๒.๓.๖ ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว, สุพัฒน์ ไตรวัจกษณ์ชัยกุล และสุวิภา จำปาวัลย์ ได้นำเสนอข้อมูลตีพิมพ์เป็นรูปเล่มทั้งในรูปแบบรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ และในรูปแบบหนังสือพ็อคเก็ตบุ๊ก เรื่อง "เจ้าหลวงคำแดง: อารักษ์ของล้านนา" งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากทุนพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ประจำปี ๒๕๔๘ ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และได้รับการตีพิมพ์ในสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อเดือน มีนาคม ๒๕๕๐ งานวิจัยดังกล่าวได้นำเสนอข้อมูลจากเอกสารโบราณเรื่องตำนานสุวรรณคำแดง, ตำนานอ่าสลุงเชียงดาว และตำนานพระเจ้าเลียบโลก ผูกที่ ๙ ประกอบกับตำนานแม่ระมิงค์ซึ่งเป็นพุทธตำนานสมัยราชวงศ์กาวิละ และได้ใช้เอกสารชั้นสอง เช่น "ประวัติถ้ำเชียงดาว" ของอารยันตคุปต์ มาเป็นข้อมูลประกอบโดยมีข้อสรุปว่า ตำนานเรื่องเจ้าหลวงคำแดงเป็นประวัติศาสตร์ของชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ปรากฏอยู่ในเอกสารตำนานความเชื่อ (Legendary) ทั้งหมดโดยที่เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงมีฐานะเป็น

อารักษ์ของเมืองลำนานมิใช่เฉพาะเมืองเชียงใหม่ ทั้งนี้งานวิจัยชิ้นนี้มิได้ใช้ข้อมูลและเอกสารจากต่างถิ่นและวัฒนธรรมอื่นเช่น ไทลื้อสิบสองปันนา,ไทเงินในเชียงตุงและข้อมูลในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่มาประกอบการวิจัยแต่อย่างใด

๒.๓.๗ “มาลา คำจันทร์” ได้เขียนบทความ “ร่วมเรือนกาแล” ในตอนชื่อว่า “เทียนนกแก้ว” ซึ่งหมายถึงพืชล้มลุกชนิดหนึ่งที่มีอยู่แห่งเดียวในประเทศไทยที่ดอยหลวงเชียงดาว บทความนี้ตีพิมพ์ลงในนิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๔ ฉบับที่ ๒๘ วันศุกร์ที่ ๖-วันพฤหัสบดีที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๐ บางตอนของบทความกล่าวถึงดอยหลวงเชียงดาวและเจ้าหลวงคำแดงว่า “...ข้ามนโน้นเป็นที่พำนักพักผ่อนของเจ้าหลวงคำแดง ไม่ว่าท่านจะมีตัวตนหรือไม่ไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่พลังของท่านที่ปรากฏแก่ชาวบ้านลำนานาจำนวนหลายแสนหลายล้านไม่ควรมองข้าม...”

๒.๓.๘ “สลุเงิน” ได้เขียนบทความเรื่อง “๗๑๑ ปี เมืองเชียงใหม่ มงคลใดที่เหลืออยู่” ตีพิมพ์ลงในนิตยสารพลเมืองเหนือปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒๗๙ ประจำวันที่ ๗-๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๐ บทความนี้รื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับไชยภูมิทั้ง ๗ ของเมืองเชียงใหม่ ในสมัยที่พระญามังรายแรกสร้างเมืองซึ่งไชยภูมิทั้ง ๗ นี้รวมถึง “หนองบัวเจ็ดกอก” ซึ่งปัจจุบันสิ้นสภาพลงแล้ว และ “หนองบัวเจ็ดกอก” นี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับตำนานเจ้าหลวงสุวัณณะคำแดง กล่าวคือ “...ในตำนานเชียงใหม่ปางเดิมที่อ้างไปถึงเจ้าหลวงคำแดงที่มาตามกวางทรายคำมาถึงยังดินแดนแถบนี้ ซึ่งพระฤๅษีได้อธิบายเกี่ยวกับหนองบัวนี้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ...”

๒.๓.๙ “มาลา คำจันทร์” ได้เขียนบทความเรื่อง “ร่วมเรือนกาแล” ตอน “เจ้าหลวงคำแดง” ตีพิมพ์ลงในนิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๕ ฉบับที่ ๔๑ วันศุกร์ที่ ๔-วันพฤหัสบดีที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๑ โดยในบทความนี้ได้แสดงทัศนวิจารณ์ที่สำคัญดังนี้คือ “เจ้าหลวงคำแดงยิ่งใหญ่มากร ใหญ่ยิ่งกว่าพระเจ้ามังรายมหาธรรมกับพระเจ้าติโลกราชด้วยซ้ำ ท่านมีตัวตนจริงหรือไม่ ไม่สำคัญปวการที่จะพิสูจน์ ความสำคัญของเจ้าหลวงคำแดงไม่ได้อยู่ที่ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ แต่อยู่ที่พลังของท่านมากกว่า พลังของเจ้าหลวงคำแดงอยู่ที่จิตใจ ไม่ใช่สมอง” นอกจากนี้บทความนี้ยังได้วิจารณ์ถึงเจ้าหลวงคำแดงฉบับที่อิงสถานที่อื่นคือ อ.แม่ใจ จ.พะเยาด้วยว่า “...เรื่องเล่าเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงมีหลายสำนวน บ้างก็ว่าท่านเป็นเจ้าชายหนุ่มจากแคว้นดอยดวนภูคามยาวหรือเมืองพะเยา ติดตามกวางทองแล้วหลงเข้าถ้ำเชียงดาวไม่กลับออกมาอีกเลย สำนวนนี้น่าจะเกิดจากความสับสนของคนแต่ง อาจไปจำเอาเจ้าคำแดงที่เป็นบุตรหลานของพญางำเมืองมาปนกับเจ้าหลวงคำแดง เจ้าคำแดงแห่งเมืองพะเยามีชีวิตอยู่เมื่อ

พ.ศ. ๑๘๐๐ กว่าๆ แต่เจ้าหลวงคำแดงย้อนยุคไปอีกไกลแสนไกล อย่างน้อยๆ คงห้าหกร้อยปีก่อน เจ้าคำแดงแห่งเมืองพะเยาจะเกิด...”

๒.๓.๑๐ “มาลา คำจันทร์” ได้เขียนบทความเรื่อง “ดอยหลวงเชียงดาว” ตีพิมพ์ใน นิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๕ ฉบับที่ ๔๓ วันศุกร์ที่ ๑๑ – วันพฤหัสบดีที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๑ บทความดังกล่าวได้เน้นย้ำทัศนคติที่ว่า “...ดอยหลวงเป็นที่อยู่ของผี ไม่ใช่ที่อยู่ของคน ...” และ “ผีที่ดอยหลวงมีทั้งผีดีและผีร้ายแต่ผีที่ดอยหลวงที่อยู่ในใจของคนล้านนา เป็นผีดีมากกว่าผีร้าย ผีดอยหลวงที่สำคัญได้แก่เจ้าหลวงคำแดง ท่านเป็นเค้าผี หรือ ผีหลวงเป็นประมุขของเทวดาอารักษ์ทั้งหมดทั้งมวลที่อยู่ในแดนล้านนา

๒.๓.๑๑ “มาลา คำจันทร์” ได้เขียนบทความในคอลัมน์ “ร่วมเรือนกาแล” ตอน “ดอกไม้ดอยหลวง” ตีพิมพ์ในนิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๕ ฉบับที่ ๔๓ วันศุกร์ที่ ๑๘ – วันพฤหัสบดีที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๑ บทความนี้ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับดอยหลวงเชียงดาวและเจ้าหลวงคำแดงในอีกด้านหนึ่งว่า “...ดอยหลวงเชียงดาวมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวหลายประการ ชาวบ้านถ้าเล่าว่า ดอยหลวงเป็นเหมือนสวนดอกไม้ของเจ้าหลวง(คำแดง)...”

๓. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลและข้อมูลจากการสังเกตการณ์ในงานพิธีกรรมในพื้นที่ต่างๆ เช่น อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่, จ.พะเยาและ จ.น่าน

๓.๑ ข้อมูลสัมภาษณ์ใน อ.เชียงดาว

๓.๑.๑ สัมภาษณ์ ด.ต.เรวัติ กิตติวุฒิกกร ผู้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงคนสำคัญใน อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ด.ต.เรวัติฯ มีความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่า เจ้าหลวงคำแดงเป็นบุคคลที่มีตัวตนจริงให้ประวัติศาสตร์ โดยมีความเป็นมาก่อนยุคทริภุชชยาเพราะว่าในตำนานมูลศาสนาได้กล่าวถึงพระนางจามเทวีได้มาคล้องช้างคู่บารมีที่ดอยหลวงเชียงดาวซึ่งมีเทพอารักษ์ปกปักรักษาอยู่ ด.ต.เรวัติฯ ระบุว่าเทพอารักษ์นั้นคือ เจ้าหลวงคำแดง

๓.๑.๒ สัมภาษณ์ นายอ้าย เสาร์แก้วและนายอู่น เสาร์แก้วผู้ประกอบพิธีพิธีกรรม เจ้าหลวงคำแดงประจำบ้านฮ่อมเซียง อ.เชียงดาวได้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงในพื้นที่ อ.เชียงดาว นายอ้าย เสาร์แก้ว กล่าวเน้นย้ำว่าความเชื่อถือศรัทธาในตัวตนของเจ้าหลวงคำแดงเมื่อสมัยก่อน(๖๐ปีที่แล้ว)มีมากกว่าในปัจจุบันอย่างเทียบกันไม่ได้(ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

๓.๑.๓ สัมภาษณ์ นางอุทุมพร แสนโคตร ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและความศรัทธาของชาวไทยใหญ่ในความคิดดีลัทธิของเจ้าหลวงคำแดงซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ ดร.รณี เลิศเลื่อมใส เกี่ยวกับเจ้าหมอกคำแดงผีเมืองสำคัญตนหนึ่งของ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน และยังเกี่ยวข้องกับนิยายเรื่อง “นางขัมพู” (ดูเอกสารหมายเลข ๑.๓.๔) และเป็นบุคคลเดียวกับ “เจ้าหน่อเนื้อคำแดง”(ดูเอกสารหมายเลข ๑.๓.๓)

๓.๑.๔ สัมภาษณ์ นายโกเมน เมตตันตคุปต์ บุตรชายของ “อารยันตคุปต์” ผู้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง “ประวัติถ้ำเชียงดาว” เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๘ ได้ข้อมูลว่าเจ้าหลวงสุวัณณะคำแดงได้มาเข้าฝันบิดาของตนคืออาจารย์อารยันต์ เมตตันตคุปต์(อารยันต์คุปต์)เพื่ออำลาไปเกิดแล้ว ในปัจจุบันนี้จึงไม่มีวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดงอยู่อีกต่อไป

๓.๑.๕ สัมภาษณ์ นายยวง อุทัย ผู้ประกอบพิธีพลีกรรมเจ้าหลวงคำแดงประจำศาลหน้าถ้ำเชียงดาวได้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมซึ่งมีรายละเอียดตรงกับข้อมูลที่สัมภาษณ์จาก นายอ้ายและนายอุ้น แสงแก้วและได้ทราบว่าเหตุที่ศาลที่หน้าถ้ำเชียงดาวมีถึง 3 ศาล เพราะว่าตามความเชื่อของชุมชนเมื่อหอผีเดิมทรุดโทรมก็จะมีการสร้างขึ้นใหม่โดยไม่ได้รื้อถอนทำลายหอผีหลังเดิมและปล่อยให้ผุพังไปตามธรรมชาติ

๓.๑.๖ สัมภาษณ์ นายแสงทอง วิกา ผู้ขายของที่ระลึกอยู่หน้าถ้ำเชียงดาวและเป็นลูกศิษย์ของ “อารยันตคุปต์” ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างนิยายเกี่ยวกับสถานที่และวัฒนธรรมชาติต่างๆในถ้ำเชียงดาวซึ่งบางข้อมูลก็ตรงกับข้อมูลในเอกสารฉบับโบราณเรื่อง “ตำนานถ้ำเชียงดาว” ของวัดสันป่าข่อย, วัดมงคลนิตรฯ และบางข้อมูลก็เป็นข้อมูลที่มักคุเทศก์ประจำถ้ำเชียงดาวเรียบเรียงขึ้นมาใหม่

๓.๑.๗ สัมภาษณ์ นายประสงค์ แสงเมือง ชาวบ้าน ต.แม่อืด อ.เชียงดาว ซึ่งได้ให้ข้อมูลว่าปัจจุบันเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าหลวงคำแดงที่ถ่ายทอดจากผู้อาวุโสในชุมชนสู่เยาวชนในท้องถิ่น อ.เชียงดาวได้ลดความเข้มข้นลง จนกระทั่งมีสถานการณ์ต่อต้านการสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นสู่ยอดหลวงเชียงดาว เรื่องราวของเจ้าหลวงคำแดงจึงถูกรื้อฟื้นมาเล่าขานอีกครั้ง

๓.๑.๘ สัมภาษณ์ นายรัฐกร ตานที เยาวชนใน ต.แม่อืด อ.เชียงดาว ซึ่งได้ไปหาข้อมูลจากผู้เฒ่าผู้แก่และ ครูบาอาจารย์ ใน อ.แม่อืดทำให้ทราบว่านายพวงสุข สามัคคี นายอำเภอเมืองเชียงดาวในสมัยก่อน พ.ศ.๒๕๐๐ ได้มีดำริให้มีการประกวดการแต่งประวัติถ้ำเชียง

ดาวขึ้นเพื่อโปรโมทการท่องเที่ยวตามนิยาย “ถิ่นไทยงาม”ของรัฐบาลในสมัยนั้นทำให้เกิดตำนาน ถ้ำเชียงดาวและนิยายฝากสถานที่ขึ้นหลายฉบับโดยอาศัยเค้าโครงเรื่องจาก ตำนานสุวรรณะคำแดงฉบับโบราณและตำนานถ้ำเชียงดาวฉบับดั้งเดิมที่บันทึกในโบราณ แต่ขยายความออกไปตามจินตนาการของผู้แต่งประวัติถ้ำเชียงดาวเพื่อส่งประกวดตามนโยบายของนายอำเภอเชียงดาวในขณะนั้น

๓.๒ ข้อมูลสัมภาษณ์ม้าขี่(เจ้าทรง)ของเจ้าหลวงคำแดงใน อ.เมือง,อ.ฝางและ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

๓.๒.๑. สัมภาษณ์ นายสุภาพ ปัญญาต่วน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ทำให้ทราบว่า ในสมัยที่เชียงใหม่ยังมีผู้ครองนครก่อนประเพณีงานเข้าอินทขิล ที่วัดเจติยหลวงจะมีการอัญเชิญเจ้าหลวงดำแดงจากหอเจ้าหลวงคำแดงมาไว้ที่หอเจ้าหลวงคำแดงที่บริเวณแจ้งหัวริน ปัจจุบันก็ยังมีการสืบทอดอยู่ เพื่อเข้าร่วมพิธีในงานเข้าอินทขิลประจำปี ข้อมูลตรงกับที่พระครูอดุลย์ สีลภิตติ์ เจ้าคณะตำบลหายยา วัดธาตุคำ อ.เมือง จ.เชียงใหม่และพระวิษณุฤทธิ์ อินทปัญโญ วัดหม้อคำตวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ได้ให้สัมภาษณ์ เมื่อ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ (รายละเอียดอื่นๆดูที่ภาคผนวก)

๓.๒.๒. สัมภาษณ์ นางวิไล รอบคอบ ม้าขี่ของเจ้าหลวงคำแดง ใน อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ นางวิไลฯ เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการสร้างเสาอินทขิลหรือเสาหลักเมืองประจำเมืองพร้าว เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ข้อมูลสำคัญประการหนึ่งจากการสัมภาษณ์ นางวิไลฯ คือเจ้าหลวงคำแดงขี่ม้าขาวเข้าถ้ำเชียงดาวหายไปจากโลกมนุษย์ไปสู่เมืองเทวดาภายในถ้ำเชียงดาวเมื่ออายุได้ ๑๕ ปีกลายเป็นผีดิบเพราะไม่เคยตายหรือเรียกอย่างว่า “ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น”ซึ่งตรงกับความเห็นของ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี ที่ระบุว่าเจ้าหลวงสุวรรณะคำแดงมีฐานะเป็นมนุษย์เทพ(HUMAN GOD) (รายละเอียดดูในภาคผนวก)

๒.๒.๓ สัมภาษณ์บุญทอง วงศ์โครา ม้าขี่เจ้าหลวงคำแดงใน อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ได้ทราบข้อมูลที่ต่างไปจากแหล่งข้อมูลอื่นคือ เจ้าหลวงคำแดงสามารถแบ่งตัวตนออกเป็นภาคต่างๆ ได้ถึง ๑๒ ภาค ภาคที่มาเข้าทรง นายบุญทองฯ เป็นภาคที่เมตตารักษาผู้คนที่ป่วยไข้จากทางกายและทางใจ ส่วนภาคอื่นๆ ของเจ้าหลวงคำแดงผู้สัมภาษณ์ไม่ได้อธิบายไว้ (รายละเอียดอื่นๆดูในภาคผนวก)

๓.๓ สัมภาษณ์ข้อมูล “เจ้าพ่อคำแดง” ใน อ.เทิง จ.เชียงราย จากการสัมภาษณ์พระครูอุปลัมภ์บุญสารเจ้าคณะตำบลหางว อ.เทิง จ.เชียงราย และนายธานี สมพะวงศ์ หัวหน้าสถานีอนามัย ต.ตับเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย ทำให้ทราบว่า “เจ้าพ่อคำแดง” ใน อ.เทิงและ “เจ้าหลวงคำแดง ดอยหลวงเชียงดาว” เป็นคนละบุคคล

๓.๔ สัมภาษณ์ข้อมูล “เจ้าหลวงคำแดง” ใน อ.แม่ใจ จ.พะเยา และอ.งาว จ.ลำปาง

จากการสัมภาษณ์พระครูมนัสที่พิทักษ์ เจ้าคณะอำเภอแม่ใจ จ.พะเยา และนายประทีป เจริญวงศ์ หมอสมุนไพรร้านทุ่งสุ่ม ต.หลวงใต้ อ.งาว จ.ลำปาง ทำให้ทราบว่ามีการผูกโยงเจ้าหม่อมคำแดง ขุนคำแดงโอรสของขุนจำเมือง หรือพระญำเมืองผู้ครองเมืองพะเยาและเป็นพระสหายของ พระญำมังราย เข้ากับตำนานสุวรรณะคำแดง ทำให้ขุนคำแดงกลายเป็นเจ้าพ่อหลวงคำแดงคือเป็นบุคคลเดียวกันกับ เจ้าหลวงสุวรรณะคำแดงดอยหลวงเชียงดาวไปในที่สุด(ดูรายละเอียดคำสัมภาษณ์ของทั้งสองบุคคลจากภาคผนวก)

๓.๕ การสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเรื่อง “เจ้าหลวงคำแดง” ในพื้นที่ อ.เชียงคำ และ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

ในการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ข้อมูลใน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ได้ลงไปในพื้นที่ดังนี้

ก. วัดพระเจ้านั่งดิน ต.เวียง อ.เชียงคำ จ.พะเยา ซึ่งทางวัดได้พิมพ์เอกสารใบปลิว “ประวัติพระเจ้านั่งดิน” ออกแจกจ่าย ข้อความบางตอนจากเอกสารซึ่งได้รับการยืนยันจากมัคนายก(ไม่เปิดเผยชื่อ) ของวัดดังกล่าวระบุว่า

“...พระพุทธรองค์เสด็จมาถึงเวียงพุทธระ คือ อ.เชียงคำในปัจจุบัน พระองค์ได้ประทับอยู่บนดอยสิงคุตรระ คือ พระธาตุดอยคำในปัจจุบัน ทรงแผ่เมตตาประสาทพรตรัสสั่งให้พระยาคำแดง เจ้าเมืองพุทธระในขณะนั้น (มัคนายกวัดพระเจ้านั่งดินระบุว่าคือขุนคำแดง โอรสพระญำเมือง) ให้สร้างรูปเหมือนของพระพุทธรองค์ไว้ยังเมืองพุทธระ...”

ข. ในพื้นที่บ้านแพด หมู่ ๖ ต.เชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ได้สัมภาษณ์ พระครูสิริมงคลธรรม เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง และนายสิงห์คำ มังคลาด ได้รับข้อมูลว่าเจ้าหลวงคำแดง และอาชญาท้าวเป็นอารักษ์ของชาวไทยลื้อ บ้านแพด ที่อพยพมาจากเมืองพง ในสิบสองปันนา เจ้าหลวงคำแดงนี้เป็นอารักษ์ตนเดียวกับเจ้าหลวงคำแดงของชาวไทยลื้อบ้านท่าฟ้าใต้ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา ด้วย(ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

ค. ในพื้นที่บ้านท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา ได้สัมภาษณ์นายธรรม กันทะ และ พระครูโชติธรรมภินันท์ วัดท่าฟ้าใต้ทำให้ทราบว่า เอกสารที่กล่าวถึงอารักษ์หลวงคำแดง ของบ้านท่าฟ้าใต้ และบ้านแพด อ.เชียงคำ ได้เรียบเรียงขึ้นโดยนำข้อมูลมาจาก “ตำนานสุวรรณคำแดง” ฉบับที่นายสงวน โชติสุขรัตน์ ปิรวรรตจากเอกสารโบราณของพระมหาหมื่นวุฒินาโณ วัดหอธรรม (ปัจจุบันคือวัดเจดีย์หลวง) จ.เชียงใหม่ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

๓.๖ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ อ.ท่าวังผา จ.น่าน

จากการลงพื้นที่สังเกตการณ์งานพิธี “ปาเวณีกำเมืองล่า” หรือ “พิธีเลี้ยงเจ้าหลวงเมืองล่า” ของชาวไทลื้อบ้านดอนมูลและบ้านหนองบัว ต.ศรีภูมิ อ.ท่าวังผา จ.น่าน เมื่อเดือน ธันวาคม ๒๕๔๘ ได้สัมภาษณ์นายจันทร์ วงศ์ไทย ชาวบ้านดอนมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าเทวดาคำแดง เป็นอารักษ์ ๑ ใน ๑๑ ตนของเมืองล่านั้นเป็น นางพญาคำแดง มิใช่เจ้าหลวงคำแดง (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

๓.๗ ข้อมูลสัมภาษณ์บุคคลอื่นๆ ในพื้นที่ต่างๆ ในเขต จ.เชียงใหม่, จ.ลำพูน และข้อมูลจากบุคคลในเมืองยอง ประเทศเมียนมาร์

๓.๗.๑ สัมภาษณ์พระอธิการประเสริฐ ปวโร เจ้าอาวาสวัดหนองปลามัน ต.น้ำแพร่ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ เมื่อ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๘ ได้ข้อมูลว่าแต่เดิมไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องเจ้าหลวงคำแดงในเขต อ.พร้าว ทั้งๆ ที่มีอาณาเขตติดต่อกับ อ.เชียงดาวต่อมานางวิไล รอบคอบ อดีตครูใน อ.พร้าวได้เป็นเจ้าทรงเจ้าหลวงคำแดง และได้ชักชวนให้ชุมชนและหน่วยงานราชการ ใน อ.พร้าวสร้างเสาอินทขิลหรือเสาหลักเมืองพร้าวขึ้นในบริเวณวัดหลวงกลางเวียง

๓.๗.๒ สัมภาษณ์พระครูสิริสุตาภิรมย์ วัดสุพรรณรังสี อ.เมือง จ.ลำพูน เจ้าคณะอำเภอทุ่งหัวช้าง จ.ลำพูน เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๔๙ ได้ข้อมูลว่าการโอกาสเวทนานสำคัญทุกพิธีของชาวล้านนาในเขต จ.เชียงใหม่ และ จ.ลำพูน ล้วนแล้วแต่ต้องกล่าวถึง “เจ้าหลวงคำแดง” ผู้เป็นอารักษ์เกล้า(ปฐมเทพารักษ์) ทั้งสิ้น ดังเช่นคำว่า “อิราชท้าวคำแดง” ที่ปรากฏในพับสาของครูบาโสภา วัดท่าโป่ง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) ข้อมูลนี้ได้รับการยืนยันจากพระครูอดุลสีลภิตต์ วัดธาตุดำ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

๓.๗.๓ สัมภาษณ์นายประพัฒน์ ชัยชนะ หมอขวัญ ผู้มีชื่อเสียงของ จ.เชียงใหม่ เมื่อ ๙ มกราคม ๒๕๔๘ ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อของชาวล้านนาว่า เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวได้

ชนข้าวจากนามาสู่หลงเข้า(ยั้งข้าว) เมื่อสวนเข้า(ดวงข้าว) ดูแล้วปรากฏว่าหายไปไม่เท่ากับจำนวนที่ดวงได้ตรงที่นา นั้นแสดงว่าเจ้าหลวงคำแดงได้ให้ลูกน้อง(ผี) มาเก็บไปเป็นส่วยข้าวสะสมไว้ที่ถ้ำเชียงดาว ข้อมูลนี้ได้รับการยืนยันจาก ผศ.ลมูล จันทรหอม ซึ่งเคยสัมภาษณ์มารดาของท่าน คือนาง คำแปง อภิวังค์ (เกิดเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๙) ซึ่งปรากฏว่าได้ข้อมูลตรงกัน

๒.๗.๔ สัมภาษณ์นาย ทอง นิปุณะ มัคณายกวัดบ้านเหล่า ต.ท่าผา อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ ได้ทราบข้อมูลความเชื่อของชาวแม่แจ่มว่า ผีประจำเมืองแจ่มคือเจ้ามวงคอนมาจากดอยหลวงเชียงดาวและขึ้นตรงกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

๓.๗.๕ สัมภาษณ์พระอาทร สุไล ชาวเมืองยอง ประเทศเมียนมาร์ ที่สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๙ ได้ทราบข้อมูลว่า “เมื่อเดือนหกที่ผ่านมา(เดือนเมษายน ๒๕๔๙) มีชาวบ้านกอกฮอย เมืองยอง เห็นเจ้าหลวงคำแดงมาปรากฏตัวที่หอเสื้อเมืองบ้านกอกฮอย...”

๓.๘ สัมภาษณ์ความเห็นของนักวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓.๘.๑ สัมภาษณ์ ผศ.ดร.รัตนพร เศรษฐกุล นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ล้านนา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ จ.เชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๔๘ ได้ทราบข้อมูลว่า “ตำนานสุวรรณคำแดงเป็นตำนานเกี่ยวกับการก่อตั้งชุมชนเป็นเมืองในกลุ่มแม่น้ำปิงก่อนพุทธศักราชที่ ๑๒ และเจ้าสุวรรณคำแดง คือผู้นำทางวัฒนธรรมของชาวพื้นเมืองซึ่งหมายถึงชาวลัวะ”

๓.๘.๒ ร.ศ.เรณู วิชาศิลป์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ ได้ทราบข้อมูลว่า “ชาวไทยใหญ่ในประเทศไทย เรียกเจ้าหลวงคำแดงว่าเจ้าหมอกคำแดง หรือเจ้าดอกคำแดง ซึ่งอาจจะหมายถึงดอกกุหลาบสีแดงอันเป็นดอกไม้ประจำถิ่นของดอยหลวงเชียงดาว”

๓.๘.๓ ดร.รณิ เลิศเลื่อมใส ภาควิชาภาษาไทย และภาษาตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๙ ได้ทราบข้อมูลว่า “ชาวแม่ฮ่องสอนเชื่อว่าหนึ่งในสาม(ผี) เจ้าเมืองของแม่ฮ่องสอนมาจากดอยหลวงเชียงดาวมีชื่อว่า เจ้าโหลงคำแดง หรือ เจ้าหมอกคำแดง

๓.๘.๔ สัมภาษณ์ ศ.ดร.อนันท์ กาญจนพันธ์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๘

“พิธีไหว้ผีเมืองเกี้ยวพันโดยตรงกับการสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจรัฐ เป็นไปเพื่อป้องกันและเยียวยาภัยพิบัติ ในบรรดาผีเมืองเชียงใหม่ เจ้าหลวงคำแดงเป็นหัวหน้าผีสูงสุด และการเลี้ยงผีก็มีมาแต่โบราณ ดังที่ Ralph Fitch นักเดินทางชาวอังกฤษที่เดินทางผ่านเชียงใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ (พ.ศ.๒๑๒๖) ได้รายงานไว้

๓.๘.๕ ผศ.(พิเศษ)อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สัมภาษณ์ เมื่อ ๗ มกราคม ๒๕๔๙ ได้ข้อมูลดังนี้

“การตีพิมพ์ตำนานถ้ำเชียงดาว(ปริวรรตโดย ผศ.(พิเศษ)อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว) ในวารสารบัณฑิตยเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๗ มีส่วนทำให้รัฐบาลในขณะนั้น ระบุโครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าที่ดอยหลวงเชียงดาว เป็นการใช้อ้างอิงข้อมูลท้องถิ่นเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์นโยบายของรัฐโดยตรงและโดยอ้อม”

๓.๘.๖ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สัมภาษณ์หลายครั้งช่วงเวลาตั้งแต่เดือน กรกฎาคม ๒๕๔๗-ตุลาคม ๒๕๔๙ ได้ทราบข้อมูลที่เป็นทัศนะวิจารณ์สำคัญต่อการวิเคราะห์ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ดังนี้

๑. เจ้าหลวงคำแดงน่าจะเป็นผีเมืองของชาวไทลื้อที่อพยพมาตามนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้าและเก็บข้าใส่เมือง” ของพระยาภาววิไลในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยได้รับการสถาปนาเป็นหัวหน้าอารักษ์ที่ดอยหลวงเชียงดาว เหตุที่ไม่ได้สถาปนาไว้ที่ดอยหลวงอ่างกา(ดอยอินทนนท์) ก็เพราะว่าดอยอินทนนท์มีชุมชนทางหรือศูนย์กลางของชุมชนและชาติพันธุ์ต่างๆ ในล้านนาตะวันออก

๒. อารักษ์เกล้าเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของชุดความคิดที่ใช้ฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่หลังจากเมืองเชียงใหม่ได้ร้างไปเนื่องมาจากสงครามพม่า โดยชุดความคิดดังกล่าวประกอบด้วย อินทิลของชาวเชียงใหม่ที่เดิมปรากฏอยู่ที่ประตูเมืองทั้งห้าถูกเคลื่อนย้ายมาผนวกกับเสาใจเมืองของชาวไทลื้อในสิบสองปันนาที่อพยพมาอยู่เมืองเชียงใหม่โดยนำมาสถาปนาใหม่ไว้ที่วัดเจติยหลวงใกล้กับสะดือเมือง ประกอบไปด้วยไม้ยางนาซึ่งเป็นไม้หมายเมืองของชาวไทเขินในเชียงตุง โดยมาแทนที่ไม้นิโครธ หรือไม้ฝักเรือกซึ่งพระญามังรายสถาปนาให้

เป็นไม้สรีเมือง และถูกโค่นทำลายทำให้หมดบทบาทในการเป็นไม้เสื่อเมืองไปโดยมหาเถรมังหลุง-
หลว้าง จารชนของบรมไตรโลกนาถ ในสมัยที่พระญาติโลกราชครองเมืองเชียงใหม่

**๔. ความเห็น, บทวิเคราะห์ และคำวิจารณ์ของผู้รู้ท้องถิ่น, นักวิชาการระดับ
ประเทศ และนักวิชาการต่างชาติ พร้อมทั้งข้อมูลจากกลุ่มวัฒนธรรมอื่น เช่น ไทใต้คง
ไทเขิน ไทลื้อ ไทใหญ่ ฯลฯ**

๔.๑ ปาริชาติ เรืองวิเศษ ได้เขียนบทความเรื่อง “เลี้ยงผีเจ้าเมืองไทใหญ่” ตีพิมพ์
ในหนังสือชื่อ “แม่ฮ่องสอน” ฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยสำนักพิมพ์สารคดี,
กรุงเทพ บทความดังกล่าวระบุว่าผีเจ้าเมืองของแม่ฮ่องสอนมีทั้งหมด ๓๗ องค์ “...ที่เป็นผีของ
ล้านนา อาทิ เจ้าหน่อคำแดง และ เจ้าขอมือเหล็ก มาจากถ้ำเชียงดาว เมื่อลงทรงจะอุ้มคำเมือง”

๔.๒ ผศ.ดร.รัตนพร เศรษฐกุล ได้เขียนบทความชื่อ “ประเพณีสักการะบูชา
อารักษ์บ้านอารักษ์เมืองของเมืองเชียงตุง” ตีพิมพ์ในหนังสือ “เรื่องเมืองเชียงตุง” อรุณรัตน์ วิเชียร
เขียว และ นฤมล เรืองรังสี เป็นบรรณาธิการ พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม ๒๕๓๗ จัดพิมพ์โดยสุริวงส์บุ๊ค
เซ็นเตอร์เชียงใหม่ บทความดังกล่าวระบุว่า

ก. ชาวไทลื้อที่บ้านเมืองหลวง ตำบลหลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ มีพิธี
สักการะใจบ้านทุกปีในวันสงกรานต์ อารักษ์บ้านอารักษ์เมืองนี้ยังมีปรากฏในรูปของผีบ้านผีเมือง
เช่น ผีอารักษ์เจ้าหลวงคำแดง

ข. ที่เมืองเลน ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ เมืองหนึ่งของเชียงตุง มีพิธีสักการะผีเมืองที่
น่าสนใจ เรียกว่าพิธีกรรมเมือง ผีที่อัญเชิญมามีผีเจ้าหลวงคำแดง และผีอื่นๆ อีก ๑๔ ผี ในพิธีนี้

ค. ที่เมืองพะยากมีพิธีเข้ากรรมเมืองด้วยเช่นกัน หอผีของเมือง พะยากอยู่ที่บ้าน
ห้วย เป็นผีเจ้าหลวงคำแดงและเจ้านางคำเขียว

๔.๓ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ไทยสิบสองปันนา” พิมพ์ครั้งที่สาม
พฤษภาคม ๒๕๔๗ โดยสำนักพิมพ์สยาม, กรุงเทพ เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้บางตอนได้กล่าวถึงการ
เลี้ยงเทวดาเมืองของเมืองต่างๆ ดังนี้

ก. ระหว่างปลายเดือน ๑๑ ต่อดันเดือน ๑๒ (เดือน ๑๐ ไทย สิงหาคม-กันยายน)
ทุกปีมีพิธีเลี้ยงเทวดาเมือง เทวดาเมืองทั้งหมดของเมืองอำ ได้รับการเลี้ยงพร้อมกันในวันนั้นมีอยู่
๑๖ ตนด้วยกัน หนึ่งใน ๑๖ ตน นั้นคือเทวดาเจ้าหลวงคำแดง

ข. เมืองหลวงมีพิธีเลี้ยงเทวดาเมืองในเดือน ๔ (เดือน ๓ ไทย) เทวดาเมืองหลวงมีประมาณ ๓๕ ตนด้วยกัน เช่น พญาหลวงคำแดง เจ้าฟ้าคำแดง

๔.๔ ยรรยง จิระนคร และผศ.ดร.รัตนพร เศรษฐกุล ได้เขียนงานวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์สังคม และวัฒนธรรมสิบสองปันนาในปี พ.ศ.๒๕๕๑ ต่อมาได้ตีพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ “ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา” ในปี พ.ศ.๒๕๕๔ โดย สถาบันวิจิตรศิลป์ กรุงเทพฯ ในงานชิ้นดังกล่าวได้ระบุว่า “สิบสองปันนามีคำพังเพยว่า “เจ้าเรือนตายเป็นผีเรือน เจ้าบ้านตายเป็นผีบ้าน เจ้าเมืองตายเป็นผีเมือง” และได้กล่าวถึงตำนานพญาอาละโว้สวนตาลซึ่งมีเค้าโครงเรื่องคล้ายกับตำนานสุวรรณคำแดงว่า พระอินทร์จำแลงแปลงกายเป็นกวางทองล่อให้พระพญาอาละโว้และคณะไล่ตามจนกระทั่งข้ามเขตแดนระหว่างเมืองลาวและเมืองลื้อ หลังจากใช้เวลาไล่ตามร่วม ๑ เดือน ในที่สุดก็ตามกวางทองข้ามแม่น้ำโขงถึงทุ่งเชียงรุ่ง แต่กวางทองได้หายวับไปกับตาและมีกวางธรรมดาโผล่ทางพุ่มไม้มาแทน พญาอาละโว้จึงยิงกวางตัวนั้นและแบ่งเนื้อให้ทำขุนข้าราชการผู้ติดตาม สถานที่ยิงกวางอยู่กลางทุ่งเมือง ต่อมาเป็นที่ตั้งหมู่บ้านช้างชัย และในหัวข้อผีเมืองและการประกอบพิธีกรรมของชาวลื้อได้ระบุชัดเจนว่า เจ้าหลวงคำแดงเป็นผีเมืองของเมืองฮำ และ พญาหลวงคำแดงและเจ้าฟ้าคำแดงเป็นผีเมืองของเมืองหลวง

๔.๕ ทวี สว่างปัญญางกูร ได้ปริวรรต “ตำนานเมืองเชียงตุง” จากสมุดข่อยอักษรไทยเขียนพิมพ์ครั้งที่ ๒ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๗ จัดพิมพ์โดยแผนกอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณกรรมล้านนา ธรรมสถานมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เนื้อความในตำนานผูกที่ ๔ และผูกที่ ๕ กล่าวถึงพระญามังรายเป็นบุตรของเทวดาได้ตามรอยช้างมาจนถึงเกาะช้างหายจึงได้สร้างบ้านแปลงเมือง ณ สถานที่นั้นเค้าโครงตำนานเรื่องนี้คล้ายกับตำนานสุวรรณคำแดง

๔.๖ บ.บุญคำ แต่งหนังสือเรื่อง “เที่ยวเมืองเชียงตุงและแคว้นสาละวิน” พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๙ พิมพ์ที่โรงพิมพ์รัตนสุวรรณ จ.พิษณุโลก ในบทที่ ๒ ของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงพระญามังรายผู้เกิดที่เมืองฝางและได้ครองเมืองเชียงตุง ครั้งหนึ่งพระญามังรายไปประภาสป่าพบกวางทองตัวหนึ่ง จึงติดตามไปถึงที่ซึ่งเป็นเมืองเชียงตุงในปัจจุบันแต่ในขณะชาวละว้าถือครองอยู่ พระญามังรายใช้อุบายกลศึกพิชิตชาวละว้าได้และสร้างเมืองเชียงตุงขึ้น ตำนานเรื่องนี้คล้ายคลึงกับเค้าโครงเรื่องตำนานเชียงตุงและตำนานสุวรรณคำแดง

๔.๗ สำนักงานศึกษาธิการ อ.แม่ใจ จ.พะเยา ได้จัดทำเอกสารโรเนียวชื่อ “แม่ใจ” เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๒ เพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลา ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เนื้อหา

ตอนหนึ่งในเอกสารชิ้นนี้ได้กล่าวถึงการบวงสรวงเจ้าพ่อหลวงคำแดง บุตรของเจ้าเมืองพะเยาผู้มีวีรกรรมด้านปกป้องบ้านเมือง ปัจจุบันมีศาลอยู่ที่บ้านต้นฝิ่ง หมู่ที่ ๑๑ ต.ศรีถ้อย อ.แม่ใจ จ.พะเยา ซึ่งศาลนี้มีอายุเก่าแก่ก่อนประมาณ ๑๐๐ กว่าปี มีการบวงสรวงปีละสองครั้ง คือครั้งแรกในวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๓ (เดือน ๕ เหนือ) ถือเป็นวันข้าวและวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เป็นวันแก้มบน ครั้งที่ ๒ เป็นวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ (เดือน ๙ เหนือ) เป็นวันข้าว วันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ (เดือน ๙ เหนือ) เป็นวันแก้มบน (ดูข้อมูลประกอบในภาคผนวก - คำสัมภาษณ์พระครูมนัสสน์พิทักษ์)

๔.๘ หนังสือเรื่อง “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดพะเยา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๕๔๔ จัดพิมพ์โดยกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการและ กรมศิลปากร ในบทที่ ๒ ของหนังสือเล่มนี้ได้ระบุว่า “ขุนคำแดง” ขึ้นครองราชย์ในเมืองพะเยาเป็นลำดับที่ ๑๓ ต่อจากขุนงำเมืองในจุลศักราช ๖๘๐ และในบทที่ ๔ ของหนังสือเล่มเดียวกันได้กล่าวถึงประวัติตำนานพระเจ้านั่งดินว่า พระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับที่ดอยสิงห์กุดตะหรือพระธาตุดอยคำได้ทรงแผ่เมตตาปราสาทพรตรัสสั่งให้พระญาคำแดง เจ้าเมืองพุทธธรสะในขณะนั้นให้สร้างรูปเหมือนของพระองค์ไว้ยังเมืองพุทธธรสะนี้คือ อ.เชียงคำในปัจจุบัน

๔.๙ หนังสือเรื่อง “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง” พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๕๔๔ จัดพิมพ์โดยกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร ในบทที่ ๒ ของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงประวัติของพระญาคำลือโดยระบุว่า เมื่อปีขาล สัมฤทธิ์ศก พ.ศ.๑๘๘๑ ในยุคนั้นพระญาคำลือบุตรพระญาคำแดง(สุวรรณสามราช)เป็นเจ้าครองพะเยาเป็นลำดับที่ ๑๔ แต่งตั้งขุนจอมธรรมเป็นต้น และเป็นลำดับที่ ๓ ตั้งแต่ขุนงำเมือง

๔.๑๐ พระมหาศรีบวรตร ภิธรรมโม เขียนหนังสือเรื่อง “สังคมทางการเมืองการปกครองในอาณาจักรญากายยาว(รัฐพะเยาในอดีต) พิมพ์ครั้งที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ พิมพ์ที่กอบคำการพิมพ์ จ.พะเยา ในหนังสือเล่มนี้ได้ลำดับพระราชวงศ์แห่งรัฐพะเยาเอาไว้โดยระบุว่าขุนคำแดงลำดับที่ ๑๓ เป็นพระราชโอรสของขุนงำเมือง และขุนคำลือ(คำฤา) ลำดับที่ ๑๔ เป็นพระราชโอรสของขุนคำแดง

๔.๑๑ เอกสารชื่อเรื่อง “จากแคว้นสิบสองปันนาสู่บ้านหนองบัว จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านหนองบัว ต.ป่าคา อ.ท่าวังผา จ.น่าน เนื้อหาตอนหนึ่งของเอกสารชิ้นนี้ในหัวข้อ “ประเพณีกำเมือง” ได้ระบุว่า “พญาแม่คำแดง” คือหนึ่งในบรรดาบิหารของเจ้าหลวงเมืองลำหรือเทวดาหลวงเมืองลำ

๔.๑๒ แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย ได้เขียนบทความเรื่อง “พิธีเลี้ยงผีเจ้าหลวงเมืองลำบ้านไต้ลื้อ” ตีพิมพ์ในนิตยสารสารคดี ฉบับที่ ๗๗ ปีที่ ๗ เดือน กรกฎาคม ๒๕๓๔ ในบทความดังกล่าวระบุว่า หนึ่งใน ๑๗ ผีตระกูลของบ้านหนองบัว และบ้านดอนมูล อ.ท่าวังผา จ.น่าน คือ “นางคำแดง” เป็นผีประจำตระกูลภิมาลย์ โดยมีพ่อป็น ภิมาลย์ เป็นผู้รักษา คือเป็นผู้ประกอบพิธีฟักกรรมเลี้ยงทุกๆ ๓ ปี

๔.๑๓ ผศ.ดร.รัตนพร เศรษฐกุล ได้เขียนหนังสือเรื่อง “อิทธิพลความเชื่อทางสังคมและวัฒนธรรมต่อการพัฒนาการของรัฐไทย: กรณีศึกษาไทดำลื้อและยวน ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ เนื้อหาบางตอนของหนังสือเล่มนี้กล่าวว่า “ในล้านนามีผีอารักษ์เมืองใหญ่หลายองค์ ผีอารักษ์เจ้าหลวงคำแดงได้รับการยกย่องให้เป็นผีอารักษ์หลวง เป็นผีที่มีอำนาจสูง สถิตยอยู่ที่ถ้ำดอยหลวงเชียงดาว ทุกปีต้องมีการเซ่นไหว้อย่างใหญ่โตมีระดับรองมาร่วมกันอย่างมากมาย ในวันปีใหม่ สงกรานต์มีการอัญเชิญเจ้าหลวงคำแดงมาทรงเพื่อทำนายนายความเป็นไปของบ้านเมือง ส่วนมากจะเกี่ยวกับความเป็นอยู่และทุกข์สุขของของประชาชน ปัจจุบันนี้เลิกทำพิธีอย่างเป็นทางการ มีการทำพิธีโดยชาวบ้านทำกันเอง

๔.๑๔ ผศ.ดร.รัตนพร เศรษฐกุล ได้แต่งตำรา “เอกสารคำสอนของภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ เนื้อความในตำราดังกล่าวระบุว่า ตำนานสุวรรณคำแดง เจ้าอินทวลี เป็น ๑ ใน ๔ ตำนานที่กล่าวถึงการตั้งชุมชนบริเวณลุ่มแม่น้ำปิง และระบุว่ายังไม่มี การสร้างเป็นเมืองก่อนหน้าที่เจ้าสุวรรณคำแดงจะเข้ามาและเจ้าสุวรรณคำแดงเป็นผู้นำ เทคนิคการ ทำนามาสู่ชาวพื้นเมืองคือชาวลัวะ และได้ตั้งเมืองใหม่คือเมืองนารัฐ เมื่อเมืองนี้ล่มลงเพราะการขาด ธรรมรัฐของผู้ปกครองก็มีการตั้งเมืองใหม่ขึ้นมาอีกชื่อว่า “เชษฐบุรี” หรือ “เวียงเจ็ดริน” แต่แท้ที่ จริงแล้วไม่มีหลักฐานทางโบราณคดีรองรับการมีอยู่จริงของเวียงเจ็ดรินในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ราชวงศ์มังราย แต่ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับที่ ๓ ซึ่งเป็นตำนานฝ่ายเมือง (Chronicle) ระบุ ไว้ชัดเจนว่าเจ้าสามพระยาฝั่งแกนเป็นผู้สั่งให้สร้างเวียงเจ็ดลินเป็นอนุสรณ์ที่มีชัยชนะต่อศัตรู คือ พระยาไสลื้อไทผู้ครองกรุงสุโขทัย ในปี จ.ศ.๗๖๓ หรือพ.ศ.๑๙๔๔

๑.๑๕ ศ.ดร.อนันท์ กาญจนพันธุ์ ได้นำเสนอบทความเรื่อง “พิธีไหว้ผีเมืองและอำนาจรัฐ ในล้านนา” ตีพิมพ์อยู่ในหนังสือรวมบทความชื่อ “สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย” พิมพ์เมื่อ เดือน มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๒ จัดพิมพ์โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพฯ บทความนี้ได้แสดงถึง ความสัมพันธ์ของไม้สรีหลวงเซ่นเมืองซึ่งเป็นไม้หมายเมืองเชียงใหม่ที่เชื่อว่ามีเทพารักษ์ประจำ เมืองสถิตอยู่กับเสาอินทขิลซึ่งมีฐานเป็นเสาหลักเมืองเชียงใหม่ และเจ้าหลวงคำแดงซึ่งเป็นหัวหน้า

ผีสูงที่สุดในบรรดาชนเมืองหรือผีเมือง ซึ่งรวมถึงพระญามังราย, พระญาติโลกราช ฯลฯ นอกจากนี้ยังระบุชัดเจนว่าพิธีไหว้ผีเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจรัฐและสร้างความมั่นใจให้กับระบบการเกษตรที่ต้องพึ่งพาน้ำฟ้าสายฝนรวมไปถึงในกรณีในเมืองเชียงใหม่ประสบกับภัยสงครามหรือโรคระบาดอีกด้วย

๔.๑๖ ดร.ปรมินทร์ จารุวรรณ ได้เขียนตำราชื่อ “ความขัดแย้งและการประนีประนอมในปริมปราไทย” พิมพ์ครั้งที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๙ จัดพิมพ์โดยโครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตำราเล่มนี้ได้จัดประเภทให้ “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” หรือ “ตำนานสุวรรณค้ำแดง” เป็นตำนานการอพยพไปตั้งบ้านเมืองใหม่โดยมีฤาษี หรือผู้นำท้องถิ่นช่วยสร้างเมืองให้เป็น “เมืองล้านนา” ขึ้นมา

๔.๑๗ Dr. Hans Penth ผู้เชี่ยวชาญด้านจารึกล้านนาได้แต่งตำราชื่อ A Brief History of Lan Na ซึ่งมีเนื้อหาตอนหนึ่งระบุว่า ตำนานเรื่องเจ้าสุวรรณค้ำแดงอพยพมาตั้งเมืองบริเวณเชียงใหม่ปัจจุบันและบ้านปลายของชีวิตได้ครองกับนางอินเหล่ายังดอยอ่างสลงหรือดอยหลวงเชียงดาวนี้ จัดไว้ว่าเป็นตำนานความเชื่อหรือเทพนิยายที่ไม่อาจจะระบุเวลาได้ในยุคต้นของการตั้งชุมชนในเขตล้านนา

๔.๑๘ Dr.Amphay Dore ได้เขียนหนังสือชื่อ The Lan Na Twelve Month Traditions ร่วมกับสมหมาย เปรมจิตต์ ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๕ พิมพ์ที่ ส.ทรัพย์การพิมพ์เชียงใหม่ เนื้อหาในหนังสือเกี่ยวกับประเพณีสิบสองเดือนของล้านนา เนื้อหาบางตอนของหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงประเพณีบูชาเข้าอินทิลในเดือนเก้าเหนือโดยอ้างอิงว่าเป็นความเชื่อที่มีมาจากตำนานสุวรรณค้ำแดงและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ “เสาสะก้าง” ของชาวลัวะ ชนเผ่าดั้งเดิมของเชียงใหม่

๔.๑๙ Dr.Doald K. Swearer ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Sacred Mountains of Northern Thailand And Their Legends” ร่วมกับ อ.สมหมาย เปรมจิตต์ และไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงตำนานของภูเขาศักดิ์สิทธิ์ ๓ ลูกของเชียงใหม่ล้านนา หรือ ดอยสุเทพ ดอยคำ และดอยอ่างสลงเชียงดาว ในส่วนของดอยหลวงเชียงดาวผู้เขียนได้ระบุว่าภูเขาลูกนี้ผูกพันกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาทรงน้ำที่ดอยลูกนี้ จึงกลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนาผสมผสานเข้ากับความเชื่อท้องถิ่นเรื่องเทพผู้พิทักษ์ประจำภูเขายักษ์และยังเป็นชนเมืองหรือผีเมืองอีกด้วย ผู้เขียนได้สรุปว่าพลังความศักดิ์สิทธิ์ของตำนานแห่งภูเขาใหญ่ทั้ง ๓ ลูกได้ชี้นำและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้คนเข้มแข็งใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและบูชาธรรมชาติ

๔.๒๐ อ.เหียรชาย อักษรดิษฐ์ ได้เขียนบทความชื่อ “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก วรรณกรรมทางศาสนาที่ว่าด้วยภูมิภาคและท้องถิ่นศึกษา” เป็นเอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติเวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทยครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๐-๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ ณ โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว เชียงใหม่ ข้อมูลตอนหนึ่งจากเอกสารดังกล่าวระบุว่า “...ถือกันว่าพระธาตุจะได้จำพรรษา ๓ เดือนเช่นเดียวกับพระสงฆ์ตามวัดวาอาราม และเมื่อารักษ์ในล้านนาจะได้มีการจำพรรษา ณ ถ้ำดอยหลวงเชียงดาว...”

๔.๒๑ มณี พยอมยงค์ และบุญยิ่ง พยอมยงค์ ได้เขียนบทความเรื่อง “สืบชะตาเมือง: ประเพณีสร้างความรุ่งโรจน์ของบ้านเมือง” ตีพิมพ์ในหนังสือ “ชีวิตไทยชุดฮิตฮอยเฮา” พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าวกรุงเทพฯ บทความนี้ระบุว่าในพิธีสืบชะตาเมืองนั้น เจ้าหลวงเชียงใหม่ทรงกำหนดให้ “แสนนันท” เป็นหัวหน้าบูชาเทพารักษ์ดอยหลวงเชียงดาว

๔.๒๒ แก้วมงคล ชัยสุริยันต์ เขียนหนังสือชื่อ “ผีของชาวล้านนาไทยโบราณ” พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๖, กรุงเทพฯ และได้ตีพิมพ์ซ้ำในวารสารไชนารายณ์ ตั้งแต่ฉบับที่ ๑-๑๒ ปีที่ ๒๔ เดือนมกราคม-ธันวาคม ๒๕๔๘ ในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง อดีตกษัตริย์ของเชียงใหม่ ๓ พระองค์ที่เป็นเทพเจ้าประจำเมือง คือ ปู่เจ้าลาวจก ขุนพรหมราชและเจ้าหมวกขาว เป็นที่น่าสังเกตว่าเจ้าหมวกขาวนี้คือองค์เดียวกันกับ “ขุนหมวกขาวขอคำ แสนศักดิ์ใหญ่นามเนตรให้ชื่อ ขุนหลวงคำแดง มหิทธิา แรงเรืองเดช สถิตนิเวศน์ถ้ำเชียงดาว” ตามเอกสารหมายเลข ๑.๑.๑๐ นั่นเอง

๔.๒๓ อินทร์ สุขใจ เขียนบทความเรื่อง “เทพเจ้าประจำเมืองเชียงราย ตีพิมพ์ในหนังสือ “เชียงราย ๔ สมัย” ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๙ ในบทความดังกล่าวระบุว่าในบรรดาเทพเจ้าประจำเมืองเชียงรายทั้ง ๙ พระองค์มีพระนาม “ขุนหมวกขาวขอคำ” เป็นชนเมืองอันดับที่ ๔

๔.๒๔ ชมรม ไชยนารายณ์ ได้เขียนบทความเรื่อง “สะดือเมือง-เสาหลักเมืองคืออะไร ?” ตีพิมพ์ในหนังสือ “ที่ระลึกพิธีเปิดป้ายชื่อประตูเมืองเชียงราย ๒๕ มกราคม ๒๕๓๐ ประตูศรี จ.เชียงราย ในบทความดังกล่าวระบุว่า ดวงวิญญาณบรรพชนผู้คุ้มครองปกป้องรักษานครเชียงราย ๙ ดวงนั้น ในลำดับที่ ๔ มีพระนามว่า “ขุนหมวกขาวขอคำเจ้าสุวรรณคำแดงแห่งถ้ำเชียงดาว”

๔.๒๕ หนังสือ “ประตูเมืองเชียงใหม่” จัดทำโดยคณะนักศึกษาแผนกวิชาการพิมพ์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ จ.เชียงใหม่ ตีพิมพ์ในเดือน มีนาคม ๒๕๓๖ ในหัวข้อ

“พิธีบูชาการสืบชะตาเมือง” ในหนังสือเล่มดังกล่าวระบุว่า “แสนนันท” เป็น “หัวหน้าผู้ทำหน้าที่บูชาเทพารักษ์ ดอยหลวงเชียงดาว

๕.๒๖ สุรสิงห์สำรวจ จิมพะเนาวิ เสนอบทความเรื่อง “ภาษาสัญลักษณ์ในพิธีกรรมสืบชะตา: ตัวอย่างวรรณกรรมเจียบ” ตีพิมพ์ในหนังสือชื่อ “วัฒนธรรมพื้นบ้านภาษา” ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๙ จัดพิมพ์โดยโครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ บทความนี้ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีสืบชะตาเมือง ที่มีกำหนดอยู่ในสมุดข่อยของล้านนาโบราณฉบับที่หนานคมักระคัดลอกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ซึ่งมีรายละเอียดว่าเจ้าหน้าที่ที่เป็นหัวหน้าทำพิธีบูชาจุดต่างๆ ไม่ได้กำหนดตายตัวเหมือนเอกสารโบราณฉบับอื่นๆ

๕. เอกสารภาคทฤษฎีและทศนวิจารณ์ ของนักวิชาการด้านต่างๆ ที่ใช้เป็นกรอบคิดในการวิเคราะห์ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

๕.๑ ดาวเชิงหวา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสถาบันชนชาติส่วนน้อยมณฑลยูนนานได้เขียนบทความเรื่อง “วรรณกรรมได้คง” ตีพิมพ์ในหนังสือ “คนไทได้คง ไทยใหญ่ในยูนนาน” พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ พิมพ์ที่โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ บทความนี้ได้ให้ข้อมูลว่า “หญ้าปลอกหมอกคำแดงคือต้นดอกไม้ที่เป็นยาวิเศษ หญ้าปลอกหมอกคำแดงสามารถทำให้คนที่เสียชีวิตได้ฟื้นขึ้นมาใหม่ ทำให้คนเจ็บไข้ได้ป่วยหายเป็นปกติ ให้คนแก่กลับเป็นหนุ่มสาว ให้หนุ่มสาวยิ่งสวยกว่าเดิม ข้อมูลนี้ให้ความหมายของคำว่า “คำแดง” หมายถึงดอกไม้พิเศษ

๕.๒ ไป๋ฉุน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยต่างประเทศปักกิ่ง เขียนหนังสือเรื่อง “ไทศึกษาในจีน Tai Studies in China” หนังสือเล่มนี้ให้ข้อมูลหลากหลายที่สำคัญดังนี้ “เทพที่เก่าแก่ที่สุดของชาวไทคือซานอู (Sanou) เทพแห่งการล่าสัตว์และพญาสมมุติ เป็นเทพแห่งการเพาะปลูก ..” และ “ในแต่ละเมืองของสิบสองปันนามีดงเลื้อยบ้าน ดงเลื้อยเมือง หรือป่าเทวดาเมือง ป่าเทวดาบ้าน ชาวไทมองว่าที่ที่เป็นเทวดาบ้าน เทวดาบ้านและเทวดาเมืองมาประทับ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์” และ “ดงเลื้อยบ้านเลื้อยเมืองเป็นส่วนหนึ่งของการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ แต่แท้ที่จริงสะท้อนให้เห็นถึงทัศนะดั้งเดิมเกี่ยวกับนิเวศน์”

๕.๓ ศ.จูเหลียงเหวิน คณะบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยียูนนานเขียนหนังสือเรื่อง “ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา” ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ จัดพิมพ์โดยสุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์เชียงใหม่ ข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้ระบุว่า เทพองค์แรก

ของชาวไทยคือพรานเทพหรือเสนาะตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยยังเป็นสังคมล่าสัตว์ หนึ่งคำว่า “เสนาะ” นี้แปลว่าเสือเกราะอ่อนได้ด้วย

๕.๔ ณิชชา เลหาศิรินาถ เขียนหนังสือเรื่อง “สิบสองพันนา:รัฐจารีต” พิมพ์ พ.ศ.๒๕๔๒ พิมพ์โดยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ข้อมูลจากหนังสือเล่มดังกล่าว ระบุว่า สิบสองพันนาเป็นรัฐจารีตกล่าวคือ การจัดรูปของรัฐในยุคจารีตเกิดจากความเชื่อในเรื่องของความสอดคล้องต้องกันระหว่างจักรวาลและโลกมนุษย์ นอกจากนั้นยังระบุว่า ล้านนาไทยก็เป็นรัฐจารีตเช่นกัน

๕.๕ ธิดา สารยา ได้เสนอบทความเรื่อง “การศึกษาบทบาทและหน้าที่ของตำนานประวัติศาสตร์ในการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเชียงใหม่” ต่อที่ประชุม International Congress of Human Sciences in Asia And North Africa ครั้งที่ ๓๑ ณ กรุงโตเกียว-เกียวโต ระหว่างวันที่ ๓๑ สิงหาคม - ๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๖ บทความนี้ระบุว่า “ลัทธิความเชื่อเกี่ยวกับบุพชาติประจำเมืองช่วยเสริมอำนาจและอำนาจผู้ปกครองให้เป็นที่ยอมรับของผู้คนซึ่งเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของผีวิญญาณอยู่แล้ว คนเหล่านี้จะถูกชี้นำผ่านพิธีกรรมต่างๆ ด้วย โดยอาศัยกลไกของความเชื่อ

๕.๖ ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ เขียนบทความเรื่อง “ตำนานและลักษณะความคิดทางประวัติศาสตร์ในล้านนาระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๐ และ ๒๑” ตีพิมพ์ในหนังสือชื่อ “พัฒนาการของชีวิตและวัฒนธรรมล้านนา” พิมพ์ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๒๗ พิมพ์โดยห้องจำหน่ายหนังสือสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ บทความนี้ให้ข้อมูลว่า “ความหมายของตำนานจึงเป็นเครื่องแสวงหาบุญกุศล ตำนานเปรียบเหมือนคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องความจริงที่แท้ไม่ต้องพิสูจน์ และเป็นแนวทางปฏิบัติให้สังคม” และ “การแสดงออกของตำนานมักจะเป็นไปในรูปของสัญลักษณ์ ที่สร้างขึ้นมาจากลักษณะความคิดในสังคม ดังนั้นการที่จะเข้าใจหรือแปล สัญลักษณ์ นั้นๆ ได้จำเป็นจะต้องสนใจลักษณะความคิดและระบบคุณค่าของสังคมล้านนาซึ่งเปรียบเสมือนไวยากรณ์ หรือสื่อช่วยให้เข้าใจภาษาสังคม กระทำความเข้าใจกับไวยากรณ์ที่อยู่เบื้องหลังการสร้างสัญลักษณ์ของตำนานเท่ากับเปิดโอกาสให้สามารถอ่านตำนานจากทัศนะหรือภาษาของตำนานได้เอง นั่นก็คือเนื้อหาของตำนานไม่อาจจะแยกออกจากลักษณะความคิดพื้นฐานของผู้เขียนตำนานนั้น(Content และ form)

๕.๗ ศดร. อุดม รุ่งเรืองศรี ได้เสนอบทความเรื่อง “การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ล้านนาจากเอกสารโบราณ” ในการสัมมนาล้านนาคติศึกษา:ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในวันที่ ๒๘-๓๑

มกราคม ๒๕๒๘ ณ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ บทความนี้ได้นำเสนอว่า เอกสารโบราณล้านนาซึ่งบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์มีลักษณะกึ่งประวัติศาสตร์และกึ่งเทพนิยาย ซึ่งมักจะเน้นศูนย์กลางของความสนใจอยู่กับบุคคลทำให้เอกสารเหล่านี้แทนที่จะบันทึกประวัติศาสตร์ กลับกลายเป็นบันทึกเรื่องราวประเภทปกรณัมวิทยา (Mythology) คือตำนานเทพนิยาย แนวทางใหม่ในการศึกษาเอกสารโบราณประเภทนี้อาจทำได้ด้วยวิธีการแบบวรรณกรรมวิจารณ์ โดยศึกษาเอกสารโบราณล้านนาในแนวหลักแบบฉบับ (Archetypes) คือ มีการศึกษาเอกสารต้นฉบับตัวเขียนอย่างน้อย ๓ ลำเนามาเปรียบเทียบกัน และการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolism)

๔.๘ ศิราพร ลีตะฐาน ได้เขียนตำราเรื่อง “ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน” พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๓ พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตำราเล่มนี้ระบุว่า “เมื่อนิทานแพร่กระจายไปจะมีลักษณะต่างๆ เกิดขึ้นกับเรื่องดังนี้

๑. การละความ (omission)
๒. การเปลี่ยนรายละเอียด (changing detail)
๓. การขยายความ (expansion)
๔. การผนวกเรื่อง (adding another story)
๕. การสลับเหตุการณ์ (transposition)
๖. การอนุรักษ์ตนเอง (self-correction)

๔.๙ ศิราพร ณ กลาง ได้เขียนตำราชื่อ “ทฤษฎีคติชนวิทยาวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน” พิมพ์ครั้งที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๘ พิมพ์โดยโครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตำราเล่มนี้ได้ให้ทัศนะวิจารณ์ต่อ “ตำนาน” และ “นิทานพื้นบ้าน” ได้อย่างน่าสนใจดังนี้ “ในฐานะที่นิทานพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ นิทานพื้นบ้านจึงเป็นผลผลิตและเป็นตัวแทนความคิดของกลุ่มชนนั้นๆ โดยรวม การศึกษานิทานเชิงโครงสร้างจึงวางอยู่บนความคิดที่ว่าหากนำนิทานแต่ละประเภทหรือนิทานแต่ละวัฒนธรรมมาวิเคราะห์หาโครงสร้างเบื้องต้นก็必将พบว่ามีนิทานพื้นบ้านในแต่ละวัฒนธรรมมี ไวยากรณ์ของตนเองที่สะท้อนทั้งระบบคิดเชิงโครงสร้างที่เป็นสากลในฐานะที่เป็นมนุษย์และระบบคิดเชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนลักษณะของคนแต่ละกลุ่มชนด้วย” และ “ลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นจากผู้ขับลำนำหรือตัวนักแสดงนิทานมีดังนี้

๑. ผู้เล่าอาจย่อเรื่องให้สั้นลง

๒. ผู้เล่าอาจขยายความโดยใช้จินตนาการ “ตกแต่งประดับประดา” ให้น่าสนใจ และให้เรื่องสนุกสนานน่าติดตามยิ่งขึ้น

๓. ผู้เล่าอาจสลับเหตุการณ์ตามที่เห็นสมควร

๔. ผู้เล่าอาจนำอนุภาคจากเรื่องอื่นมาใส่ปนเข้าไป หรืออาจนำมาจากเรื่องเดียวกันแต่เป็นคนละสำนวน

๕. ผู้เล่าอาจตัดรายละเอียดเรื่องราวบางตอนในเรื่องเดิมทิ้งไป

๖. ผู้เล่าอาจสลับสนทนาตอนหนึ่งตอนใดในเรื่องไปผสมเชื่อมโยงกับตอนอื่นๆ

๕.๑๐ Joseph Campbell นักปราชญ์มหาวิทยาลัยโคลัมเบียได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “Transformations of Myth Through Time” หรือการเปลี่ยนรูปของเทพปกรณัมผ่านกาลเวลา เป็นทศวรรษที่สำคัญยิ่งดังนี้ ท่านได้กล่าวถึงความคิดความเชื่อและจินตนาการอันเป็นสากลที่มนุษย์ทุกกลุ่มวัฒนธรรมสามารถคิดได้ตรงกันเรียกว่า (Elementary Ideas) ซึ่งอาจจะเหมือนหรือต่างกับจินตนาการระดับชาติพันธุ์ (Ethnic Ideas) หรือความคิดความเชื่อพื้นบ้าน (Folk Ideas) ตัวอย่างเช่นความคิดความเชื่อเรื่องเสา Totem pole ของชนเผ่าอินเดียนแดงในทวีปอเมริกา เสาสะก้างของชาวลัวะ เสาใจบ้านใจเมืองของชาวไทลื้อในสิบสองพันนา และเสาอินทขิลของชาวเชียงใหม่ เสาหลักเมืองชาวเชียงใหม่ เสาหลักเมืองชาวไทยในกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ

๕.๑๑ Joseph Campbell และ Bill Moyers ระบุในหนังสือชื่อ “The Power of Myth” หรือ “พลังแห่งเทพปกรณัม” ว่า “Civilizations are grounded on Myth” “อารยธรรมทั้งหลายล้วนมีพื้นฐานมาจากเทพนิยาย”

๕.๑๒ Robert Fulghum นักเขียนยอดนิยมในปัจจุบันได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “ธรรมดาคือไม่ธรรมดา” โดยนำเอาอมตะวาทีของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ที่กล่าวว่า “จินตนาการสำคัญกว่าความรู้” มาขยายความให้ชัดเจนขึ้นว่า “เทพนิยายมีพลังยิ่งกว่าประวัติศาสตร์”

๕.๑๓ ดร.ธิดา สารระยา นำเสนอข้อมูลเรื่อง แฉกแห่งเขาบุปผาไว้ในหนังสือชื่อ “มหัศจรรย์นครธานี ศูนย์กลางแห่งจักรวาล” พิมพ์ครั้งแรกตุลาคม ๒๕๓๘ พิมพ์ที่ศรีบุญอุตสาหกรรรมการพิมพ์ทำให้สามารถเปรียบเทียบลักษณะบางประการของเทพารักษ์ประจำเมืองที่สถิตย์อยู่ที่ภูเขาสูงในสองวัฒนธรรม(ล้านนา-พม่า) ที่มีความคล้ายคลึงกันหลายประการ

ภาพเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

เน้ตแห่งเขาบุปผา บนเส้นทางระหว่าง มัณฑะเล-พุกาม

๕.๑๔ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี ได้เขียนบทความเรื่องอินทขิล เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการเรื่อง “อินทขิลกับการฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่” ในวันเสาร์ที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๘ เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น. ณ ห้องประชุมชั้น ๑๕ อาคาร ๒๗ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ต่อมาได้ตีพิมพ์ซ้ำในนิตยสารพลเมืองเหนือ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑๙๗ -๒๐๑ วันที่ ๑๒ กันยายน -๑๖ ตุลาคม ๒๕๔๘ บทความเรื่องนี้เป็นมุมมองใหม่ทางวิชาการที่ใช้วิชานิรุกติศาสตร์ไปวิเคราะห์ คำว่าอินทขิล จนพบว่าเดิมเสาอินทขิลของเมืองเชียงใหม่เดิมตั้งอยู่ตรงประตูเมืองทั้ง ๕ ประตู โดยฝังอยู่ในกำแพงทั้งสองข้างของแต่ละประตู ต่อมาในสมัยพระญากาวิละจึงผนวกอินทขิลเข้ากับเสาใจเมืองของชาวไทลื้อในสิบสองปันนา แล้วเคลื่อนย้ายจากประตูเมืองมาประดิษฐานที่วัดเจดีย์หลวงพร้อมด้วยไม้ยางนาอันเป็นไม้มหายเมืองของชาวไทเขินในเชียงตุง

บทที่ ๔

บทวิเคราะห์ข้อมูล “ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง”

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงคำแดงแบ่งออกเป็น ๖ ระดับ และ ๖ หัวข้อดังนี้

๑. การวิเคราะห์คำศัพท์นามชื่อ และนิยามสำคัญ ที่จะเป็ข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง
๒. การวิเคราะห์บุคคลคือ “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” ที่ปรากฏชื่อซ้ำกันแต่ระบุได้ว่าไม่ใช่บุคคลเดียวกัน รวมไปถึง “เจ้าหลวงคำแดง” ในตำนานต่างเรื่องและต่างสถานที่กันแต่นำมาสมทบให้เป็นบุคคลเดียวกัน
๓. การวิเคราะห์ตำนาน คือการวิเคราะห์ตำนานฉบับต่างๆที่กล่าวถึงตำนานสุวรรณคำแดง ซึ่งมีทั้งตำนานประวัติศาสตร์ (Chronicle) ตำนานความเชื่อ (Legendary) และตำนานพยากรณ์ (Prophecy)
๔. การวิเคราะห์ตัวตนของเจ้าหลวงคำแดง โดยกำหนดให้เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงที่ดอยอ่างสุงเชียงดาวเป็นตัวตนหลักในการวิเคราะห์
๕. การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ต่างๆ ของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงเช่น ในบทบาทของการเป็นอารักษ์เมืองเชียงใหม่
๖. การวิเคราะห์ภาพรวมของตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงคำแดงโดยอาศัยทัศนะและกรอบคิดทางทฤษฎีของนักวิชาการหลากหลายพร้อมด้วยข้อสรุปของนักวิจัย

๑.การวิเคราะห์ ศัพท์ ชื่อนาม และนิยามสำคัญที่เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์คือ “ตำนานเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” ที่หากเขียนให้ถูกต้องตามระบบการปริวรรตจากอักษรธรรมล้านนาแล้วต้องเขียนว่า “ตำนานเจ้าหลวงสุวณะคำแดง” และสามารถแยกศัพท์ออกเป็นคำๆ ได้ดังนี้

๑.๑ “ตำนาน” มีรากศัพท์มาจากภาษาขอมว่าต่าณาน หรือ ภูณาลเป็นคำนามมีความหมายว่าเรื่องแสดงถึงกิจกรรมอันมีมาแล้วแต่ปางหลังหรือเรื่องราวอนานที่เล่าสืบกันมาซึ่งตำนานนี้จะแยกตามชนิดของเนื้อหาอาจจะแยกตามเนื้ออาจจะแยกได้เป็น ๓ ประเภทคือ

ก. ตำนานประวัติศาสตร์ (Chronicle) คือบันทึกประวัติศาสตร์ที่มีเนื้อหาเชื่อถือได้ และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้จากหลักฐานอื่นๆ ตำนานประเภทนี้ได้แก่ ตำนานพื้นเมือง เชียงใหม่, พื้นเมืองน่าน, ตำนานเชียงแสน(บางฉบับ) ฯลฯ

ข. ความเชื่อ (Legendary) เป็นเรื่องราวบอกเล่าที่ต้องการสร้างศรัทธาให้ผู้รับข่าวสารจากตำนานโดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นข้อเท็จจริงหรือไม่ ขอเพียงให้ผู้รับข่าวสารตำนานเกิดแรงบันดาลใจอันเป็นกุศล และ มีความเชื่อมั่นในความดี ตำนานประเภทนี้ได้แก่ ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม , ตำนานมหาเถรฟ้าบด, ตำนานสุวรรณะคำแดง ฯลฯ

ค. ตำนานพยากรณ์ (Prophecy) ตำนานชนิดนี้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายอนาคตโดยใช้การผูกสัมผัส จันท์ลักษณะมาใช้ในการบรรยายในบางครั้ง มีเจตนาเพื่อห้ามปรามผู้คนมิให้ทำบาป สร้างความดีและมีความหวังในสังคมอุดมคติที่จะมีมาในอนาคต ตำนานชนิดนี้ได้แก่ตำนานพระญาณินทวายุโลก, ตำนานธัมมิกราช, ตำนานแม่ระมิงค์, ตำนานละแวกและ ฯลฯ

๑.๒ “เจ้าหลวง” คือเจ้าผู้เป็นใหญ่กว่าบรรดาเจ้านายทั้งหลาย, เจ้าผู้ครองประเทศราช, เจ้าผู้ครองนคร ศัพท์คำนี้มีปรากฏในบริบทสังคมล้านนายุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ หมายถึงผู้ครองนครเชียงใหม่ นับตั้งแต่สมัยพระญาณากวีจะเป็นต้นมา สำหรับคำเรียกกษัตริย์ในยุคราชวงศ์มังรายใช้คำว่า พระญา ซึ่งมีที่มาจากภาษาขอม หมายถึงกษัตริย์ยกเว้น พระญาติโลกราช ซึ่งต่อมาเถลิงพระนามว่า พระเจ้าติโลกราช สำหรับยุคก่อนพระญามังราย กษัตริย์ของชนเผ่าไทยวนล้านนาใช้คำนำหน้าชื่อว่า ลาว เช่น ลาวเม็ง ลาวเกลา ลาวเคียง คำว่าลาวหมายถึงผู้เป็นใหญ่ของกลุ่มชนและเผ่าพันธุ์ ส่วนคำว่าเจ้าหลวงในบริบทวัฒนธรรมของชาวไทลื้อสืบสองพันนา หมายถึงผู้ครองนครและยังหมายถึงอดีตกษัตริย์ผู้ล่วงลับและวิญญาณได้กลายมาเป็นผีเมืองที่คุ้มครองเมืองอีกด้วย เช่น เจ้าหลวงเมืองล่า เจ้าหลวงคำแดง เป็นต้น

๑.๓ “สุวรรณะ” เป็นคำจากภาษาบาลีหมายถึง ทองคำ

๑.๔ “คำ” หมายถึง ทองคำและสิ่งที่มีค่าเสมอดั่งทอง

๑.๕ “คำแดง” หมายถึง ทองคำอันสุกปลั่ง

ดังนั้นคำว่า “ตำนานเจ้าหลวงสุวรรณะคำแดง” จึงมีความหมายว่า เทพนิยายหรือนิทานปรัมปราเกี่ยวกับอดีตกษัตริย์ผู้มีนามว่าสุวรรณะคำแดงอันหมายถึงสูงค่าดังทองคำที่สุกปลั่ง”

๒. การพิเคราะห์บุคคลคือ “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” ในเอกสารชั้นต้นและข้อมูลในบริบทวัฒนธรรมต่างๆ

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลในเอกสารชั้นต้นที่ปรากฏในบทที่ ๓ ประกอบกับข้อมูลสัมภาษณ์บุคคลและการสังเกตการณ์เพื่อเก็บข้อมูล ในพื้นที่พร้อมทั้งข้อมูลจากกลุ่มวัฒนธรรมอยู่แล้ว สามารถคัดแยก เจ้าสุวรรณคำแดงที่มีเชื้ออารักษะเกล้าของเมืองเชียงใหม่ที่สถิตอยู่ที่ดอยหลวงเชียงดาวออกได้ดังนี้

- ๒.๑ “เจ้าคำแดง” ในพืชมรดกนิทาน “ข้า ๔ แสนหมอนม้า”
- ๒.๒ “พืชมรดกคำแดงเมืองแซ่” ในเอกสาร “เชื้อเครือเจ้าแสนหวีสิบสองพืชมรดก
- ๒.๓ “เจ้าขุนคำแดง” ในเอกสารไทยใหญ่ชื่อ “ประวัติศาสตร์ไทยใหญ่พื้นไทตอนกลาง”
- ๒.๔ “คำแดงเสือไก่” ในเอกสารชื่อ “พงศาวดารเมืองไท เครือเมืองกุเมือง”
- ๒.๕ “พระญาล้านคำแดง” ใน “พงศาวดารลาว”
- ๒.๖ “เจ้าฟ้าดอกคำแดง” ใน พงศาวดารไทอาหมหรือ “อาหมบูรณจี”
- ๒.๗ “พระญาคำแดง” เจ้าเมืองพุทธระ(อ.เชียงคำ จ.พะเยา) ใน “ประวัติพระเจ้านั่งดิน”
- ๒.๘ “เจ้าพ่อคำแดง” ที่บ้านต๋ับเต่า อ.ต๋ับเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย
- ๒.๙ “เทวดาคำแดง” หรือ “แม่พญาคำแดง” ที่บ้านดอนมูลและบ้านหนองบัว อ.ท่าวังผา จ.น่าน
- ๒.๑๐ “เจ้าหม่อมคำแดง” หรือ “ขุนคำแดง” ผู้ครองเมืองพะเยาลำดับที่ ๑๔ และเป็นโอรสของขุนงำเมืองและเป็นพระราชบิดาของขุนคำลือหรือเจ้าหม่อมคำลือแต่สำหรับบุคคลท่านนี้มีความพิเศษเพราะถูกนำข้อมูลไปสร้างเป็นตำนานสวมทับกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ผนอยอย่างสูงเชียงดาวโดยมีบุคคลในฐานะทับซ้อนกันอยู่ที่พื้นที่ อ.แม่ใจ จ.พะเยา(ดูรายละเอียดในภาคผนวก และหัวข้อที่ ๓.๔ และ ๔.๗ ในบทที่ ๓ ของงานวิจัยนี้)

ดังนั้น “เจ้าหลวงคำแดง” , “พระญาคำแดง” , “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” , “อิราชท้าวคำแดง” องค์ที่เป็นอารักษะเกล้าเมืองเชียงใหม่-ล้านนาและสถิตอยู่ที่อ่างสงเชียงดาวหรือ ดอยหลวงเชียงดาว หรือดอยหลวงเชียงดาวจึงปรากฏอยู่ใน ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม ตำนานสุวรรณคำแดง ตำนานถ้ำเชียงดาว ตำนานพระเจ้าเลียบโลกผูกถั่ว ๙ ตำนานแม่ระมิงค์ คำโอกาสเวหนานและคำโอกาสสืบชะตาเมืองเชียงใหม่ ฯลฯ ทั้งหมดนี้คือตัวตนอันปรากฏอยู่เอกสารโบราณ

ล้านนาฉบับต่างๆ และในพื้นที่ต่างๆ ในเขตเมืองเชียงใหม่ ฯลฯ ทั้งหมดนี้คือตัวตนอันปรากฏอยู่ เอกสารโบราณล้านนาฉบับต่างๆ และในพื้นที่ต่างๆ ในเขตเมืองเชียงใหม่ ราชธานีแห่งอดีต อาณาจักรล้านนา และอารักข์เมืองเชียงรายได้ทรงพระนามว่า “ขุนหมวกขาวขอบคำ” นั่นคือบุคคลเดียวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ณ ดอยหลวงเชียงดาวนั่นเอง

ในส่วนของ “เจ้าหลวงคำแดง” ที่เมืองเลน, เมืองพยาก, เมืองยองในประเทศเมียนมาร์ รวมทั้ง “เทวดาเจ้าหลวงคำแดง” ที่เมืองฮ่าและ “พระญาหลวงคำแดง” และ “เจ้าฟ้าคำแดง” ที่เมืองหลวงในสิบสองพินนา ตลอดจนเจ้านายหลวงคำแดงที่บ้านแพด อ.เชียงคำ และที่บ้านท่าฟ้าใต้ อ.เชียงม่วน จ.พะเยามีอาจคัดแยกออกจาก “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง” ที่ดอยหลวงเชียงดาวได้อย่างเด็ดขาดเพราะยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องในทางตำนานและบทบาทหน้าที่ซึ่งจะได้วิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

๓. การวิเคราะห์ตำนานฉบับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ “เจ้าหลวงสุวรรณคำแดง”

ตำนานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงล้วนแล้วแต่เป็นตำนานความเชื่อ (Legendary) และตำนานพยากรณ์ (Prophecy) ทั้งสิ้น ไม่ปรากฏว่ามีตำนานเรื่องใดเป็นตำนานประวัติศาสตร์เลย นักวิชาการหลายท่านมีความเห็นว่า “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” น่าจะเป็นตำนานกึ่งประวัติศาสตร์และกึ่งเทพปกรณัมทำให้นักวิชาการหลายท่านเชื่อว่าเรื่องราวของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงน่าจะมีเค้าโครงของประวัติการก่อตั้งชุมชนในนลุ่มแม่น้ำปิงก่อนยุคทริภุญชัย ประกอบกับการที่ยังไม่มีการสำรวจทางโบราณคดีที่เวียงเจ็ดลินอย่างละเอียดถี่ถ้วนทำให้เกิดความเข้าใจผิดในเรื่องอายุของเมืองเจ็ดลินหรือเชษฐบุรี ทั้งๆ ที่ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นตำนานประวัติศาสตร์ (Chronicle) ระบุอย่างชัดเจนว่าเวียงเจ็ดลินสร้างในสมัยพระญาสามฝั่งแกน(พ.ศ. ๑๙๔๔-๑๙๔๕) นี้เอง ประกอบกับสภาพทางกายภาพของเวียงเจ็ดลินไม่เหมาะสำหรับการตั้งชุมชนถาวรเพราะเป็นบริเวณที่มีเสี่ยงน้ำตกห้วยแก้วดังมากในฤดูฝน และขาดพื้นที่เพาะปลูก จึงเหมาะสำหรับเป็นที่พักอาศัยชั่วคราว ดังที่เรียกกันในภาษาล้านนาว่า “เวียงเถาะ”

อนึ่งเมื่อพิจารณาเอกสารต้นฉบับตำนานเชียงใหม่ปางเดิมฉบับของวัดต่างๆ เปรียบเทียบกันและต้นฉบับอื่นๆ ที่ใช้ชื่อต่างออกไปแต่มีเนื้อหาเหมือนกันเช่น “ตำนานนิทานปถมเหตุการณ์ตั้งเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดศรีมงคล” “ตำนานเชียงใหม่ฉบับพบุรี” ฉบับวัดแสนฝาง ตำนานพื้นเมืองนพบุรี เชียงใหม่ ฉบับวัดบวกค้าง ก็จะได้พบความผิดปกติในส่วนของข้อมูลประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระเมืองแก้วซึ่งทุกฉบับในจำนวน ๒๗ ฉบับ จะผิดพลาดเหมือนกันหมดกล่าวคือทุกฉบับกล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยพระเมืองแก้วว่าเกิดขึ้นใน (จุล)ศักราช ๑๓๗ คือ พ.ศ. ๑๙๑๘ ซึ่งเป็นช่วงก่อนชาตกาลของ

พระญามังรายเกือบห้าร้อยปี ดังนั้นควรถือว่าตำนานเชียงใหม่ปางเดิมเป็นตำนานเทพปกรณัมเท่านั้นเมื่อใช้หลักเกณฑ์นี้ในการพิจารณาจะพบว่าตำนานเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงที่เป็นตำนานความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างบ้านแปลงเมืองมีดังต่อไปนี้ คือ

๓.๑ ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม และตำนานสุวรรณคำแดง ฉบับของวัดต่างๆ และปรากฏในชื่ออื่นๆ แต่มีเนื้อหาตรงกัน

ส่วนตำนานเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงที่อยู่ในประเภทตำนานพยากรณ์มีดังนี้

๓.๒ ตำนานพระเจ้าเลียบโลกผูกที่ ๙ ฉบับของวัดต่างๆ รวมทั้งที่ปรากฏในชื่ออื่น แต่เนื้อหาตรงกันเช่น ตำนานพระบาท พระธาตุ พระธัมม์ ผูกถ้วน ๙ และพุทธตำนานผูกถ้วน ๙ เป็นต้น

๓.๓ ตำนานแม่ระมิงค์

๓.๔ ตำนานอ่างสงเชียงดาว, ตำนานอ่างสลุเชียงดาว, ตำนานเชียงดาวและตำนานเมืองฝาง ฉบับวัดต่างๆ

และตำนานเกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงที่เป็นตำนานสถานที่ที่ดังต่อไปนี้คือ

๓.๕ ตำนานถ้ำเชียงดาวฉบับของวัดต่างๆ

๔.การวิเคราะห์ตัวตนของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

เมื่อพิจารณาจากตำนานต่างๆ เกี่ยวกับเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงประกอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้สามารถประกอบภาพลักษณ์ของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง ณ ดอยอ่างสลุเชียงดาวได้ดังนี้

๔.๑ ในยุคพุทธกาลตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกเจ้าหลวงคำแดงเป็นพระญายักษ์ผู้รักษาดอยหลวงเชียงดาวและผู้พุทธเจ้าเคยมาสรงน้ำ ณ ดอยอ่างสลุแห่งนี้

๔.๒ เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงเป็นบุตรของพระญาคำแดงเป็นบุตรของพระญาโจรณีที่ติดตามกวางคำมาถึง บริเวณถ้ำเชียงดาวได้อยู่กินกับหญิงท้องถิ่นคือนางอินเหลา นางผมเผื่อ และนางสาตกว้างได้สร้างบ้านแปลงเมืองล้านนาอยู่เชิงดอยสุเทพโดยความช่วยเหลือของพระศรีและบุคคลอันกำเนิดในรอยเท้าสัตว์กล่าวคือชนพื้นเมืองดั้งเดิมของถิ่นนี้หรือชาติพันธุ์ลัวะต่อมาได้หายเข้าไปในถ้ำเชียงดาวโดยไม่ปรากฏว่าสิ้นพระชนม์หรือไม่ และได้ปรากฏตัวตนอีกครั้ง

ในฐานะมนุษย์เทพผู้เป็นอารักษ์เกล้าหรือหัวหน้าผีเมืองและหัวหน้าผีทั้งหลายในเมืองเชียงใหม่ราชธานีแห่งล้านนา

๔.๓ เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงจะเกิดมาเป็นพระญาณมิกกราชในอนาคตบ้านเมืองในสมัยนั้นจะมีแต่ความผาสุก

๔.๔ เจ้าหลวงสุวรรณคำแดงเป็นบุคลาธิษฐานที่เป็นตัวแทนของลัทธิการนับถือผี (Animism) ที่อยู่ร่วมและกลมกลืนอยู่ได้กับพระพุทธศาสนาที่เข้ามาสู่ดินแดนล้านนา

๕. บทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

๕.๑ หน้าที่สำคัญของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงคือเทพเจ้าผู้พิทักษ์เมืองเชียงใหม่ (Guardian Spirit) ผู้สร้างความอุดมสมบูรณ์น้ำฟ้าสายฝนของล้านนาในอดีตยุคต้นรัตนโกสินทร์

๕.๒ เป็น ๑ ใน ๙ เทวาผู้พิทักษ์เมืองเชียงรายได้ร่วมกับผีนาซึ่งเป็นอารักษ์ใหญ่ของเมืองเชียงรายได้

๕.๓ เป็นพลังของวัฒนธรรมล้านนาที่ยับยั้งการรุกรานของโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะกรณีต่อต้านกระแสการสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาว

๕.๔ เป็นที่พึ่งทางใจและทางกายภาพของผู้คนในพื้นที่ อ.เชียงดาวและพื้นที่อื่นๆ ที่ยังเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

๖. การวิเคราะห์ภาพรวมของตัวตนบทบาทของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดง

เอกสารประวัติศาสตร์ในยุคราชวงศ์มังรายไม่เคยมีข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและตัวตนที่เด่นชัดของเจ้าหลวงสุวรรณคำแดงมาก่อนแต่มาปรากฏชัดในเอกสารตำนานความเชื่อตั้งแต่ยุคพระญาภาวิละเป็นต้นมา เช่น ตำนานท้าวแม่กู, ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม ฯลฯ เจ้าหลวงคำแดงเป็นผีเมืองชาวไทลื้อในสิบสองปันนาล้านนาหลายเมือง เช่น เมืองฮ่า เมืองหลวง และเป็นผีเมืองของชาวไทลื้อในเขตนครเชียงใหม่หลายเมืองเช่นกัน เป็นต้นว่า เมืองเลน เมืองพยาก เมืองยอง(บ้านกอกฮอย) และเมืองพมววมทั้งชุมชนไทลื้อที่อพยพมาจากนอกประเทศ เช่น ที่บ้านแพด อ.เชียงคำ และบ้านท่าฟ้าใต้ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา เมื่อใช้กรอบคิดตามทฤษฎีการแพร่กระจายนิทานในวิชาคติชนวิทยา มาพิจารณาจะเห็นว่าโครงสร้างของนิทานเรื่องพระญาอาละโอตามกวางทองของชาวไทลื้อในสิบสองปันนา เมื่อแพร่กระจายลงมาทางใต้ก็เปลี่ยนแปลงรายละเอียดตัวละครแต่คงไว้ซึ่ง

โครงสร้างของนิทานจึงกลายมาเป็นพระญามังรายตามช้างเทวดา และพระญามังรายตามกวางทอง เพื่อมาพบที่สร้างเมืองเชียงตุง จนกระทั่งเมื่อเคลื่อนลงมาสู่ล้านนาจึงกลายมาเป็นตำนาน สุวณณะคำแดงและสร้างบ้านแปลงเมืองล้านนาในที่สุด

ชุดความคิดเกี่ยวกับอารักษ์และไม้สรีเมืองเชียงใหม่ผักเรือก(ผักเรือด) หรือไม้โคจรซึ่งเป็นหนึ่งในเจ็ดไชยภูมิในยุคที่พระญามังรายแรกสร้างเมืองเชียงใหม่ การบูชาอารักษ์เมืองครั้งสำคัญคือการบวงสรวงในยุคที่มีศึกฮ่อมาตีตีพันเชียงใหม่อ่อนรัชสมัยของพระญาสามฝั่งแกนโดยมีมหาเถระในพระพุทธศาสนาพระมหาเถระสิริวงโสเป็นผู้ประกอบพิธี ซึ่งอารักษ์ชนเมืองในสมัยนั้นย่อมจะเป็นพระญามังราย พระญาไชยสงคราม พระญาแสนพู ท้าวคำฟู ท้าวผาญู พระญาเกือนา และเจ้าแสนเมืองมา ต่อมาในสมัยพระญาติโลกราชไม้สรีเมืองเชียงใหม่ก็ถูกทำลายล้างด้วยอุบายของมหาเถรมังหลุหลว้าง อุปนิขิตของพระบรมไตรโลกราช ไม้ผักเรือดจึงหมดบทบาทไปในยุคนี้ ต่อมาในสมัยท้าวแม่กุที่สูญเสียเอกราชรัฐล้านนา บทบาทของชนเมืองในราชวงศ์มังรายจึงลดความสำคัญลงไปด้วย

สงครามพม่าในยุคสิ้นกรุงศรีอยุธยาทำให้นครเชียงใหม่ร้างไปถึงยี่สิบปีโดยประมาณ มีเพียงแค่ทางกายภาพของเมืองเท่านั้นที่มีสภาพสูญญากาศ แต่โครงสร้างทางด้านจิตวิญญาณของเมืองย่อมอ่อนแออย่างยิ่ง พระญากาวิละใช้เวลาอย่างน้อย ๑๔ ปีตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๓๙ สะสมกำลังผู้คนอยู่ที่เวียงป่าซาง และทดลองเข้ามาอยู่ในเชียงใหม่สองครั้งแต่ก็ถอยกลับไปเพราะเกินกำลังที่จะบูรณปฏิสังขรณ์ ต่อมาเมื่อได้ซ่อมแซมพระธาตุดอยสุเทพอันเปรียบเสมือนหอคอยระวางภัยประจำเมือง จึงยกไพร่พลเข้ามาฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่เป็นผลสำเร็จ ในยุคสมัยดังกล่าวจะต้องใช้วิถีโคบาย และกุศโลบายในการรวมเอากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเขตสิบสองปันนา และเขมรรัฐเชียงตุงเข้ามาบูรณะเมืองเชียงใหม่ จึงเกิดการสถาปนาชุดความคิดด้านจิตวิญญาณของเมืองเชียงใหม่ชุดใหม่ขึ้นมาโดยกำหนดให้บูชาเลี้ยงอารักษ์เมืองประจำปีถึง ๒๔ แห่ง ไม้สรีเมืองนั้นได้รับเอาไม้ยางนาอันเป็นไม้หมายเมืองของชาวไทเขินเชียงตุง และได้ผนวกเอาเสาอินทขิลของชาวไทยวนเชียงใหม่ ซึ่งเดิมฝังอยู่สองข้างประตูเมืองทั้ง ๕ ของเมืองเชียงใหม่รวมเข้ากับเสาใจเมืองของชาวไทลื้อในสิบสองปันน่านำมาสถาปนาไว้เคียงคู่ไม้ยางนาที่วัดเจติยหลวง และได้เปลี่ยนชื่อเมืองเชียงใหม่ที่พระญามังรายทรงเบิกนามเอาไว้ว่า “นพบุรีศรีนครเชียงใหม่” มาเป็นเมือง “รัตนาดิงสาพระนครเชียงใหม่” อันมีความหมายว่า เชียงใหม่เมืองแห่งแก้วทั้งสามสิบดวง อันหมายถึงชาติพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งชาวลัวะ และกระเหรี่ยงจากสามสิบเมืองที่มาร่วมกันฟื้นฟูและอยู่ร่วมกันในเชียงใหม่ มิเพียงเท่านั้นได้กำหนดให้มีพิธีเข้าอินทขิลเพื่อหลอมรวมจิตใจของชาติพันธุ์

ต่างๆในเชียงใหม่ยุคนั้นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยพิธีกรรมเข้าอินทขิลซึ่งสร้างขวัญและกำลังใจต่อความอุดมสมบูรณ์ของน้ำฟ้าสายฝนที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเพาะปลูกในระบบการผลิตแบบเกษตรพอเพียงของล้านนาในอดีต ด้วยเหตุนี้พันหนังสือ(อาลักษณ์) ผู้มีความสามารถจึงต้องรจนาวรรณกรรมอันเปรียบเสมือนธรรมนูญของความเชื่อและปฏิญญาร่วมกันของชาติพันธุ์ต่างๆไม่ว่าจะเป็นไทยวน ไทลื้อ ไทยอง ไทยเงิน และลัวะจากสามสิบเมืองให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นั่นก็คือวรรณกรรมชื่อ “ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม” ซึ่งได้รับการคัดลอกสำเนาแพร่หลายมากในเขตเชียงใหม่แต่กลับพบได้น้อยมากในท้องถิ่นอื่น วรรณกรรมเรื่องนี้ได้ให้รายละเอียดแบบปรกณ์เพื่อสร้างศรัทธาต่อความศักดิ์สิทธิ์ของเสาอินทขิลที่อ้างว่าสร้างโดยพระญาอินทาทิราชเจ้าฟ้าผู้กินสองสวรรค์ และได้ยกยอเอาเจ้าหลวงสุวณณะคำแดง ผีเมืองของชาวไทลื้อสิบสองปันนาขึ้นเป็นอารักษ์เกล้าผู้สร้างบ้านแปลงเมืองล้านนามีฐานันตระใหญ่ยิ่งกว่าพระญามังรายปฐมกษัตริย์ ผู้แรกสร้างนครเชียงใหม่และเวียงกุมกาม โดยสถาปนาให้เจ้าหลวงคำแดงสถิตอยู่ยังดอยหลวงเชียงดาวต้นกำเนิดแม่น้ำปิง(ปิง) อันเป็น ๑ ใน ๗ ไชยภูมิยุคพระญามังรายและผนวกกับความเชื่อตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกที่ผู้คนเชื่อศรัทธาโดยปราศจากข้อสงสัยว่าพระพุทธรองค์ได้เสด็จมาอาบสงในสมัยที่ยังธรรมาพระชนมชีพอยู่ ตั้งแต่นั้นมาเจ้าหลวงคำแดงในฐานะอารักษ์เกล้าร่วมกับอารักษ์สำคัญอื่นๆ เช่น ปู่แสะ ย่าแสะและขุนหลวงวิรังคะอารักษ์ของชาวลัวะผู้รักษาขุนน้ำ ฯลฯ ก็สร้างสิทธิธรรมให้กับเจ้าหลวงเชียงใหม่ในพิธีไหว้ผีเมืองทำให้มีความเป็นปึกแผ่นในอาณาจักรล้านนา และได้ค่อยๆเสื่อมโทรมลงในยุคสิ้นผู้ครองนครเชียงใหม่ เจ้าหลวงคำแดงผู้เป็นชนเมืองใหญ่ที่สุดในหลายบริบทรวมทั้งเป็นผีเมืองในสิบสองปันนา เป็นลัทธิพิธีกรรมเกี่ยวกับผีเมืองที่เป็นความเป็นสากล (Elementary Ideas) ก็ลดบทบาทลงมาเป็นอารักษ์ประจำถิ่นเชียงดาว (Folk Ideas) เช่นเดียวกับปู่แสะย่าแสะที่เคยมีพิธีพิธีกรรมประจำปีในเดือน ๙ เหนือทั้งดอยเหนือ(เชิงดอยสุเทพ) และดอยใต้(ดอยคำ) ก็ลดจำนวนพิธีพิธีกรรมลงเหลือเพียงดอยใต้ เมื่อเกิดสถานการณ์การต่อต้านกระแสไฟฟ้า ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงคำแดงก็ถูกฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เพื่อดูดซับเอาพลังศรัทธาที่มีต่อเจ้าหลวงคำแดงของคนในท้องถิ่นไปเป็นเครื่องมือในการต่อต้านภัยโลกาภิวัตน์แต่เมื่อสถานการณ์ผ่านพ้นไป กระแสของเจ้าหลวงสุวณณะคำแดงก็แผ่วลง แม้ว่าจะมีการสร้างศาลหลังใหม่ขึ้นบริเวณแก่งปันเต้า แต่จิตวิญญาณและพลังศรัทธาต่อตัวตนและความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าหลวงสุวณณะคำแดงที่ถูกหล่อเลี้ยงด้วยโครงการสร้างผลิตแบบสังคมเกษตรที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติในสมัยโบราณจะดำรงอยู่ต่อไปในอนาคตได้อย่างไร? ในเมื่อโครงสร้างทางกายภาพของสังคมโดยรวมได้เปลี่ยนแปลงเงื่อนไขปัจจัยไปจนหมดในอนาคตอันใกล้

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวัณณคำแดง แห่งดอยอ่างสรวงเชียงดาวมีอยู่ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นอดีตชาติที่เป็นพระญายักษ์แห่งดอยหลวงเชียงดาวในยุคพุทธกาล และเป็นเจ้าชายหนุ่มแห่งเมืองโจรณีแคว้นต่งเกี้ยที่ติดตามกวางคำแปลงมาสู่ดินแดนล้านนาเพื่อบรรลุมารกิจการสร้างบ้านแปลงเมือง และเมื่อกลายเป็นวิญญาณที่ไร้ร่างก็ทรงพละนาฏภาพในฐานะหัวหน้าอารักษ์ผู้ปกป้องเมืองเชียงใหม่ และได้แสดงบทบาทปกป้องดอยหลวงเชียงดาวพร้อมทั้งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้พ้นจากภัยโลกาภิวัตน์และยังจะกลับชาติมาเกิดเป็นพระญาณมิกราชผู้ปราบยุคเข็ญในอนาคตกาลอีกด้วย

มิติที่ตัวตนและบทบาทของเจ้าหลวงสุวัณณคำแดงไม่อาจปรากฏเป็นจริงได้คือมิติแห่งประวัติศาสตร์ตามกาลเวลาจริงและมิติทางวิทยาศาสตร์ แต่กลับเป็นข้อดีที่พลังของเจ้าหลวงคำแดงกลับมีมากกว่า และส่งผลทางบวกต่อชุมชนยิ่งกว่าเมื่อแสดงตัวตนและบทบาทอยู่ในตำนานความเชื่อ เหมือนวาทะของนักวิชาการตะวันตกที่ว่า **“จินตนาการสำคัญกว่าความรู้ เทพนิยายมีพลังกว่าประวัติศาสตร์”** และ **“อารยธรรมทั้งหลายล้วนเติบโตใหญ่ขึ้นมาจากเทพนิยายทั้งสิ้น”** หากชุมชนและผู้เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้รู้ท้องถิ่น ภาคประชาสังคมและ นักวิชาการตระหนักถึงความสำคัญในข้อนี้อย่างถ่องแท้ พลังอันทรงอำนาจของเจ้าหลวงสุวัณณะคำแดง แห่งดอยอ่างสรวงเชียงดาวก็เป็นเสมือนแหล่งพลังงานและแรงบันดาลใจอันไม่รู้จักหมดสิ้นสำหรับชุมชนและผู้คนในอนาคตตลอดไป

บรรณานุกรม

- กัตัญญ ชูชื่น. **พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา**: บทวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิตสาขาศาตราจารย์ภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๕
- เกษม วิจารณ์ศักดิ์. **วัฒนธรรมพัฒนากับประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จ.**
ลำปาง. กรุงเทพฯ. กรมศิลปากร, ๒๕๔๔
- แก้วมงคล ชัยสุริยันต์. **ผี ของชาวล้านนาไทยโบราณ**. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๖
- งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล). **ชนชาติไทย**. กรุงเทพฯ: โอเอสพรีนติ้ง, ๒๕๓๗
- เจริญ ตันมหาพราน. **กบฏผีกะ**. กรุงเทพฯ. มณฑลการพิมพ์, ๒๕๓๗
- จิตรารภรณ์ ตันรัตนกุล (แปล). **กึ่งศตวรรษในหมู่คนไทยและคนลาว อุตชีวประวัติ**
ศ.ดร.ดาเนียล แมคกิลวารี ดี.ดี. กรุงเทพฯ. สยามประเทศ, ๒๕๓๗
- เจีย แยนจอง. **คนไทไม่ใช่คนไทยแต่เป็นเครือญาติชาติภาษา**. กรุงเทพฯ. มติชน, ๒๕๔๘
- เจ้ายันฟ้าแสนหวิ. **ประวัติศาสตร์ไทยใหญ่พื้นไทยตอนกลาง**. กรุงเทพฯ. โอเอสพรีนติ้ง
, ๒๕๔๔
- เจ้าหญิงนิล และสมพงษ์ วิทย์ศักดิ์พันธ์ (แปล). **พงศาวดารเมืองไทย เครือเมือง ภูเมือง**.
กรุงเทพฯ. โอเอส พรีนติ้ง, ๒๕๔๔
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. **ผีเจ้านาย**. กรุงเทพฯ. ออฟเซท, ๒๕๒๗
- ณัชชา เลหาศิรินาถ. **สิบสองปันนา: รัฐจาริต**. กรุงเทพฯ. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์
, ๒๕๔๒
- ทวี สว่างปัญญางกูร. **ตำนานเมืองเชียงตุง**. เชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๒๗
- ทศนีย์ ศรีมงคล และคณะ. **สุจิตร์พิธีบวงสรวงเทพยดาบุรพกษัตริย์ล้านนาและผู้**
ครองนครเชียงใหม่ และพิธีบายศรีสู่ขวัญพระขั้วงานสมโภชเชียงใหม่
๗๐๐ปี. เชียงใหม่. กลางเวียง, ๒๕๓๙
- ทองคำ เชื้อนทา. **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิ**
ปัญญา จ.พะเยา. กรุงเทพฯ. กรมศิลปากร, ๒๕๔๔
- ธิดินัดดา จินาจันทร์และวราภา เลหาพิญแสง. **นิทานประจำถิ่นล้านนา เล่ม ๑**.
เชียงใหม่. สถาบันวิจัยสังคม, ๒๕๔๗
- ธิดา สารยา. **มณฑลนครราชธานี ศูนย์กลางแห่งจักรวาล**. กรุงเทพฯ. ศรีอุตสาหกรรม ,
๒๕๓๘
- นาคฤทธิ. **พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก**. เชียงใหม่. ลานนาการพิมพ์, ๒๕๔๕
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. **ไทยสิบสองปันนา เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ. ศยาม, ๒๕๓๗

บำเพ็ญ ะวิน.มุสศาสนาสำนวนล้านนา๑-๒.เชียงใหม่.ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่,๒๕๓๘

เบญจวรรณ วงศ์คำ.ดอยหลวงเชียงดาว.เชียงใหม่.วนิดาเพรส,๒๕๔๗

เบญจวรรณ วงศ์คำ.ดอยหลวงเชียงดาว.เชียงใหม่.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
,๒๕๔๗

บ.บุญคำ.เที่ยวเมืองเชียงตุงและแคว้นสาละวิน.พิษณุโลก.รัตนสุวรรณ,๒๕๔๙

ปราโมทย์ ทัศนสุวรรณ.เชียงใหม่.กรุงเทพ.สุนทรกิจ.๒๕๑๗

ปิ่นรส .ดอยหลวง ม้าเทวดา เอื้องศรีเชียงดาว และ กระเช้าไฟฟ้า .เชียงใหม่.จุฑพร.
๒๕๔๗

ปรมินท์ จารุวร.ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย.
กรุงเทพ.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๔๙

ประเสริฐ ณ นคร.สารัตถคติ.กรุงเทพ.โรงพิมพ์พิมพ์,๒๕๒๗

ปวงคำ ด้อยเขียว.ตำนานปถมเหตุการณ์ตั้งเชียงใหม่.เชียงใหม่.สถาบันวิจัยสังคม
,๒๕๔๐

ไป๋ฉุน.ไทศึกษาในจีน.กรุงเทพ.ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร,๒๕๔๔

ผจวงวาด กมลเสวีรัตน์และคณะ.นิทานพื้นบ้านภาคเหนือ.กรุงเทพ.สุวีริยาสาสน
,๒๕๔๕

เพ็ญศรี ดูก.วัฒนธรรมภาษา.กรุงเทพ.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๒๙

พระธรรมวิมลโมลี.เมืองพะเยาจากตำนานและประวัติศาสตร์.พะเยา.นครนิวส์การ
พิมพ์,๒๕๔๖

พระมหาศรีบรรต ภิรมมโม.สังคมทางการเมืองการปกครองในอาณาจักรญากม(รัฐ
พะเยาในอดีต).พะเยา.กอบคำการพิมพ์,๒๕๔๘

พระยาประชาภิจักรจักร (แหม่ บุญนา)พงศาวดารโยนก.กรุงเทพ.แพร่พิทยา,๒๕๑๕

พระยาสัมภารากร(เลื่อน สุรนนท์).โคลงนิราศระยะทางเมืองนครเชียงใหม่.เชียงใหม่.
สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๔๓

แพร่จรุ.เดือนเต็มดวงที่ดอยหลวงเชียงดาว.เชียงใหม่.นพบุรี,๒๕๔๗

มหาสิลา วีระวงส์.พงศาวดารลาว.เชียงใหม่.ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๓๒

ยรรยง จิรนคร และรัตนพร เศรษฐกุล.ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา.กรุงเทพ.สถาบัน
วิจัย,๒๕๔๔

รัตนพร เศรษฐกุล. รายงานวิจัยการประเมินสถานภาพไทยศึกษา:ประวัติศาสตร์.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๐

รัตนพร เศรษฐกุล. เอกสารคำสอนวิชาประวัติศาสตร์ล้านนา. เชียงใหม่. มหาวิทยาลัย

พายัพ, ๒๕๔๖

----- อิทธิพลของความเชื่อทางสังคมและวัฒนธรรมต่อการพัฒนาการ
ของรัฐไทย:กรณีศึกษาไทดำ ลื้อ และ ยวน, ๒๕๔๒

เรวัต กิตติ. เบิกฟ้าเชียงดาว. เชียงใหม่. สภาวัฒนธรรมเชียงดาว, ๒๕๔๗

เรณู วิชาศิลป์. พงสาวดารไทอาหม. กรุงเทพฯ. มุลนิธิโตโยต้า, ๒๕๓๙

----- (ปริวรรต) เชื้อเครือเจ้าแสนหิสีบสองปันนา. กรุงเทพฯ. โอเอส, ๒๕๔๔

ลมูล จันทรหอม (ปริวรรต). พับคร่าวนิทานข้า ๔ แสนหมอนม้า. เชียงใหม่:สถาบัน

ราชภัฏ, ๒๕๒๕

เล็ก นະเชียงดาว. ตำนานหรือประวัติฉบับเดิมของถ้ำเชียงดาว, ๒๕๑๕

สงวน ชาติสุวรัตน์. ประชุมตำนานลานนาไทย. กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๕

----- รวมสารนิยายไทย. กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๕

----- ประเพณีไทยภาคเหนือ. กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗

สุชาติ ภูมิบริรักษ์ (แปล). นิทานไทลื้อในมณฑลยูนนาน. กรุงเทพฯ. ดีดีบุคส์, ๒๕๓๕

สิงฆะ วรรณสัย. พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก. เชียงใหม่. ล้านนาการพิมพ์, ๒๕๑๘

เสถียร พันธรังสี. และ อำพร ทีชะระ. ท้องถิ่นสยามยุคพุทธเจ้าหลวง. กรุงเทพฯ. เรือน

แก้ว, ๒๕๒๙

สถาบันไทยคดีศึกษา. ตำนานเกี่ยวกับท้าวสูงท้าวเจือง:มิติทางประวัติศาสตร์และ

วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ. สถาบันไทยคดีศึกษา, ๒๕๔๑

สุภนิดา เชื้ออินต๊ะ. ตำนานอ่าสงรังเชียงดาว. เชียงใหม่. ภาควิชาภาษาไทย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐

สมพร วรรณะสาร (แปล). ธรรมดาที่ไม่ธรรมดาดำรับ นายโรเบิร์ต พุกัม. กรุงเทพฯ.

มติชน, ๒๕๓๙

สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ. ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม. เชียงใหม่. สถาบันวิจัยสังคม

, ๒๕๔๐

----- ตำนานสิบห้าราชวงศ์เชียงใหม่. เชียงใหม่. สถาบันวิจัยสังคม, ๒๕๔๐

สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ. ประวัติศาสตร์ลาว. เชียงใหม่. สถาบันวิจัยสังคม, ๒๕๓๕

สมหมาย เปรมจิตต์ และ ปวงคำ ตำนานเชียงใหม่ ภาคปริวรรต ลำดับที่ ๑๐.

เชียงใหม่. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มข., ๒๕๑๙

สมปอง ไตตุ่มแก่นและคณะ.ประวัติศาสตร์ไทใหญ่พื้นไทยตอนกลาง.เชียงใหม่.ซิล-
วอร์มบุค,๒๕๔๔

สุเมธี ธิกา.คำอวดอวยหลวงเชียงดาว.เชียงใหม่.เชียงดาว,๒๕๔๗

-----.คำฮ่ำตำนานแอ่วถ้ำเชียงดาว.เชียงใหม่.เชียงดาว,๒๕๔๗

-----.ประวัติตำนานการค้นพบถ้ำหลวงเชียงดาว.เชียงใหม่.สำนักค้นคว้าหาสิ่ง
ควรรู้มาสู่สังคม,๒๕๔๐

-----.ประวัติพญาพิบาล.เชียงใหม่.เชียงดาว.๒๕๔๕

สุรสิงห์สำรวม ฉิมพะเนาว์.วัฒนธรรมพื้นบ้าน:ภาษา.กรุงเทพ.จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย,๒๕๒๕

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.สังคมวัฒนธรรมในประเทศไทย.กรุงเทพ.เรือนแก้ว,๒๕๔๒
ศิริรัฐ ทองใหญ่ ณ ออยุธยา(แปล).ประวัติศาสตร์ล้านนาฉบับย่อ.เชียงใหม่.ซิลวอร์ม
,๒๕๔๗

ลมุล จันทรหอม.ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม.เชียงใหม่.สถาบันราชภัฏเชียงใหม่,๒๕๔๒
หน่วยงานศึกษาวิจัยคัมภีร์โบราณภาคเหนือ.ตำนานพื้นเมืองลานนาเชียงใหม่.
เชียงใหม่.สถาบันวิจัยสังคม,๒๕๒๔

อุดม รุ่งเรืองศรี.ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่.เชียงใหม่.ศูนย์วัฒนธรรมจ.เชียงใหม่
,๒๕๔๐

อภิวัดตามโนภิกขุ.ประวัติพระเจ้านั่งดิน.วัดพระเจ้านั่งดิน อ.ห้วยอน จ.พะเยา
อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ.ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่.เชียงใหม่.ซิลวอร์มบุคส์
,๒๕๔๗

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียน และ นฤมล เรืองรังษี.เรื่องเมืองเชียงตุง.เชียงใหม่.มิ่งเมือง
,๒๕๓๗

อารยันตคุปต์.ประวัติถ้ำเชียงดาวเชียงใหม่.เชียงใหม่.คณะจัดงานถ้ำเชียงดาว,๒๕๙๕
อสิธรา.นิยายเมืองเหนือ.เชียงใหม่.แกรมมี,๒๕๔๕

-----.นิทานลานนาไทย.กรุงเทพ.เฟื่องอักษรนคร.๒๕๐๗

R-STYLE.จินตนาการสำคัญกว่าความรู้(รวมวาทะไอน์สไตน์)กรุงเทพ.มติชน,๒๕๔๘
ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง.พิธิบวงสรวงดวงวิญญาณบรรพชนจากสิบสองปันนา(ผีปู่ย่า).
เชียงใหม่.ลานนาการพิมพ์,๒๕๓๐

-----.สะดือเมืองและกำแพงเมืองเชียงราย.เชียงราย.ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์
,๒๕๓๑

เอกสารอักษรไทยใหญ่

ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง .นางชมพู่.ไม่ปรากฏสถานที่และปีที่พิมพ์

เอกสารภาษาจีน

高立士 . 佛祖巡游记西双版纳
傣族传统灌溉与环保研究

.คุณหมิง:ชนชาติยูนนาน, ๑๙๙๙

หุติงหยู.พระเจ้าเลียบโลกฉบับไทลื้อ(ภาษาจีน) .ยูนนาน: Chiess Buddhist
Association . ๒๐๐๓

เอกสารภาษาอังกฤษ

Amphay Dore,Somma Premchit.sacred “Chiangmai:Lan Na Twele-month
Tradition.Bangkok:So Sap Kan Pim, ๑๙๙๒

Carl Bock.Temples and elephants.oxford University, ๑๙๘๖

Donald K”Sweaver, Somma Premchit.Sacred .Mountains of northern Thailand
and Their Legends.Chiang Mai:Silkwormbook, ๒๐๐๔

Joseph Campbell.The Power of Myth With Bill Moyers Doubleday.Newyork,
๑๙๙๘

Joseph Campbell.Transformations of Myth Through Time”New
York.Harper&Row Publishers, ๑๙๙๐

Hans Penth”A Brief History of Lan Na .Chiangmai: City art ๒๐๐๔

Holt’s Hallet.A Thousand Miles an Elephant in the Shan States.Bangkok:White
Lotus, ๑๙๘๘

บทความ

แก้วมงคล ไชยสุริยันต์”ผีของชาวล้านนาไทย”สารวัฒนธรรมเชียงใหม่ ไชยนารายณ์ .ปีที่
๒๘ ฉบับที่ ๑-๑๒ (ม.ค.-ธ.ค ๒๕๔๘)

คำพร หิรัญจันทร์”แพงมาศ แพงเมือง ถ้ำเชียงดาว”ขวัญเรือน .ฉบับที่ ๒๘๗ ปีที่ ๓๘
(ปีที่แรก พ.ค. ๔๙)

----- “แพงมาศ แพงเมือง เจ้าหลวงคำแดง” ขวัญเรือน .ฉบับที่ ๒๔๘ ปีที่ ๓๘(ปีหลัง พ.ศ. ๔๙)

ทองพันธ์ วรณมาศ”พระธาตุจอมศรี” สารารุกรรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๙ หน้า ๔๓๘๑-๔๓๘๒ (พ.ศ.๒๕๔๒)

ธิดา สารยะ “การศึกษาบทบาทและหน้าที่ของตำนานประวัติศาสตร์ในการพัฒนาประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเชียงใหม่” ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น(กรุงเทพ.เมืองโบราณ,๒๕๒๙)

นิภาพร ทับนุ่น “พลังไร้รูปของความเชื่อคนเชิงดอย” **กรุงเทพธุรกิจ**หน้า๓ (๑๓ ก.ย.๔๗)
บารเมศ วรณลัย “ความรักของเจ้าหลวงคำแดง” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่๑๔๔ (๒๓-๒๙ ส.ค. ๒๕๔๗)

บุญยัง ชุมศรี “ปะชะทีนคำหลวก:เทพเจ้าผู้รักษาเมืองชัยราย “ สารวัฒนธรรมเชียงใหม่ ไชยนาทรายณ์ .ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๔๘)

ปาริชาติ เรืองวิเศษ.”เลี้ยงผีเจ้าเมืองไทยใหญ่”**แม่ฮ่องสอน**.หน้า ๗๖-๘๕(กรุงเทพ.สารคดี,๒๕๓๖

ประคอง นิมานเหมินทร์ และ เรืองวิทย์ ลิ้มปนาท “วรรณกรรมไทได้คงดาวเชิงหวา” **วรรณกรรมใต้คง**.กรุงเทพ.โรงพิมพ์จุฬาลงกรมหาวิทยาลัย,๒๕๓๘

ประสงค์ แสงงาม “ขีด กระเช้าไฟฟ้าดอยหลวงเชียงดาว ล่าซื้อคัสด้าน ชำยันต์ ชำมหัวเจ้าหลวง” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่๑๒๘ (๓-๙ พ.ค ๒๕๔๗)

ทองวุฒิ จันมา “กระเช้าไฟฟ้าดอยหลวงเชียงดาว” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่๑๔๙ (๒๙ ก.ย-๓ ต.ค. ๒๕๔๗)

ภูเชียงดาว “โคกเคี้ยวดอยหลวงเชียงดาว” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่๑๑๗ (๙-๕ ก.พ ๒๕๔๗)

----- “ร่วมกันปกป้องคุ้มครองดอยหลวงเชียงดาว(๕)” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๒๓ (๒๒-๒๘ มี.ค ๒๕๔๗)

----- “เมื่อรัฐจะสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาว” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่๑๕๑ (๑๑-๑๗ ต.ค ๒๕๔๗)

ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร “เทวดาอารักษ์ของล้านนา” **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์** ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๔๓(๑๙-๒๕ มี.ค ๒๕๔๗)

----- “เชียงดาวเมืองลูกหลวง” **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์** ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๔๔ (๒๖ มี.ค -๑ เม.ย ๒๕๔๗)

- “ถ้าเชียงดาวและของวิเศษ” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๔๕(๒-๘ เม.ย ๒๕๔๗)
- “สัมพันธภาพของลัทธิกับไทย” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๔๙(๓๐เม.ย-๖ พ.ค ๒๕๔๗)
- “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๕๑ (๑๔-๒๐ พ.ค ๒๕๔๗)
- “ถ้าเชียงดาวกับไทใหญ่” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๕๐(๗-๑๓ พ.ค ๒๕๔๗)
- “กระแสไฟฟ้าที่ดอยหลวงเชียงดาว” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๔๑(๕-๑๑ มี.ค ๒๕๔๗)
- “ทางลัดสุนิพพาน?” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๔๙(๒๓-๒๙ เม.ย ๒๕๔๗)
- “สร้างกระแสไฟฟ้าทำไม” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๔๖(๔-๑๕ เม.ย ๒๕๔๗)
- “เดือนเต็มดวงที่ดอยหลวงเชียงดาว” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๒๔-๒๕(๕-๑๘ พ.ย ๒๕๔๗)
- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว “ถ้าเชียงดาวในสมัยพม่าปกครอง” พลเมืองเหนือ.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๔๖-๑๔๘ (๖-๒๖ ก.ย ๒๕๔๗)
- มาลา คำจันทร์ “ตำนานพระแม่อุ(๑)” เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๕๑๘ (๖-๑๒ พ.ค. ๒๕๔๕)
- เรวัต กิตติ “ล้านนาเทวาริราช” พลเมืองเหนือ.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๔๗-๑๔๙ (๑๓-๓๑ ต.ค ๒๕๔๗)
- ศรีเลา เกษพรหม.การถือน้ำ “พิธีดมน้ำสัจจะ(น้ำสาบานหรือน้ำพิพัฒน์สัตยา)”สารวัฒนธรรมเชียงราย ไชยনারายณ์ หน้า๖-๑๐ (ม.ค.๒๕๓๗)
- ส้มป่อย “นิทานพื้นบ้านตำนานสุวรรณคำแดงกับถ้าเชียงดาว” บันนา ฉบับที่ ๕ (พ.ค.-ก.ค.๒๕๓๕)
- เสื่อเดินฟ้า “ตำนานสุวรรณคำแดง” พลเมืองเหนือ.ฉบับที่๙๔ (๒๕-๓๐ ส.ค.๒๕๔๖)
- “เจ้าหลวงคำแดง” พลเมืองเหนือ.ฉบับที่๑๑๙-๑๒๓ (๒๓ ก.พ.-๒๘ มี.ค ๒๕๔๗)
- “ตบบุญพระฤกษ์มิกกราช” พลเมืองเหนือ.ปีที่ ๓ ฉบับที่๑๒๘ (๓-๙ พ.ค. ๒๕๔๗)

- “พุทธตำนาน” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๒๙-๑๓๐ (๑๐-๒๓ พ.ค. ๒๕๔๗)
- “ความเป็นมาของพุทธตำนาน” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๓๑ (๒๔-๓๐ พ.ค. ๒๕๔๗)
- “ตำนานแม่ระมิงค์” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๓๗ (๕-๑๑ ก.ค. ๒๕๔๗)
- “คำทำนายสมัยราชวงศ์กาวิละ” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๓๘ (๑๒-๑๘ ก.ค. ๒๕๔๗)
- วิจิตร ไชยวัฒน์ “เยี่ยมสิบสองปันนา” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๕๔ (๑ พ.ย. ๔๗)
- แสงอรุณ กนกพงษ์จัน “พิธีเลี้ยงผีเจ้าหลวงเมืองลำ” **สารคดี** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๗๗ (ก.ค. ๒๕๓๔)
- “เสาหลักเมืองเชียงใหม่ของลัวะ” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๕๕ (๓๐ ส.ค.-๕ ก.ย. ๒๕๔๗)
- สมโชติ อ๋องสกุล “เชียงดาว:ชุมชนในตำนานก่อนตั้งเชียงใหม่” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๕๖ (๑๘-๒๔ ต.ค. ๒๕๔๗)
- เอื้อ มณีรัตน์ “ควนหลงเรื่องล้านนา” **สาร-ไทย**.ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๗ (ก.ค. ๒๕๔๘)
- อุดม รุ่งเรืองศรี “อินทขิล” **พลเมืองเหนือ**.ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๙๓-๒๐๑ (๑๒ ก.ย.-๑๖ ต.ค. ๒๕๔๘)
- “อินทขิล” ล้านนาอันอุดม.กรุงเทพฯ.มิ่งเมือง, ๒๕๔๗
- อินทร์ สุใจ “เทพประจำเมือง” **ที่ระลึกพิธีเปิดป้ายชื่อประตูเมือง จ.เชียงราย.เชียงราย.**
โฆษณาการพิมพ์, ๒๕๓๐
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว “ตำนานถ้ำเชียงดาว” **วารสารราชบัณฑิตย**.ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๓ (ก.ค.-ก.ย. ๔๗)

เอกสารไมโครฟิล์ม และเอกสารต้นฉบับตัวเขียน

ประวัติศาสตร์ครองเมืองเชียงใหม่.วัดสันป่าเลียง ต.หนองหอย อ.เมือง จ.เชียงใหม่.อักษร
ธรรมล้านนา.รหัสไมโครฟิล์ม ๓๗.๐๒๘.๐๕.๐๐๒-๐๐๒

ตำนานจอมทวด.วัดช้างเคียน ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงดาว.วัดบุญนาคร ต.กลางเวียง อ.เวียงสา จ.น่าน.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดกอสะเลียมสูง ต.บวักคำ อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม
๗๙.๐๒๗.๐๕.๐๕๕-๐๕๕.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดกุ๋คำ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๒๗.๐๕.๐๕๖-๐๕๗.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดชัยศรีภูมิ ต.ช้างม่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๒๑.๐๕.๐๖๖-๐๖๖.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดดวงดี อ.เมือง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา.

ตำนานเชียงใหม่.วัดนันทาราม ต.ไชยสถาน อ.สารภี จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๐.๐๔๗.๐๕.๐๔๑.๐๕๓-๐๕๓.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดนันทาราม ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๑.๐๘๘.๐๕.๐๗๙-๐๗๙.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดทุ่งคา ต.แม่สุก อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๑.๐๙๔.๐๕.๐๒๘-๐๒๘.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.พิริลียงปุ่และ ยาสะะ .วัดน้ำริม ต.สะเมิงใต้ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่.รหัส

ไมโครฟิล์ม ๘๔.๑๓๕.๐๕.๐๘๔-๐๘๔.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดวังสิงห์คำ ต.ป่าแดด อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๙.๐๒๗.๐๕.๐๕๐-๐๕๐.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดศรีบุญเรือง ต.หนองหอย อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๙.๐๒๗.๐๕.๐๖๐-๐๖๐.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดสันป่าเลียง ต.หนองหอย อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๙.๐๒๗.๐๕.๐๕๘-๐๕๙.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดสันป่าสักน้อย ต.ปุกา อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา.

รหัสไมโครฟิล์ม ๗๙.๐๒๗.๐๕.๐๕๑-๐๕๔.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดแสนฝาง ต.ช้างม่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๒๑.๐๕.๐๕๓-๐๕๓.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดหัวดง ต.ข้าวมุง อ.สารภี จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๐.๐๔๗.๐๕.๐๓๗-๐๓๗.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดอุโมงค์ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา. รหัส

ไมโครฟิล์ม ๘๔.๐๒๖.๐๕.๐๑๑-๐๑๑.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดพันแหวน ต.พระสิงห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๒๑.๐๕.๐๖๔-๐๖๔.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่.วัดโพธาราม ต.ศรีถ้อย อ.แม่ใจ จ.พะเยา.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๐.๐๔๗.๐๕.๐๔๒-๐๔๒.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่ พระบาทดอนกลาง.วัดแม่แก้ดหลวง ต.หนองจ้อม อ.สันทราย จ.

เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม ๘๐.๐๔๔.๐๑L.๐๕๗-๐๕๗.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่วัดพระหลวง.ต.ดอนมูล อ.สูงเม่น จ.แพร่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๑.๐๘๘.๐๕.๐๗๙.๐๗๙.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่หนองบัว.วัดแสนปาง ต.ช้างม่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๒๑.๐๕.๐๖๕.๐๖๕.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเชียงใหม่และเจดีย์หลวง.วัดพระสิงห์ ต.เวียง อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๒.๑๑๕.๐๑L๐๓๓-๐๓๓.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานถ้ำเชียงดาว.วัดสันป่าตอง ต.สันป่ายาง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๓.๑๒๐.๐๑L.๐๐๗-๐๐๗.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานถ้ำดอยหลวงเชียงดาว.วัดสันป่าข่อย ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ .รหัส

ไมโครฟิล์ม ๗๘.๐๒๐.๐๑L.๐๔๖-๐๔๖. อักษรธรรมล้านนา

ตำนานนพบุรีเชียงใหม่ .วัดอุโบสถ ต.ไชยสถาน อ.สารภี จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๐.๐๔๗.๐๕.๐๓๘-๐๓๘.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานพื้นเมืองนพบุรีเชียงใหม่.วัดบวัก้าง ต.บวัก้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่.รหัส

ไมโครฟิล์ม ๗๙.๐๒๗.๐๕.๐๕๖-๐๕๖

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก.วัดกู่คำ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๑๓.๐๑A.๐๐๔-๐๑๕.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก.วัดเวียง ต.ล้อมแรด อ.เถิน จ.ลำปาง.อักษรธรรมล้านนา.รหัส

ไมโครฟิล์ม ๘๑.๐๙๓.๐๑A.๐๐๓-๐๑๓

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก .วัดสันป่าเลียง ต.หนองหอย อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัส

ไมโครฟิล์ม ๗๙.๐๒๖.๐๑N.๐๘๖-๐๘๖.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก.วัดสันป่าสัก ต.หนองจ้อม อ.สันทราย จ.เชียงใหม่.อักษรธรรม

ล้านนา

ตำนานพระบาทพื้นเชียงใหม่ เชียงดาว .วัดซ้อแล ต.ซ้อแล อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ รหัส

ไมโครฟิล์ม ๘๓.๑๒๐.๐๑L.๐๑๑-๐๑๑.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานพระบาทพระธาตุและอ่างสงร้างเชียงดาว.วัดเมธังกราวาส ต.ในเวียง อ.เมือง

จ.แพร่ .รหัสไมโครฟิล์ม ๘๑.๐๘๘.๐๑L.๐๗๓-๐๗๓

พุทธตำนาน.วัดเชียงมั่น ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา.รหัสไมโครฟิล์ม

๓๘.๐๐๑๐๑A๐๐๑-๐๑๑

พุทธตำนาน.วัดดอนปิน ต.บวัก้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา

พุทธตำนาน.วัดสันป่าข่อย ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา.รหัส

ไมโครฟิล์ม ๓๘.๐๑๓.๐๑A๐๒๔-๐๓๕

ตำนานพระพุทธรูปเมืองเชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม ๓๘.๑๖๔.๐๑J๐๒๙-๐๒๙

ตำนาน ๑๕ ราชวงศ์.วัดเมธังกรวาส ต.โนนเวียง อ.เมือง จ.แพร่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๑.๐๘๙.๐๕.๐๑๗.๐๒๓.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ .Dr.Hans Penth

ตำนานเมืองเชียงใหม่.วัดเชียงมั่น อ.เมือง จ.เชียงใหม่ .รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๑๒.๐๕.๐๐๖-๐๐๖.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองเชียงใหม่.วัดป่าบางหลวง ต.ป่าบาง อ.สารภี จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๑.๐๖๖.๐๕.๐๖๖-๐๖๖.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองเชียงใหม่.วัดपालาน.ต.ทุ่งด้อม อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๒.๑๑๓.๐๕.๐๑๗-๐๑๗.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองเชียงใหม่.วัดดอกเอื้อง ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๑๒.๐๕.๐๐๗-๐๐๗.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองเชียงใหม่.วัดท่าเตี๋ย ต.สันผีเสื้อ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๙.๐๒๗.๐๕.๐๔๖-๐๔๖.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองเชียงใหม่.วัดพวงหงส์ ต.พระสิงห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๑๒.๐๕.๐๐๘-๐๐๘.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองเชียงใหม่ .วัดมะขามหลวง ต.มะขามหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ .รหัส

ไมโครฟิล์ม ๘๑.๐๖๖.๐๕.๐๖๗-๐๖๗.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองเชียงใหม่.วัดสันป่าข่อย ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๒๑.๐๕.๐๖๒-๐๖๒ .อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองเชียงใหม่.วัดเสาหิน ต.หนองหอย อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๙.๐๒๗.๐๕.๐๔๖-๐๔๖.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองเชียงใหม่.วัดหลักบัน ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๐.๐๔๗.๐๕.๐๔๐-๐๔๐.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองฝั่กเชียงใหม่ และหริภุญชัย.วัดไชยสถาน ต.ป่าบาง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ .รหัส

ไมโครฟิล์ม ๘๐.๐๔๗.๐๕.๐๓๙-๐๓๙.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานเมืองฝั่กหริภุญชัย.วัดอุโมงค์ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.รหัสไมโครฟิล์ม

๘๔.๑๒๖.๐๕.๐๐๗-๐๐๗.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานแม่พระมิ่งค์.วัดแม่คือ ต.แม่คือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา.รหัส

ไมโครฟิล์ม ๘๓.๐๒๐.๐๑N.๐๑๘.๐๑๔.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานแม่พระมิ่งค์.วัดแม่ตั้ง ต.แม่วะ อ.เถิน จ.ลำปาง .รหัสไมโครฟิล์ม ๘๑.๐๙๕.๐๑L.

๐๑๕.๐๑๕.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานแรกตั้งเมืองล้านนาและเมืองนพบุรีเชียงใหม่.วัดหนองปลามัน ต.น้ำแพร่ อ.พร้าว

จ.เชียงใหม่.อักษรล้านนา

ตำนานอ่างสงข เชียงดาว.วัดกู่คำ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา.รหัส

ไมโครฟิล์ม ๓๘.๐๒๐.๐๑๒.๐๕๑-๐๕๑

ตำนานอ่างสงข เชียงดาว.วัดป่าแดด ต.ป่าแดด อ.เมือง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา.

รหัสไมโครฟิล์ม ๓๘.๐๒๐.๐๑L.๐๑๗-๐๑๗

ตำนานอ่างสงข เชียงดาว.วัดบุญนาคร อ.เวียงสา จ.น่าน.อักษรธรรมล้านนา

ตำนานอ่างสงข เชียงดาว.วัดแสนฝาง อ.เมือง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา.รหัส

ไมโครฟิล์ม ๓๗.๐๒๐.๐๑L.๐๔๑-๐๔๑

พับสาปูชาที่ ๒๘ แห่ง.จำพงษ์ ตั้งตระกุล.อักษรธรรมล้านนา

พับสาครุบาโสภ โสภโณ .วัดท่าโป่ง ต.บ้านแม่ อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรม

ล้านนา

พับสาพิธีกรรม.วัดศรีสองเมือง ต.ชัยสถาน อ.สารภี จ.เชียงใหม่ .อักษรธรรมล้านนา

มูลศาสนาฉบับ วัดแม่คือ ต.แม่คือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา

มูลศาสนา.วัดเชียงมั่น.ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา.รหัสไมโครฟิล์ม

๗๘.๐๑๐.๐๑K.๐๑๓.๐๒๔

รายละเอียดในถ้ำเชียงดาวเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดง ฉบับ วัดพวงหงส์ ต.พระสิงห์ อ.เมือง

จ.เชียงใหม่.อักษรธรรมล้านนา.รหัสไมโครฟิล์ม ๗๘.๐๑๑.๐๑๐.๐๕๔-๐๕๔

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

```
{ "http://212.57.163.51/tatfestival/th/culture/view.php?ItemID=114&GroupName" }=
{ "http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=esanlanna&group=6&date=18-09-
2006&blog=1" }
{ "http://www.cm77.com/sapalanna/sapaans.php?data=17&ans=sapa_ans&type=sapa" }
http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=sasis&group=1&date=19-07-2006&blog=1
http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=esanlanna&group=6&date=18-09-2006&blog=1
{ "http://www.khonnuang.com/various.htm" }
{ "http://www.lannacomernet/webanna/article/article_w.php?type=A&ID=972" }
{ "http://www.lannaworld.com/cgiannaboard/reply_topic.php?id=12991" }
{ "http://www.trekkingthai.com/cgi-bin/webboard/print.pl?content" }=
1215&board=cd1
http://202.28.249.249/arnphuq(pnjdwpx3qtbfgfw5ljcnr55)/webV2/travel.aspx?arnpid=004
{ "http://www.prachatai.com/newshow.php?Category=vm&No=1711" }
{ "http://www.sri.cmu.ac.th/~naeyinglanna/main6/main21.php" }
http://katichon.co.th/khao_sod/khao_sod_detail.php?s_tag=03pub01270447&day=2004/04
http://www.trekkingthai.com/board/show.php?Category=trekking&forum=25&No=6
http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=esanlanna&group=1&month=09-2005
http://www.fm100.cmu.com/programs_detail.php?id_sub_group=59&id=1805
{ "http://area.obec.go.th/chiangmai4/bannan/tradition3.htm" }
{ "http://www.yupparaj.ac.th/web1998/st19/part2-2.html" }
http://www.khonbkaekpaee.com/board/post.php?action=reply&fid=21&tid=2396&rep
{ "http://lanna.mju.ac.th/lannafestival_detail.php?recordID=14" }
http://72.14.235.104/search?q=cache:c2Kvi_MSPwUJ:school.obec.go.th/sunboonruang/histori
http://www.cm77.com/sapalanna/sapaans.php?data=17&ans=sapa_ans&type=sapawb
http://www.pahdongdoy.com/report/mountain/chiangdaow/chiangdaow5.asp
{"http://www.cm77.com/webboard/cm77webboardans.php?data=624&ans=webboard_ans1&type="}
{ "http://news.pnn.com/detail.php?dataid=1862&code=a_18172114_11" }
{"http://72.14.235.114/search?q=cache:EyzbM_Tux6HOJ:www.sarakadee.com/web/modules.php"}
{http://www.lannaworld.com/cgiannaboard/reply_topic.php?id=7448" }{
"http://www.manager.co.th/asp-bin/PrintNews.aspx?NewsID=71111121117" }
{ "http://www.budpage.com/budboard/show_content.pl?b=1&t=3937" }
{ "http://www.lannaworld.com/cgiannaboard/reply_topic.php?id=13126" }
{"http://www.thainews71.com/news/news-columnist/view.php?topic=544" }
```

ข้อมูลสัมภาษณ์

โกเมน เมตตันตคุปต์.บุตรชายของอารยันตคุปต์.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๘

จันทร์ วงศ์ไทย.เจ้าจำ อ.ท่าวังผา จ.น่าน.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๘
ทอง นิปุณณะ.มัคนายกวัดบ้านเหล่า อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

ธานี สมพะวงศ์.ผู้ให้ข้อมูล อ.เทิง จ.เชียงราย.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๔๘
บุญทอง วงศ์เครือ.ช่างทรงเจ้าหลวงคำแดง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๔๘

ประทีป เจริญวงศ์.ผู้ให้ข้อมูล อ.งาว จ.ลำปาง.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๔๘
ประพัฒน์ ชัยชนะ.มัคนายก วัดลอยเคราะห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๔๘

ธรรม กันทะ.เจ้าจำเจ้าหลวงคำแดง อ.เชียงม่วน จ.พะเยา.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

พระครูโชติธรรมภินันท์.เจ้าคณะตำบลสระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

พระอธิการประเสริฐ ปวโร.เจ้าอาวาสวัดหนองปลามัน อ.พร้าวจ.เชียงใหม่.สัมภาษณ์
เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๘

พระครูมนัสสน์พิทักษ์.เจ้าคณะ อ.แม่ใจ จ.พะเยา.สัมภาษณ์วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๘
พระวิษณุฤทธิ์ อินทปัญญา.วัดหม้อคำตวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

พระครูศิริมงคลธรรม.เจ้าคณะตำบลเชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๔๙

พระครูสิริสุตาภิมล.เจ้าคณะอำเภอทุ่งหัวช้าง อ.ลำพูน จ.เชียงใหม่.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๔๙

พระครูอุปัถฌ์บุญสาร.เจ้าคณะตำบลหางอ.เทิง จ.เชียงราย. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๔๘

พระครูอดุลสีกิตต์.เจ้าคณะตำบลหายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๔๘

พระอาทร สุไไล.บ้านกอกข่อย เมืองยอง ประเทศเมียนมาร์.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๓๐

มิถุนายน ๒๕๔๙

รัตนพร เศรษฐกุล .ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓

ต.ค ๒๕๔๘

รัฐกร ตานที.กลุ่มรักษาล้านนา อ.เชียงดาว .สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๘

เรณู วิชาศิลป์.ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .สัมภาษณ์
เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๘

รณี เลิศเลื่อมใส .มหาวิทยาลัยแม่โจ้.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๙

ลมูล จันทร์หอม.มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๔๘

วิไล รอบคอบ .อดีตช่างทรงเจ้าหลวงคำแดง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๕
เมษายน ๒๕๔๘

สุภาพ ปัญญาตวน .ม้าขี่เจ้าหลวงคำแดง ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.สัมภาษณ์เมื่อ
วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๔๙

สิงห์คำ มังคลาด .เข้าจำเจ้าหลวงคำแดง อ.เชียงคำ จ.พะเยา.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๓
มกราคม ๒๕๔๙

อุ้น เสาร์แก้ว .ตั้งเข้าเจ้าหลวงคำแดงคนปัจจุบัน.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน
๒๕๔๙

อ้าย เสาร์แก้ว อดีตตั้งเข้า(ผู้ทำหน้าที่พิธีกรรม)เจ้าหลวงคำแดง.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๙
เมษายน ๒๕๔๘

อุทุมพร แสนโคตร .บ้านแม่นะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่.สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม
๒๕๔๘